ان من الشعر لحکمۃ و ان من البیان لسحرا

دیوان فارسی

جناب غفران مآب نواب محمد مصطفیٰ خان صاحب دہلوی متخلص بہ حسرتی در پارسی و شیفتہ در ریختہ

رحمۃ اللہ علیہ

حسب فرمایش خلف الصدق حضرت مصنف جناب نواب حاجی محمد اسحٰق خاں صاحب

رئیس جہانگیر آباد ضلع بلند شہر دام ظلہم

۱۹۱۵ء

مطبوعہ نظامی پریس بدایوں

بسم الله الرحمن الرحیم

لعمری یا نسیم الصبح زرسلمی وقبلها — که غیر از شوق دیدارش هوای نیست در دلها

مجو هم زخود گشتن ضرور افتاد سالک را — که ره بسیار باریک است و پیش است منزلها

چو کشتی آشنای عشق انتهی طمع بگسل — که دریا سخت ژرف است و خطرناک است ساحلها

منم آن نغمه بی پروا که در مسجد زنم ساغر — دهم با یار داد عشرت خلوت بمحفلها

تو ای افسرده جان شاهد یکی در بزم رندان شو — که بینی خنده بر لبها و آتش پاره در دلها

تپشها با اصول ناله ها موزون زما خواهی — نمک تا از سینه شان بر جراحتهای بسملها

صبوحی کرده ام در دیده خوش مخموری آیم — بیا تا حل کنم امروز از هر باب مشکلها

بیا ای خوشنوا مطرب که ما را هم بجنبانی — که یاران همهوای کعبه بربستند محملها

گزیدم حسرتی چون شربت در عالم می خوردن
فَاَوحیٰ الثّانیِ قسم دارُ فقص ثُمّ ناوِلہا

ای فیض تو بکشودہ زبانہا بہ بیانہا
حمد تو فرو بستہ بیانہا بزبانہا

در پردہ چو بودی همہ در کتم عدم بود
از پرتو روی تو عیان گشتہ نہانہا

گل یافتہ از جلوۂ گل حسن و جمالے
اشباح منور شدہ از لمعۂ جانہا

دل زان شرفی هست کہ منزل گہ یار است
از فضل مکین است فضیلت بمکانہا

وصل تو بہار من و ہجر تو خزانم
دیگر نشناسم چہ بہاران چہ خزانہا

سوداگر بازار رضا شو کہ دریجا
یک سود کند جبر دو صد گونہ زیانہا

در گلکدۂ عشق سحر رفتم و دیدم
در زمزمہ مرغان بسر نوک سنانہا

در رہگذر عشق چہ حاجت بدلیل است
در ہر قدمے هست ز صد کشتہ نشانہا

نالیدن شوریدہ دلان از سر ذوق است
قصد نکمود غیر فغانہا ز فغانہا

گم گشت در انجام بہ بیدای ہویت
وز حسرتی خستہ ہمین بود گمانہا

تہدید ریا کرد و سے شیخ شہر ما را
امروز ساغر مے خوردیم آشکارا

آندیر عشق ساقی امشب ترانہ خواند
بُشریٰ لکم و طوبیٰ یا ایہا السکاری

در عشق نوجوانی از دین و دل گذشتیم
از ما سلام گوئید پیران پارسا را

نشگفت گر سخنور هر جا عزیز باشد
نیکو نگاه دارند مرغان خوشنوا را

الیوم عشق اخفا شرطی و سماع است
لا تشهروا جهاراً لا تسمعوا انهارا

در بیت حزن تا کی از خویش دور باشم
بر روی باد بگشا گیسوی مشکسا را

امشب کم از قیامت هنگامه ندیدم
فردا که به بینم دیدار آشنا را

بے مستی شبانه لطف صبوح نبود
پیمانه سحرگه این نکته گفت ما را

در دهر جز خرابات جائے دگر نیابی
آنجا که خنده آید بر پادشه گدا را

آه از تغافل او آخر ضرورت افتاد
کز رازهای پنهان محرم کنم صبا را

خوش طرفه آتشے هست در سینه حسرتی را
یا لیتنا وجدنا من یبرد شرارا

صبا پیام رسان آن نگار رعنا را
که بهر تست اقامت درین جهان ما را

بروز حشر ندانم چه عذر خواهد گفت
کسے که دوست ندارد جمال زیبا را

رسم نکوی تو آنا بساعتے که نهند
بنا نهاد چمن آشیانه عنقا را

مجوز مدعیان از عتاب ترک هوا
که آتشے بزند خانهٔ تمنا را

بجز امید که ایمان عشق کیشانست
کسے نداد تسلی دل شکیبا را

بگوش غنچت از خود گذشته رہے نیست
چه ترهات ندیم و چه پند دانا را

ہلاک معجزهٔ شیوهٔ جمال توام
که هم مزاج نمود است پیر و برنا را

ز خاک کوی تو انجم بر آورد دامن
فلک که گل بچمن داد و لاله صحرا را

مریه پیر مغان شو که از اطاعت او
گریز نیست جوانان باده پیما را

روا است منع من از ناله از توان بستن
بحکم شاه زبان عندلیب شیدا را

عجب ز نرگس مخمور اوست خود داری
حجاب و شرم کجا مست بیحیا با را

هزار شکوهٔ تلخ مرا فرو بردی
بگو بگو ز که آموختی مدارا را

معانی از در و دیوار حسرتی میریخت
دمے که خامه گرفتم بدست انشا را

ساقی ز تصرف بقدح ریخت شرر را
مطرب بفسون خواند ز هر گوشه اثر را

گر نے خبری مے طلبی مفت تو ورنه
از قاصد ما باز مجو هیچ اثر را

تا دیده نه بندی نتوانی که ببینی
آن جلوه که مشهود شود اهل نظر را

دے سوخته این سخن پخته بمن گفت
کز آتش دل خشک کنی دامن تر را

در گریه اگر اشک چکد دیده بشوییم
پاک از رخ فریاد کنم رنگ اثر را

از بیم فغانهاے جگر سوز شب وصل
صد زمزمه بر لب شکند مرغ سحر را

ای حسرتی از عیب کسان چشم بپوشی
کاین شرط نخست آمده اظهار هنر را

اگر زان طرهٔ مشکین صبا بو آورد ما را — برم صد خرمن گل نذر هر هند و بخارا را
بدین اندیشه کز وی هم کسی اندر طمع افتد — بخلوت بشنود افسانهٔ خواب زلیخا را
وفای وعدهٔ او از رهِ مهر و وفا مشمر — که طبعِ نازکِ او بر نمیتابد تقاضا را
فلاطون فطنتان از راز گیتی بیخبر رفتند — حکیم معنوی باید کشاید این معما را
عتابم با صبا باد است آن ملک ماند — که چون کشتی رسیدی دیر بیگفت دریا را
به نوفل گو که خود را بعد ازین تصدیع کمتر ده — خیالِ صحبتِ مجنون بخاطر هست لیلی را
نه بیم محتسب نه خوفِ قاضی نه غمِ فردا — نمیدانم که از می چیست لذت گبر و ترسا را
بکنجِ صومعه ما جبه بیگفت باز اری — بعصیانهای پنهان بخش طاعتهای رسوا را

بگوش پند فرما حسرتی دارد جواب ما
بهمان نسبت که با ماهست حرفِ پند فرما را

بوی تو به ز نغمهٔ گل عندلیب را — کوی تو خوشتر است وطنِ خود غریب را
با حسنش این جنون که تو بینی تحمل است — ناصح ملامتی مکن این ناشکیب را
دیگر ز حالِ خسته دلانش مگو که او — رنجور میکند به نگاهی طبیب را

وارستہ گشتہ ایم خوش از طعن ہاے خلق
دلدادہ ایم شاہد زاہد فریب را

با و آورد بوجد و جرس آورد بر قفص
جان خروش طالع شورش نصیب را

لطفش بہ بزم دلکش او حسرتی کشد
چوں بوی گل بباغ برد عندلیب را

خیز و نشاطے بدہ جان غم اندود را
ایکہ کنی شاد تر خاطر خوشنود را

شعلۂ عشق آمد و برگ ہوس پاک بسوخت
خیز و ببیں جلوہ گر آتش بے دود را

باز بغیرم چہ فصل رتبہ چہ پیشت یکیست
جان المناک را خاطر خوشنود را

فوج نیامد بکار خیل نیاورد بار
بندۂ خود بندہ گرد خسرو و محمود را

خندہ چہ خوش شیوہ ایست از پس خشم و عتاب
لذت دیگر بود زخم نمک سود را

حسرتیا وحش و طیر ماند ز پرواز و سیر
ہاں زکہ آموختی نغمۂ داؤد را

ہاں فریبت ندہد خرقۂ پشمینۂ ما
می در آید بہ از طاعت آدینۂ ما

وے قیب آمد و امروز بمجلس جا یافت
جلوہ دارد اثر صحبت دیرینۂ ما

چہ تواں کرد کہ خیاط قضا دوخت ہم
جامۂ ناز تو خرقۂ پشمینۂ ما

رفت آں ہم کہ بہ میخانہ گرو میکردیم
می نیرزد بجوے خرقۂ پارینۂ ما

در حریمِ دلِ اصحابِ صفا جا داریم — ولے آنکس کہ بود در دلِ او کینۂ ما

بسکہ روئے تو بود پیشِ نظر ہر ساعت — میتواں دید مثالِ تو در آئینۂ ما

کار ساقی و مغنّی ہمہ میکرد حبیب

حسرتی بود عجب صحبتِ دوشینۂ ما

برتافتی ز ما رخ چوں مہ یگانہ را — گویا شناختی نگہِ عاشقانہ را

خلوت خوش است ساقی و مطرب ز بزم ران — از گل پیالہ خواہ و ز بلبل ترانہ را

آسودہ شو ز کشمکشِ وصل بوالہوس — در دستِ من سپار عنانِ بہانہ را

ای عندلیب جاے تو در خاطرِ گل است — گو برق سوز و باد ببر آشیانہ را

اورا اگر بخانۂ من آورد کسے — تسلیمِ او کنم بمکافات خانہ را

گو حسرتی کہ مطربِ آں بزمِ حسن خیز

امشب بخواند ایں غزلِ عاشقانہ را

نگاہِ لطفِ تو بیاد آرم گہے بیداد را — شاد میسازم بہر نوعے دلِ ناشاد را

یک نگاہِ گرم بہر جانگدازاں بس بود — بر سرِ آہن دلاں زن دشنۂ فولاد را

جانم از نامِ اسیری تازہ میگردد کہ باز — بعد عمرے یافتم ایں دام و ایں صیّاد را

خونبہای خویش بخشم مژدۂ ایں خدمت باد — ہر کہ بر خوں ریزیم راضی کند جلّاد را

حسرتی این تازہ گلدستہ بادِ صبحدم
ارمغانے ساز یارانِ جہان آباد را

بصدر شیخ نشاند بالتماس مرا
شراب پیرِ مغاں می کند بکاس مرا

انیس ماہ رخانم تکلف آئین است
گریز نیست ز آرایشِ لباس مرا

بجنگ رفت و رفتم بصلح از پئے او
عتابِ یار چناں کرد نے حواس مرا

دگر او اے پری در نظر نمے گنجد
کہ دادہ اند نگاہ ادا شناس مرا

بآبروے محبّت نگر کہ بنشاند
فراز مسندِ دیبا بایں پلاس مرا

رقیب اگر بدرت یافت جا نرنجانم
امیدہاست بعشقِ قوی اساس مرا

کجا شد آنکہ فلاں محرم تو می آورد
بہ بزمِ خاص تو پنہاں بالتماس مرا

چو حسرتی ز رہِ ننگ جام زہر کشم
نظیر خویش شمارد چو بو نواس مرا

این لالہ کہ رستہ از گلِ ما
داغیست کہ بود در دلِ ما

ای کردہ دل تو مان فراموش
جز یادِ تو نیست در دلِ ما

کو کشتیِ می کہ جمع ہستند
دریا نوشاں بساحلِ ما

از اختر تیرہ دل بجان بود
شد چشمِ سیہ مقابلِ ما

خوشتر بود از هزار زیور — شمشیر بدست قاتل ما
میریم ز غیرت ار بہ بیند — پروانہ لشمع محفل ما
بستند طلسم دہر فانی — از نقش خیال باطل ما
تا در دی معرفت کشیدیم — آسان گردید مشکل ما

شب حسرتی از نگارش شوق
فرسود چو کلک انامل ما

ساقی بیا کہ تا بفگندم نقاب را — این رنگ و بو نبود جہان خراب را
روشن شود حقایق گیتی ز نور او — بنگر صفای جوہر لعل مذاب را
بنمود دست ہر آنچہ بہ پیمانہ داشتم — من بعد آفتاب مگو آفتاب را
بشکن طلسم خویش و برافگن بنای عمر — در جلوہ آر شاہد زرین قباب را
وابستہ است راحت ما و عسس بہم — یارب گذر بدیدہ او باد خواب را
تا ن شعبہ جنون نزند راہ عقل تو — در عفت و صلاح بسر کن شباب را

او خواستہ است بادہ و ما توبہ کردہ ایم
کو حسرتی کہ حیلہ بود اجتناب را

پیماں ز یاد رفت دل حسرت تاب را — ساقی چو سر گشود سبوی شراب را

ناصح مرنج گر سخنت بیجواب ماند
درپیش داشتیم سوال وجواب را

دیو مرید نفس اگر نیست رام تو
امید زینهار مکن فتح باب را

بر لطف کس مبند دل و نیک یاد گیر
پیش آمد سیاوش و افراسیاب را

واعظ ز بیم حشر بسی دل ملول کرد
ساقی بیار ساغر صهبای ناب را

پیمود جام کم نگهی بر خراب عشق
یعنی که کم دهند بمستان شراب را

ما حسرتی ز شیوهٔ غالب گرفته ایم
آمیختن بباده صافی گلاب را

منع جفا رضا زیان حیف ز سر نوشت ما
مرتع آهوی حرم کرد سپهر کشت ما

کیست قبول و چیست چون نبود ترا عیاں
ناز مکن بخوب خود خنده مزن بزشت ما

خانهٔ ابتلا بما دار جزا نموده اند
کوچهٔ غیر و کوی یار دوزخ ما بهشت ما

رحمت او بهر روش پرورشم همی کند
باد شود بباغ ما آب شود بکشت ما

وه که ز نار وانشد کار کسے بزندگی
کاش برند بعد مرگ بهره ز سنگ و خشت ما

صرفه چرا کند بجور از غم عذر فارغ است
شاد بهیچ میشود طبع وفا سرشت ما

بجز عشق حسرتی پاک سترده ورق
هرچه بجز محبتش بود بسر نوشت ما

مہماں باین بہانہ ترا کردہ ایم ما / مہمانی رقیب بجا کردہ ایم ما

بر بیدریغ بخشی ساقی شگفت چیست / با عجز بے حساب دعا کردہ ایم ما

ما باز ماندہ لب ساقی چشیدہ ایم / شورش بقدر نشہ کجا کردہ ایم ما

آں بوی جاں نواز بجانے خریدہ ایم / غبنی عجب بکار صبا کردہ ایم ما

چوں شیوہ ہای صومعہ از دل نمیرود / با اہل دیر ربط چرا کردہ ایم ما

نگذاشت رشک غیر بدل لذت وصال / از شام تا سحر گلہ ہا کردہ ایم ما

از کار کوہکن بشگفتی فتادہ / ہے ہے ندیدہ کہ چہا کردہ ایم ما

از دام ما چہ دم زنی ای صید محتقر / عنقا شکار گشت و رہا کردہ ایم ما

دستی کہ بود در گرو زہد حسرتی / گستاخ تا بہ بند قبا کردہ ایم ما

چشم از ہزار ناز تو پوشد کسے چرا / دل را بیک کرشمہ فروشد کسے چرا

باشاہد و شراب نجوشد کسے چرا / چوں من بہرزہ عمر فروشد کسے چرا

گر شاہد و شراب بود در نظر دگر / از کائنات چشم نپوشد کسے چرا

چوں پیش ازیں بسوی تو تاب نظارہ نیست / جاں را بیک نظر نفروشد کسے چرا

از اہل خانقاہ دل افسردہ گشتہ است / با ساکنان دیر بجوشد کسے چرا

اظهار عیب او بود اظهار عیب دوست
عیب رقیب خویش نپوشد کسے چرا

چوں از شراب مختزم حسرتی دگر
همراه عنبر باده ننوشد کسے چرا

افتاده رشحے از لب ساقی بجام ما
مستی همی رسد بخمار مدام ما

گلدسته نه بطاق و صراحی طاق گیر
کآثار صبح میدمد از روی شام ما

فالے همیزنند بهم هدهد و صبا
در آرزوے عرض سلام و پیام ما

صدگونه جهد رفت و دمی رام ما نشد
وحشی خطاب او شد و دیوانه نام ما

آں دم مگر ز شور و شر ما خبر نداشت
ساقی که ریخت بادهٔ گلگوں بجام ما

رسم زمانه دیگر و انداز ما دگر
رم خورده هر که از همه گردید رام ما

ساقی بباده جادهٔ ما را نشاں دهد
مطرب بنغمه باز نماید مقام ما

نه دام خوش نه دانه خوش آمد اتفاق
هر بار شاهباز در افتد بدام ما

در پختگی حلاوت او تا کجا رسد
تلخی ندارد این ثمر نیم خام ما

ما حسرتی ز بادهٔ شیراز بیخودیم
ای بیخبر ز لذت شرب مدام ما

جاں بہ تن میدمد ترانهٔ ما
غم ز دل میبرد فسانهٔ ما

روی نورانی ترا نازم — مهر گشت در زمانهٔ ما

صد صنم را خدا پرست کند — حسرت عیش جاودانهٔ ما

مستمع رمز فهم میباید — نکته هاهست در فسانهٔ ما

ملک نیمروز میدارد — رشک بر عشرت شبانهٔ ما

دیگرم نیست داوری با چرخ — گر ترا آورد بخانهٔ ما

بر زمین جستجو نه بیخردیست — بر فلک هست آب و دانهٔ ما

خویشتن را نگو نگهداری — آتشی هست در ترانهٔ ما

الحذر الحذر ز عشوهٔ غول — در بهشت است آشیانهٔ ما

راه هاروت میزند امروز
حسرتی نظم جاودانهٔ ما

حسن تو شکر ترانه ها را — عشق تو نمک فسانه ها را

مرغان چمن بشوق گویت — آتش زده آشیانه ها را

آخر نه ثوابت سپهر است — از حد چه بری بهانه ها را

در خانهٔ ما چراغ انبائی — ای داده بباد خانه ها را

افروخت چو رشک در دلم شمع — افشاند تریان زبانه ها را

جویای طریق بے نشانی
وز پے ننہد نشانہ ہا را

ہم گر شنود چگونہ گویم
آغشتہ بخون فسانہ ہا را

گویا طمعش فتادہ در من
برچیدہ ز دام دانہ ہا را

چون قول تو حسرتی متین است
عارف شنود ترانہ ہا را

مستم ز شوق بادہ مدہ بیشتر مرا
ترسم ز وصل و ہجر نماند خبر مرا

زان عشق خویش از ہمہ پوشم کہ مدعی
شاید بسوے یار کند نامہ بر مرا

راز نہفتہ گفتم اگر ساقیا مرنج
می گفتمت کہ بادہ مدہ این قدر مرا

خیزم برای طاعت و افتم بپای خم
دل تیرہ میشود ز فروغ سحر مرا

آزار آستانہ نشینان نخواستند
بردند در حریم ز راہ دگر مرا

بلبل بگل رسانی و پروانہ پیش شمع
گاہے بسوی خویش بخوانی اگر مرا

سازم نثار آبلہ پایان راہ عشق
ای حسرتی دہند چو گنج گہر مرا

ریشے عجب از ناوک مژگان تو ما را
عمر ابد از چشمہ حیوان تو ما را

آشفتگی خاطر ما چارہ ندارد
دل جمع نگردید ز پیمان تو ما را

در پیچ و خم طرّۂ تشویش در افگند
آشفتگیِ زلف پریشانِ تو مارا

این قند گل آمیختہ در کام عدو کن
عہدیست بشمشیر و نمکدانِ تو مارا

شوریده دماغ و سبک اندازِ کسے ہست
اندیشۂ اقتاست زدور یارانِ تو مارا

خاموش کہ مارا دیت این بسکہ شمارند
فردای قیامت زشہیدانِ تو مارا

با حسرتیِ شیفتہ ارباب خرابات
گفتند کہ عشقیست بدیوانِ تو مارا

حرف الباء العربی

سحرِ حشر عذابِ شبِ ہجران مطلب
عشرتِ وادی پرخار زبستان مطلب

تو چہ بودی و کجا بودی چون اُفتادی
جوہرِ پاک خود آلودۂ عصیان مطلب

صولت و رعبِ تو دربانِ ہلہ تو بس است
کم مکن قدر و بدروانہ نگہبان مطلب

دل طلب عشق چہ داند بچہ کار است حبیب
رشکِ اغیار ازین جلوۂ پنہان مطلب

گل نہ نام و رقے چند بہم آمده ایست
گل چو در شہر ندیدی بگلستان مطلب

خوش نیاید برہِ عشق مرا استمداد
قولِ خوش معنی و قوالِ خوش الحان مطلب

شیوۂ اہل ہوس نیست فغان رنجش چیست
بانگِ اسلام زکاشانۂ گبران مطلب

کام و بخشش ہوس آمدہ از عشق بجو　　عیش مخصوص بکفر است ز ایمان مطلب

حسرتی یافتہ ذوق وز نظیری جوئی
نیشکر حاصل بصرہ است ز کنعان مطلب

سحر بمہر دل افروز کردہ ام امشب　　ہزار عشرت نوروز کردہ ام امشب

بہ بزم عیش چنین گرم التفاتی و من　　سپاس طالع فیروز کردہ ام امشب

یقین کہ مہر گداز و ز گرمی نگہم　　نگہ بروی نفس سوز کردہ ام امشب

عجب نباشد اگر روز من سیہ نبود　　خیال روی دل افروز کردہ ام امشب

نہ آں بروز جدا ماند و نہ با شب گور　　چہ گویمت چہ شبی روز کردہ ام امشب

نہ پند کرد اثر نہ ملامتش ناچار　　خیال ہجو بد آموز کردہ ام امشب

تو حسرتی بہ و نیز آں ستم نہ کنی
کہ من بجان غم اندوز کردہ ام امشب

حرف الباء الفارسی

بہ نشئہ رنگ چمن زاد و پرست نخسپ　　بروی لالہ و گل می کشید نسترن نخسپ

چہ بود و مشرکہ شستہ ہم شبی تو　　کنون ہم طرب دا آر چہ نسترن نخسپ

ز لاله دیدنِ لاله گرت هواست بخواب
بهارِ قدرتِ صانع چو دیدنست مخسپ

همان فروغ که رفت از رخِ مه و اختر
بروی لاله و گل در دمیدنست مخسپ

مے مغانه بکش زلفِ عنبریں بکشا
بریزش ابر و صبا در وزیدنست مخسپ

سحر ز باده گذشتن چه مایه بدمستی است
ز باغِ صبح گلِ عیش چیدنست مخسپ

نقاب از رخِ گل بر کشید بادِ صبا
نوای دلکشِ بلبل شنیدنست مخسپ

دمِ صلوٰة و صبوحیست حسرتی برخیز
بنعمتِ دو جهاں گر رسیدنست مخسپ

حرف التاء

گله از ماندنِ کویت بیجاست
که من از جا نتوانم برخاست

از غمِ زیست بجاں آمده ام
یارب آں قاتلِ بیرحم کجاست

آنکه بیخواب بود چشمِ من است
وانکه بیدار نشد طالعِ ماست

او چو بر گورِ غریباں آمد
بهرِ تعظیم قیامت برخاست

من نمی ترسم ازاں گردشِ چشم
گردشِ چرخِ سیه رو چه بلاست

گر جفا ها نگذارند بتاں
بگذارید که مائیم و وفاست

آرزومندِ جفا نیست عدو
حسرتی اینہمہ نومید چرا است

نے بدل ہرچہ بود صحبتِ درویشانست — نے بغلل ہرچہ بود فرصت درویشانست

آنچہ خواہند و بیابند نخواہند آنرا — ویں سخن شمۂ از ہمّتِ درویشانست

روز کردہ است شبِ تار سیہ روزانرا — لمعۂ نور کہ در ظلمتِ درویشانست

حشمت است ہمیں حشمتِ ایشاں باشد — دولت است ہمیں دولتِ درویشانست

شرفِ گوہرِ خود را چو رعایت کردند — لاجرم در ہمہ جا عزتِ درویشانست

بر درِ خلوتِ شاں پائی شہاں می لرزد — چشمِ بد دور عجب سطوتِ درویشانست

مخروش ار خبر از عالمِ بالا دارند — کہ ز آفاق بروں خلوتِ درویشانست

یعلم اللہ کہ شقی نیست جلیسِ ایشاں — مژدہ آنرا کہ سرِ صحبتِ درویشانست

نے تکلّف بود اندر کنفِ رافتِ حق — ہر کہ اندر کنفِ رافتِ درویشانست

زود بینید کہ مخدومِ جہانے گردد — ہر کہ اندر گروِ خدمتِ درویشانست

حسرتی دور مداں گر بفلک سایم سر
سرِ من خاکِ رہِ حضرتِ درویشانست

پُر فتنہ روزگار ز سحرِ نگاہِ کیست — دورِ سپہر گردشِ چشمِ سیاہِ کیست

من خود نگویم اینکه تو بیترسی از رقیب — طرز نگاه وسوسه فرما گواه کیست

بی وعده یک نفس مژه برهم نمیزند — نرگس فریب خورده چشم سیاه کیست

بلبل در آتش از گل و شبنم ز آفتاب — آن برق را معاملتی با گیاه کیست

آمد به رنگ سبزه و گل در دماغ و چشم — ای همنفس بگوی که این گرد راه کیست

هرکس به چشم عشوه فشانت بجانبی است — لب بر لبم بنه که بدین سو نگاه کیست

از شوق جان دوباره ندادن گناه من — با خنجر برهنه از گذشتن گناه کیست

بر خاک حسرتی کند و هر که ز اهل دل
گوید که این خجسته زمین خوابگاه کیست

مطرب به بزم بهنجار نوا سازی هست — ورنه هر پرده او پرده براندازی هست

در سر آغاز رباعی چه قیامت آرد — آنکه در فصل خزان زمزمه پردازی هست

رازت ار فاش شود عربده با من نکنی — غیر من غیر ترا محرم و همرازی هست

کاین همت نه باندازه طاقت باشد — مرغ بسمل شده را سیر پروازی هست

لب جان پرور او هر چه که دارد دارد — ما نگفتیم و نگوییم که اعجازی هست

تا به چندان مفروش ای چمنستان عراق — که درین گلکده هم مرغ خوش آوازی هست

فاش شد راز ز بیطاقتی دل چه کنم — شوخی شیوه تو پرده براندازی هست

هستم چنین که تا شیفته خود خواهم | شیوه در بند گرفتاری شهبازی هست
خواجه را شوق نظربازی و من می ترسم | که درین جمع حریفی قدر اندازی هست

تو هوای گل و گلشن نه ولی نالی ز قفس
حسرتی وصل من حیرت پروانی هست

چیزی بجز از نور خدا جلوه نما نیست | آن نور چه گویم که کجا هست و کجا نیست
پوشیده خورم باده و آهسته کنم چاک | در اهل خرابات ره و رسم ریا نیست
این کار هوا نیست که خیزد ز ته دل | آشفتگی طره او کار صبا نیست
تمییز من و تو شده از روز تنزل | در رشته غیبت [illegible] نیست
کاشانه بیارای بهار از چمن رفت | مطرب بطلب بلبل اگر نغمه سرا نیست
صد شکر که با طاقت آزار ندارم | هم تیر نداری و هم آه رسا نیست
اندیشه چیزی بسرم نیست اگر هست | جز آن رخ نورانی اندیشه نما نیست
گر بام بلند است کمند دگر آور | واماندگی از سعی رسا [illegible] نیست

از حسرتی و وصله او چه سرایم
شوریده دلی وا رو و آشفته نوا نیست

دل برد تو از لطف تو چون بانگ [illegible] | دانست که معشوق من تا زندانست

بر شمع حسد چیست کجا شعله کجا برق / پروانهٔ تو شکر که پرواز ندانست

از بسکه بارباب هوس کار فتاده است / هم عشق مرا جز هوس و آز ندانست

از مردن خود نیست غمم اما غم اینست / گویند که معشوق تو اعجاز ندانست

دشمن بسخن آمدنت خواسته گوئی / قدر نگهِ چشمِ سخن ساز ندانست

در چارهٔ او کوش که دیوانهٔ ات امروز / از نکهتِ گل بوی ترا باز ندانست

از بیم تو شب حسرتی ناله همی کرد / زین گونه فغانها که کس آواز ندانست

از پی صید تو صد دام بهر جائے ہست / جرم من چیست مرا نیز تمنائے ہست

سرسری بود طلب وعده واثق فرمود / بشناسد که گر احد تقاضائے ہست

اندرین بزم بعنوان ادب باید زیست / هر کجا انجمنے انجمن آرائے ہست

ناصح و سادگیش بین که بعمرے بشناخت / که خطابخش یکے ہست که خود رائے ہست

تهمتِ طرفه ببزم تو عدو بر من بست / کز ره شنید و در پایم سر صهبائے ہست

این قدر بار تعلق که تو اندر داشت / آه از من که قبلے ہست و تمنائے ہست

کیست کاین مژده برد معتقدان اورا / خلوت و حسرتی و شاهد رعنائے ہست

غیر نگریخته از مقتل و غوغاے هست
کاش داند که مارا چه تمناے هست

شب چه رفته است درین بزم که در کوچه هنوز
نفحهٔ یاسمن و نکهت صهباے هست

ناصحا منع برونت چه اثر خواهد داد
اندرون دل من ولوله فرماے هست

خار را خوار نگیری که گلش در جیب است
قطره را سهل مپندار که دریاے هست

جا مبین تنگ بهر جای ز رسوائی من
جز خرابات که آنجا همه را جاے هست

شجر طور کجا و شرر افشانی کو
منتظر باش اگر تاب تماشاے هست

جام در دست و نیارم که خورم یا بزنم
کار من با صنم حوصله فرساے هست

اضطراب دگر افزود دل شیدا را
التفات تو که مانا بمداراے هست

دوش بگفت و ز لعل لب او گل میریخت
حسرتی نام مرا عاشق شیداے هست

زاهد که بانکار چنین از می ناب است
ترسم که می خلد ننوشد که شراب است

رخسار ز خوی تر شده غنچه چه بینی
کاین آب ز دور است و ز نزدیک شراب است

دانم که به هر شیوه دلم می برد از دست
دیگر نشناسم که چه لطف و چه عتاب است

پیرانه سر و ولوله کار است وگرنه
شوریده سری شیوهٔ ارباب شباب است

هر کس نه شناسا ره دور است وگرنه
هر حرف مرا از طرف دوست جواب است

حذر واجب بود از چشم بد بین — به پیش رفتنم پنهان ضرور است
بود باکون آلایش که گل را — بشبنم شستن دامان ضرور است
بود باوی مبادا نکته چینی — مرا آرایش ایوان ضرور است
نیاساید دلم بی پشه امشب — حکایت های آن مژگان ضرور است
نگاه کاوش غارتگر افتاد — مسلمانان غم ایمان ضرور است

شنیدم حسرتی بلبل صفیری
صفیری چند در بستان ضرور است

بیتابم و یار را خبر نیست — بیتابم و ناله را اثر نیست
بر طرهٔ پرشکن چه نازی — آخر ز دلم شکسته تر نیست
آغاز محبت است ای چشم — هنگام تراوش جگر نیست
در خاطر صاف صبح خیزان — نوریست که کمتر از سحر نیست
در انجمنت بسر رسیدم — در عشق تمیز پا و سر نیست
مائیم و فغان که در محبت — دستور ترانهٔ دگر نیست
با آنکه گزیر نیست از تو — در بزم تو رغبت گذر نیست
چشم بد دور از جمالش — می بینم و طاقت نظر نیست

ہنگامہ فروز بزم عشق است
ہر چند کہ آہ را اثر نیست

سرمایۂ حسن بوستان است
ہر چند کہ سرو را ثمر نیست

یاراں ہمہ اند و بزم شعر است
افسوس بہ حسرتی خبر نیست

پیش او قدر سخن و رتبۂ اعتباری کیست
مستِ ناز است بہ پیش بیخود و ہشیاری کیست

یا در آئینہ ببیں یا بسرِ دار برآ
خویشتن را بشناس آئینہ و داری کیست

ای بلبل از نالہ خمش باش کہ بیدرداں را
صوتِ مرغِ چمن و مرغ گرفتاری کیست

دشمنِ من ہمہ ہر است بعشق تو ولے
وقتِ دل خوش کہ دریں کار مددگاری کیست

شکر لِلّٰہ کہ من و تو ز جہاں ممتازیم
لبِ گل ریز یکے چشم گہرباری کیست

می کہ مانند نگاہ تو گراں مے ارزد
اندریں شہر مگر خانۂ خماری کیست

ذوقِ ایں زمزمہ از خویش بردنم آورد
مے سرایند کہ دلدادہ و دلداری کیست

اثرِ لطف گرفتاری دل را کافی است
دانہ البتہ بباید کم و بسیاری کیست

بہ ہمہ آمدنِ خیلِ ہوسناک مناز
حسنِ یوسف چو فروشند خریداری کیست

وے بہ ترش سخن از اہلِ سخن بود کہ گفت
بے سخن حسرتی امروز دریں کاری کیست

شب با رقیب همنفسم یار را گرفت
این فتنه روی واو سر راه ناگرفت

آزرده از رقیب و طریق جفا گرفت
افسر ز شاه برد و گلیم از گدا گرفت

یاران بخواب راحت و فیض دم سحر
اندک ربود غنچه و اندک صبا گرفت

هنگام خاستن برهت تا ز دست او
دانسته یار گوشهٔ دامان ما گرفت

زنهار با کسے سر و کارے نداشتم
حسن تو جلوه کرد و ز من کارها گرفت

محرم زراز نا شده افشای راز کرد
ناگاه نے شعر رشد و در پارسا گرفت

زین کشمکش سلامت جانم امید نیست
دامانم او گرفت و گریبان قضا گرفت

بس خویش را بنرخ گران می فروختم
بوی تو دوش آمد و از من مرا گرفت

شب دلبهی نمود و ز من مهر و تاب برد
با حاسدان مگو که چه داد و چها گرفت

بیگانه وار آمد و برد آنچه داشتم
دل مانده بود آن نگه آشنا گرفت

آن لحن خوش که حسرتی امشب بکار داشت
وه چه بم که مرغ سحر از کجا گرفت

بناله کوه کنم دوش درد هجران گفت
چو گفتمش بگو از رشک گفت نتوان گفت

ترانه نا شده بلبل شگفته گل شاید
سخن ز جلوهٔ تو یاد در گلستان گفت

بعاشق آنکه بیاموخت راه و رسم وفا
بدلبران نه برای شکست پیمان گفت

زرشکِ خونِ دل از دیده ریخت تا دیدم	بگوشِ گل سخنی عندلیب پنهاں گفت
بهوشمندیِ پیرِ مغاں نگر که مرا	پے شکستنِ توبه بروز باراں گفت

دلم شگفته شد چوں ز حسرتی غزلے
بناله وقتِ سحر طائر خوش الحاں گفت

دلم بجانبِ آں ماه مائل افتاده است	که با نجوم و کواکب مقابل افتاده است
بظرفِ پیرِ خرابات میتواں گلے برد	زهی هوی که ورا اهل محفل افتاده است
تو بدگمانی و در پهلوے تو خوش چشمے	نگه بروے تو زیں روی مشکل افتاده است
هر آنکه یافت ز اهل صفا نظر داند	که انکشافِ حقیقت چه مشکل افتاده است
اگرچه غیر ز من هر چه گفت گفت دروغ	ولے خوشم که ترا رشک در دل افتاده است
ز صحبتِ می دوشیں مرا خبر که کند	صبا بگوشهٔ بزمِ تو غافل افتاده است
دعا بکعبه پذیرند لیک حیرانم	امیدوار ز میخانه سائل افتاده است
یکے ز نازه بسوی چمن خرام و ببیں	که عندلیب بروے که مائل افتاده است
اجل بوقتِ معین رسد مرا چه نشاط	ازینکه آں بتِ طنّاز قاتل افتاده است

خورد زمانه بسرخ کمال نقصانش
که حسرتی بفنِ خویش کامل افتاده است

گمانِ بد چو بمن بر دشمنِ کیں نه نشست
زصد هزار یکے نقش اینچنیں نه نشست

بسوی غیر زبس تیز راند توسن را
بدل نشست غبارے که بر زمیں نه نشست

کدام پرده به هنگامهٔ بهار کشاد
که مرغ یکنفس از نالهٔ حزیں نه نشست

مگر ز سوزشِ رشکم خبر نداشت که گفت
ببزم دوست کس افسرده اینچنیں نه نشست

فگنده است سپهرم به بندِ صیّادی
که گاه دام نگسترد و در کمیں نه نشست

برون نرفت ز میخانه حسرتی گاهے
که یکدو ساعت در پیشِ اهل دیں نه نشست

پیش معجزهای لعلت سحرِ بابل سبز نیست
حق چو گل چوں پرده برافگند باطل سبز نیست

اخترِ پروانه تاریکیست گو خورشید باش
بالِ طوطی گر بود بختِ عنادل سبز نیست

آبِ شمشیرِ تو گویا بود از زهرِ نگه
دانه افشانند گر در خاکِ بسمل سبز نیست

یک شجر از گرمیِ رخسارِ عالم سوزِ تو
در گلستاں گر نئی ترتیبِ محفل سبز نیست

هر کجا چیند دکانِ فتنه آں چشمِ سیه
گر همه اعجاز باشد سحرِ بابل سبز نیست

برق چه حاصل بود بر کشتِ من ای آسماں
باید ابرے چوں هنوزم برگِ حاصل سبز نیست

سبزکاریهای من دارد فلاطوں را برشک
ورنه ایں فن حسرتی در چشمِ عاقل سبز نیست

صبحی چو برآمد به تفرّج ز کنشت — بر وقت من افتاد گذارش سرگشت

گفتمش کیستی اینجا بچه کار آمده — ای رخ و طرّهٔ تو سنبل و ریحان بهشت

گفت وارم سخنی چند بپرسش در خور — خوب در دهر چه آمده کمتر از زشت

گفتم این سرّ ملوکست بدینها مگرای — گفت سنجیده شمردی سخن ای خوب سرشت

گفت رمزیست خرد سوز که دارد بیتاب — التهاب شرر او جگر خسته برشت

بر سر بو صهیبت اینهمه بار از چه فتاد — گفتمش زانکه دل ما بمحبت بسرشت

گفت من هم سخن نادره گفتن خواهم — گرچه طبع تو بگیتی سخن لغز بهشت

لطف او موسی و کافر نگذارد محروم — پرتو و بحرم نکهت گیسو به کنشت

روش این طرفه غزل خاطر من انشا کرد
حسرتی خامه آمد طلبید و بنوشت

دیدمی که طرف آدم دگر سوی بهشت — اند سازدم که قضا دانهٔ گندم میکشت

خالی از خویش شو و سوی خرابات خرام — که به پیمانهٔ ما نیست بجز لطف سرشت

روش باد بهاری بتو ارزانی باد — نامه بر دید چه شد آن ساده رخم خط نوشت

لخت دل را نمک از پستهٔ خندان تو بود — که با این حسن نمکی هیچ کبابی نه برشت

تو ببزمی که دران نیم عیار بد و نیک — من و کنجی که دران کنج نه زیبا و نه زشت

جنت آن نیست که دارد گل و نسرین و سمن
هر کجا رخصتِ دیدار هما نجاست بهشت

می نماید که نهانی کرم او کم شد
نگران دید مرا سوی خود و پرده نهشت

دامن نازفشان از سرِ خاکم مگذر
که گلم نیز سرشت آنکه گلت را بسرشت

زلف مشکین ترا باد بهاری آشفت
برهمن رفت سوی کعبه و زاهد بکنشت

حسرتی نیز همان گفت که حافظ گفتی
مدعی گر نکند فهم سخن گو سر و خشت

نرخ دل سهل شد و سستی بازاری هست
این متاعیست که در دست خریداری هست

حسن لیکن بکجا چشم جهان بین زکجا
هر سر موی مرا لذت دیداری هست

ور نزاع من و او داوری فرماید
گر کسی جانب انصاف نگهداری هست

فرصتت باد مذکر که عجب خوش سخنی
بگذر از من که مرا دلشده را کاری هست

هر کرا روضهٔ دل هست تفرّج گاهی
جز بدین نیست که بستانی و گلزاری هست

لاجرم کار خرابات ز نظم افتاده است
ساقی امروز که در نشئهٔ سرشاری هست

پردهٔ دل همی چون شد بتکده بدنام افتاد
ورنه پوشیده بصد حجابت و زناری هست

این جلوه همین است که بخود باشم
ورنه اذن نظر و رخصت گفتاری هست

خجلتی بود ز نسلی جرمی خویشم که مپرس
لله الحمد که از قتل نفس عاری هست

حسرتی روزی آسوده دلان بسیار است
این نمک پیشکش سینهٔ افگاری هست

یار را دل ربودنم هوس است
همه اندر کمینِ مشتِ خس است

هر ادای تو عشق ایجاد است
حسن انجام مفت بوالهوس است

دیدنِ رویت آرزو دارم
وز تو چشمِ قبول ملتمس است

شیوهٔ چند لازمِ رندیست
زان یکے ارتباط با عسس است

مگر آن دلنواز مے آید
ذوق دیگر بنالهٔ جرس است

پستی غیر و سرافرازی ما
این نوا در ز آه چرخ رس است

صوتِ مرغ چمن کجا و کجا
نالهٔ بلبلے که در قفس است

نگہے غمزهٔ شکر خندے
اندکے التفات از تو بس است

حسرتی در شمار خس اما
شعلهٔ شوخ در نهاد خس است

زخمے بجانم از مژهٔ دلنشیں زده است
فریاد مُهر بر لبِ جانِ حزیں زده است

پروانه که راه به بزمِ تو یافته است
چون دل بشعلهٔ تو بشمع آستیں زده است

داغِ وصفِ خالِ قدش گرم آنچنان
گوئی که بوسه ها برخ حور عین زده است

تلخست بامذاق من امشب علاج عیش
شاید که بوسهٔ بلب شکّرین زده است

ببینم که موکشان بکجا مے برد مرا
آن بت که راه زاهد خلوت نشین زده است

نازم بلند همتی آه خویش را
بر چرخ خیمه در قدم اطلس زده است

تا نقش مهر تو بدل حسرتی نشست
از غیر هم ز دفتر خود حرف کین شده است

زبان زبانه فشان و نفس شرر ریز است
مرا گناه نباشد مژه مثال نیز است

فغان که مائل آن جور پیشه ام که مرا
ستم بکوهکن و هم جفا به پرویز است

غم و سرور نباشد بیک دل اندر جمع
بهیچ عشق تو نازم که راحت آمیز است

یکے بسوی گلستان خرام و سیرے کن
جمال صبح چو حسن صنم دلاویز است

بهار لاله دمانید و ابر گوهر ریخت
نسیم غالیه افشان و رائحه بیز است

شکر فشان شده طوطی ز نغمهٔ شیرین
هزار از دم پرورد شور انگیز است

عنان او طرف کوهکن که گردانند
زمام خواهش گلگون بدست شبدیز است

بغیر می نخورم جز بمیکده زدم
زمان پیری و وقت صلاح و پرهیز است

هوای گلشن کشمیر حسرتی را نیست
دلش بهند کشاید که آدمی خیز است

نهال قامت شیرین عجب بانگیز است
چه غم که پرورش او بخون پرویز است

فزون ز زلف کشد خط سبز او دل را
بدیده بیش خلد سبزه که نوخیز است

هنوز در صف عشاق جان می یابد
که با رقیب جفایت عنایت آمیز است

بحکم آنکه مدارا کنند مثل بمثل
شراب تیز بنوشم که آتشم تیز است

در آتشیم ز دل گرمیت که شیرین را
بکوهکن نظرے بهر رشک پرویز است

دوا ز پیر مغاں خواستم حکیمے گفت
شفای جمله علل منحصر به پرهیز است

بده ز گفته خود خسروی بما غزلی
شنیده ایم که شعر تو درد انگیز است

تنها همیں نه صورت زیبا از آن تست
زیبای آیتی است که نازل بشان تست

اینجا چگونه سایه فگندی که امتیت
انجا نه پر سایه سرو روان تست

اسرار غیب جلوه فروز است اندران
روشن دلی که خاطر او رازدان تست

دُرّ یتیم را چه بها رو بروی او
هر نکته که از لب گوهر فشان تست

رفت آنکه بود ذکر دم عیسوی کنوں
هر جا حکایت از لب معجز بیان تست

خوں گشته به دلے که بتجدید رضاے تو
بر خار به سرے که نه بر آستان تست

هم صندل جبیں سزد و هم عبیر جیب
آں خاک مشکبوی که بر آستان تست

کو دست و پو که گوهر شب چراغ من
درج دلم بعزت مهر و نشان تست

آنی که حب و بغض تو شد حب و بغض حق
آنی که امر و نهی خدا بر زبان تست

عرش عظیم را نبود تاب این قدر
پرتو تجلی است که شایان شان تست

شاهان بجو سد نشینان بارگاه
رحمی برین شکسته که در کاروان تست

لطفی کن و مبین گنه ناصواب او
چون هرچه هست حسرتی آخر از آن تست

چیست که این نخواسته اختر و آن فلک نخواست
آنچه خدا نخواسته خاطر هیچ یک نخواست

شورش بدگمانیم ولوله در درون فگند
شیوه مهربانیش رسم ظهور شک نخواست

طبع بود مطایبت لیک نه هرکجا رواست
هیچ کسے بباده در چاشنی نمک نخواست

دوش گدای لای خوار بیدر دیرمی سرود
یافت فقیر بینوا هر دو سرا ز یک نخواست

شیوه ما بودگی طینت ما فسردگی
مطرب ما نجست نے بادهٔ ما گزک نخواست

وصل رضای چرخ نیست شک اندرین مگر
هم دل تو نخواسته آنچه دل فلک نخواست

حسرتیا بکار خود یاوری از کسے مجو
مرغ برای آشیان از دگران خسک نخواست

بس تغافل جنگ کن گر آشتی منظور نیست
دل بدست تست اما این قدر مجبور نیست

خلد بہ انعام پنداری نہ جلدوی عمل	قصر جنت ساختن اندازۂ مزدور نیست
شعشعان حسن بر رویش نقاب انداختند	شاہد مستانۂ ما از کسی مستور نیست
ہر یکی را جلوۂ دیگر دل از کف می برد	در سر مجنون ہوای نغمۂ منصور نیست
از صدای چنگ و نی از خاک سر بر میکنم	بعث و نشر اہل حالت منحصر بر صور نیست
ہان و ہان قاصد سلام سادہ از من گو و بس	در حریم حرمت سلمی جز این دستور نیست

دیدہ ام در بزم وی پرہیزت از خمارہ و می
حسرتی این تقوی و زہدت ز شید و زور نیست

عاشقت چون من بے نام و نشان پیدا نیست	نہ فلان ابن فلان ابن فلان پیدا نیست
تو گرانمایہ نژادی و گدا می گہری	راز عشق تو چو حسن تو نہان پیدا نیست
گہ بہ ہستی قدم رغبت طاعت در دل	مسجدے ہم بسر کوی مغان پیدا نیست
گر بہشت از رخ خورشید نمایش بیش است	چہ عجب تفرقہ پیر و جوان پیدا نیست
ز تماشاے چمن زار دلم وا نشود	بلی تفریح بہشتی بجہان پیدا نیست

حسرتی ظرف کم و شکوہ ز ساقی ہیہات
دادہ اند آنچہ بہر شخص ہمان پیدا نیست

از نالۂ من بر لب یار الحذرے ہست	چون نخل گل آور د امید ثمرے ہست

هر چند ز خود بیخبر انند ولیکن
با اهل خرابات ز هر جا خبرے هست

زنهار که از راه برد جادوی ناصح
آنرا که بدنبال بت عشوه گرے هست

چوں طاقت پرواز ندارد ز گلستاں
بلبل چه سراید که مرا بال و پرے هست

جاں دادن عشاق بصد ذوق چه بینی
بنگر که ز معشوق نهانی نظرے هست

امید که آں حسرتی شیفته باشد
گویند که در بادیه آشفته سرے هست

حرف الثاء المثلثه

هر جا که نشستیم و درودیم عبث
هر جا که نشستیم و ربودیم عبث

بهشتی چند در اینجا دیدیم
در بتخانه گشتیم و دیدیم عبث

سخن آں بود که گفتند زیاده
غیر از آں آنچه شنودیم عبث

سرہاے بغلط هم نزدیم
بر در دوست ناصیه سودیم عبث

از در یار که باز گشتیم
عمر را هیچ نمودیم عبث

عشق هم عقل نداشت چراں ما [illegible]
عشق را بعقل فزودیم عبث

رہزنے نامردونے راہبرے — راہ گم کردۂ غم ودیم عبث

نیست شکلے کہ شود عکس پذیر — زنگ از آئینہ زدودیم عبث

حسرتی مجلسِ ما مختل شد

سخنِ عشق سرودیم عبث

حرف الجیم العربیہ

دلدار را تفرج بستاں چہ احتیاج — گلزار را بسیر بیاباں چہ احتیاج

رشکِ رقیب کم ز نگہباں نبودہ است — ہنگام بودنش بہ نگہباں چہ احتیاج

داری اگر سرے سروساماں چہ حاجت ست — داری اگر دلے بگلستاں چہ احتیاج

می خوردیم بہجر شنیدی غمم بسنج — دیگر گواہ پاکی داماں چہ احتیاج

خود خواہشِ وفا نکند سخت کوش عشق — معشوقہ را شکستی پیماں چہ احتیاج

شوریدگاں بنالۂ خود وجد می کنند — مارا بہ بلبلانِ سحر خواں چہ احتیاج

صد نالۂ شکستہ بلب در دل و ہنوز — گوی ترا بپرسشِ پنہاں چہ احتیاج

ہاں باہمت مطائبہ ارادۂ دوستی است — اما بزم گاہِ رقیباں چہ احتیاج

بلقیس وشی صنم چو بدست حسرتی
دیگر بملک و مال سلیمان چه احتیاج

حرف الجیم الفارسی

نے وصل دوست عیش و نشاط زمانه هیچ
صهبای صبحگاه و شراب شبانه هیچ

شیخے درون جنت و شیخے در آتشم
عیش مغانه دلکش و کیش مغانه هیچ

ما عندلیب گلشن قدسیم وای ما
کاندر قفس خوشیم و غم آشیانه هیچ

مطرب خموش فکر غزل می کنیم ما
پیش صریر خامه نشید و ترانه هیچ

ای حسرتی ز طول سخن اختصار به
دانی که این بس است برنگ زمانه هیچ

در تفته دلم جلوهٔ دلدار و دگر هیچ
در مشهد پروانه بود نار و دگر هیچ

جان بر لبم و شوق لقائے تو بجانم
یارب که رسد مژدهٔ دیدار و دگر هیچ

در انجمن یار خود می را بنود بار
ساقی می از خویش ربا آرد و دگر هیچ

دستے نه بدامانی و فرقے نه بپائے
زهاد و همین جبه و دستار و دگر هیچ

یک فرد ندیدیم که مشغول بکار است — در میکده ها ستی بیکار و دگر هیچ

پابند رسوم اند و حقیقت نشناسند — در بتکده ها قشقه و زنار و دگر هیچ

آں آی پرواز تو دیدی که چها کرد — در آئینه ام عکس رخ یار و دگر هیچ

ماهیم و بیت ماه و شئے زهره نوائے — و زمی خم چند و دو سه میخوار و دگر هیچ

دے حسرتی از انجمن وعظ چو برخاست — گفتند فقیهان که تو و دار و دگر هیچ

حرف الحاء

ممنون اخترم که فرستد پیام صلح — آں مه که ننگ داشت هزاران ز نام صلح

بس عشوه خوردم از نگه التفات تو — آخر پیام جنگ شمردم پیام صلح

بر من مے محبت و لطفت حلال باد — زانسان که بر رقیب حرامست جام صلح

غیر از حدیث جور و سخن هائے دشمنی — زنهار از لبت نشنیدم کلام صلح

مختل بفصل گل شده باشد دماغ او — دشمن که پخته است خیالات خام صلح

لطف و عتاب یار چو دام و قفس بود — از جنگ گر رها شوی آری بدام صلح

ذکرِ ستیزه تنگ کند دل چو ذکرِ عید
باوی شدم دوچار بهجرتی که عید هم

ذوقی دهد بروح چو نام تو نام صلح
گفتا که باد تا بقیامت قیام صلح

ای حسرتی بچشم جگر تفتگان شوق
خرّم تر است از سحر عید شام صلح

حرف الخاء المعجمه

چنان بکشتنِ عشاق آسمان گستاخ
که دشمنان پیِ آزارِ دشمنان گستاخ

ز سجده‌هائی ملش اجر بیشتر بخشند
رقیب اگر بنهد پا بر آستان گستاخ

اگر نه یوسفِ کنعان متاع شان بودی
بسوی مصر نمی‌رفت کاروان گستاخ

دعا کنم که عدو سوی آن حریم رود
که یار منع نموده است و پاسبان گستاخ

برو بخلوت و از خود نشانه مگذار
ببزمها نتوان جست از نشان گستاخ

عجب که صحبتِ من با تو سازگار افتد
تو ناز شیوه غرورت بسر زبان گستاخ

چگونه بلبل شوریده در نوا آید
که برق می‌جهدش تا بآشیان گستاخ

ز عشق بگذر و محرم شو و بناز بری ی
که در ادب گه ناز است رازدان گستاخ

کلک ما نیز زبانے و بیانے دارد

با مغبچه صوفی سبب بازار بر آمد	نامحرم این کار بانکار بر آمد
آن ورد گرو بود ولی بازار شکستن	وین طرفه که این نیز مدد گار بر آمد
از شک عدو قطع نظر ساختن از یار	آسان بنظر آمد و دشوار بر آمد
آن حرف که بیگانه بشنود اب بلا برد	شیرین ز لب محرم اسرار بر آمد
کاریکه تجمل داشت نکیسا نفسان را	از زمزمه مرغ گرفتار بر آمد
ساقی بعطا بود و مغنی بنوا بود	ناگاه ز خلوت کده دلدار بر آمد
از بهر دم آب بظلمت چه شتابی	در یاب که سرچشمه انوار بر آمد
از نرگس مخمور تو شب ذکر تهی رفت	زاهد سحر از خانه خمار بر آمد
دوش از سر تحقیق چو در خود نگرستم	تسبیح بکف بودم و زنار بر آمد
با درد کشان بد نتوان بود که بس کار	از همت این قوم گنهگار بر آمد
چون دید دلم شورش غوغای قیامت	پنداشت که از پرده سرا یار بر آمد

با عسرتی خسته مرا آنچه گمان بود
از شعبده وهم غلط کار بر آمد

هر چند شغل باده ازین خسته دور بود	تسلیم امر پیر مغانم ضرور بود

از بخت و اتفاق بهم ماند آشتی
دلدار تندخوی و دلِ من غیور بود

رفتم که خویش را بعفاف امتحان کنم
او را یمن بسی و دلم ناصبور بود

هرچیز را بتو نگرستم مگر ترا
همرم بآن جفا که بوقت ظهور بود

قربش طلب کنی و خودی سدّ راهِ خود
این نعمت آن رهد که از خویش دور بود

آوخ که پایمال غم عشق و رشک شد
عمری که دستگاه نشاط و سرور بود

واعظ بجوش بود حریفی بگوش گفت
اندک بجوشش هم نگرستن ضرور بود

دل تا دماغ چشمهٔ نور است موج زن
ساقی مگر بجام شرابِ طهور بود

روکردم از بسوی خرابات حسرتی
عیبم مکن که طبع ز دنیا نفور بود

برای ولوله کردن بهانه میخواهند
معاشران سخنِ عاشقانه میخواهند

چه بخودند شهیدانِ عشق کز پیِ زخم
نمک ز مطربِ شیرین ترانه میخواهند

مریدِ پیرِ مغانم که پادشاه و گدا
مراد خویش ازین آستانه میخواهند

ببین دماغ عنادل که چون بود غوغا
نگه بروی گل از آشیانه میخواهند

نه سالکانِ طریقش رفیق میجویند
نه سائران سبیلش نشانه میخواهند

بلهو اهلِ خرابات انجمن نه زنند
بجامِ می زدو عالم کرانه میخواهند

روان بسوی ازہر دیار قافلہ تا — کراہی طلبند و کرانہ بیخواہند
مغان در آب کنند امتزاج زہر نگاہ — صبوح داد شراب شبانہ بیخواہند

بصلح حسرتی دیار ہر دو برابر است
ز شرم واسطہ درمیانہ بیخواہند

معشوقہ کہ خوشخصال باشد — بہ زانکہ پری جمال باشد
نی لشکن وسے بریز کا بیہا — زیبا لب شب وصال باشد
از مجلس رشک خیز برخیز — گر قوت انفعال باشد
پر نور تر از مہ دو ہفتہ — معشوقۂ ہفدہ سال باشد
خوش طرفہ حکایتی است این خیز — بدگفتن اگر حلال باشد
صد پردہ بروی دوست بستند — زان جملہ یکے جمال باشد
دل بستن تست ممکن امّا — دل کندن ما محال باشد
ہر مار ز زلف بند معنی — کاین دور ز اعتدال باشد
بینی دو سہ خوش نگاہ کہ دروے — ذکرے نہ ز خد و خال باشد

بر وجد بہ حسرتی میاویز
کاین شیوۂ اہل حال باشد

دُردی کشاں چو سوی خرابات رو کنند
اول بآب چشمهٔ مژگاں وضو کنند

یک دیدنِ تو لذّتِ عمرم بباد داد
ای وای آنکساں که بوصلِ تو خو کنند

تسکیں کجا ز لطفِ زبانی که سود نیست
در کامِ شعله قطرهٔ آب ار فرو کنند

خواہان آں ہیم که رسد ذوق او بکام
زاں پیشتر که دست بجام و سبو کنند

ما خاک گشته ایم براہش نشانِ ما
یابند گر بکوی عدو جستجو کنند

آنانکه در سکوت دل از کف ربوده اند
آیا چہا کنند اگر گفتگو کنند

بہرِ نمازِ حسرتیؔ باده خوار ما
روحانیاں بچشمهٔ کوثر وضو کنند

چو با ہر کس در آویزد دو ر آخر با من آویزد
روان لرزد مرا از بیم چوں با دشمن آویزد

دم مہرش چناں بینی که چوں او دوست کم باشد
گه خشمش چناں یابی که کس با دشمن آویزد

چو بینم خشمگیں با دیگرے پیشش نمے آیم
نمیدانم چه پیش آید چو گاہے با من آویزد

خوشا تعظیم احبابت زہے تکریم اصحابت
که جبریلِ امیں ہم خار در پیراہن آویزد

خوش آندم کز ہجوم شکوه حرفے زیرِ لب گویاں
تو بر خیزی ز ناز و حسرتیؔ در دامن آویزد

ز میخانه ز دم کعبه نشانم دادند
دُردی خواستم آبِ حیوانم دادند

تفرقه در قدح و باده و ساقی ببرفت
از می هوش ربا رطل گرانم دادند

سیرگاه نظرم گلشن معنی کردند
بال اندیشه برای طیرانم دادند

شیوهٔ ناز تو انباز نمیداشت روا
لاجرم از ستم دهر امانم دادند

نازم انداز بتان را که دل و صبر و شکیب
همه بردند عیان و به نهانم دادند

چون به پیری کنم ای شیخ ز رندی توبه
کارسازان قضا بخت جوانم دادند

راحتی هست بهر راح ولیکن ساقی
باده آن بود که اندر رمضانم دادند

دل افسرده کجا گرمی هنگامه کجا
جای در خاطر آتش نفسانم دادند

دولت اینست که از خویش مرا بگرفتند
نعمت اینست که از دوست نشانم دادند

شب که در بزم تو جز غیر کسی بار نداشت
آتش از شمع گرفتند و بجانم دادند

حسرتی از اثر نشهٔ توفیق مپرس
در میخانه زدم کعبه نشانم دادند

جز من نهان قتل بقاتل دعا که کرد
گو مزد سهل بود ولیکن ادا که کرد

دامان و جیب ها همه چون آستین تست
از بوی طرهٔ تو سخن با صبا که کرد

این پیچ ها به زلف خم اندر خمست که داد
این عقده ها بکار من مبتلا که کرد

هر خصمی تو موجب صد گونه الفت است
غیر از تو جور های محبت فزا که کرد

اینها که میکنی تو بمن من کنم باد | گردانے که با تو مرا آشنا که کرد

گه گرم شکوه گه بسپاس است تر زباں
با حسرتی جفا که نمود و وفا که کرد

چو گل شگفد وقت صهبا بود | در میکده روز و شب وا بود
کنوں مطلب این رند منصور صفت | چه پوشند رازے که افشا بود
بهانا انداز پنهاں مجوی | بمیخانه مردے که رسوا بود
بخواندم جواب خط خویش را | هنوز ار چه بر بال عنقا بود
مرا نیز البته بیروں کشند | چو در خانه ام یار تنها بود
رسیدم بآں چشمهٔ بے نشاں | که اینجا نه موج و نه دریا بود
شکایت فزوں میکند دوستی | ولیکن بشرطیکه بیجا بود
بخلوت سرا اینکه یوسف گم است | نشانے کجا از زلیخا بود
بروز قیامت قرارش مباد | هر آں دل که از وی شکیبا بود
نشان نمودار تر دامنی | بسجاده ام داغ صهبا بود
بمستی حقیقت سرائی مکن | تفاوت ز نی تا بمینا بود

نباید نشستن دراں حسرتی

بزمے کہ رسم مدارا بود

وضعِ جہاں چہ سود کہ زیبا نہادہ اند — ہر گہ اساس بر سرِ دریا نہادہ اند

ذوقِ نعیم وصل ز آسودگاں مپرس — کایں چاشنی بکام تمنا نہادہ اند

با سادگانِ خویش چہ قاسے تواں نمود — دل بر امید وعدۂ فردا نہادہ اند

زاں جمع بودہ ایم کہ خونابہ در کشند — وانگہ بہ پیش ساغرِ صہبا نہادہ اند

شورِ شگرف در دلِ مضطر فگندہ اند — سرّے عجب بجان شکیبا نہادہ اند

بر طالبان وصل تو افسوس می خورند — آنانکہ دام در رہِ عنقا نہادہ اند

گر آگہی ز رازِ نہاں حسرتی مگو
وضعِ جہاں چہ سود کہ زیبا نہادہ اند

از من چو کشتی بکیں چہ خیزد — جز آہ دلی انیں چہ خیزد

از زاری ہم نفس چہ حاصل — وز گریۂ ہمنشیں چہ خیزد

دل را نبود اگر دماغے — از طرۂ عنبریں چہ خیزد

تا می نہ نہی بچشم تر دست — از دامن و آستیں چہ خیزد

لطفے کہ کنی نہاں نماند — گر من نہ کنم یقیں چہ خیزد

گر جور کنی وگر ترحم — از من بجز آفریں چہ خیزد

جز تازگی نہال الفت
از گریۂ آتشیں چه خیزد

آنرا که بود ہوائے بہشت
از نکہت یاسمیں چه خیزد

فقر است و صفائے دل وگرنه
از جامۂ رنگیں چه خیزد

خورسند تو باش حسرتی ہست
گر شاد و گر غمیں چه خیزد

در خرابات کسے نیست که رسوا نبود
بلبلے نیست بگلزار که شیدا نبود

وای آں آمدن و آه ازاں برگشتن
کاضطرابم بپریت آرد و دروا نبود

نے ملامت بود آں شور محبت که دراں
رنجش بے سبب و شکوۂ بیجا نبود

ستر حق حرمت اصحاب نگه می دارد
خرقۂ نیست که آلودۂ صہبا نبود

مرد آزاده در آفاق کجا لیک ہست
اینقدر نیز که دلدادۂ دنیا نبود

ضبط و تمکیں ہمه ز اوصاف خردمند است
عاشقی پیشه ہماں به که شکیبا نبود

شرح ایں می نتواں کرد ولے در من و دوست
اتصالیست که در موجه و دریا نبود

گفتمش عشق توام حوصله میفرساید
گفت عشق است چرا حوصله فرسا نبود

حسرتی میرود امروز بشوقے که مپرس
آه گر یار بخلوت کده تنہا نبود

باده با مردم اوباش گوارا نبود
گرچه دانی که تکبر روشِ ما نبود

دلبران بین که باین شیوهٔ شهرآشوبی
می‌ربایند دلے را که شکیبا نبود

منتظر باش و مکن شکوه و از دیر مرنج
وعدهٔ وصل سزاوار تقاضا نبود

بگذر از ذلّت و توقیر تماشا صفت است
میروم جائے دران بزم بود یا نبود

باده زان سیر نخوردم که مبادا از من
بچکد آنچه بذوقِ تو گوارا نبود

من بدیدن گرو و او بنمایش مائل
آه ازان دم که مرا تاب تماشا نبود

حسرتی نازشِ هنداست بشیرین سخنی
این چنین طوطیِ خوش لهجه بهرجا نبود

در خرابات رود هر که بجان مے آید
بوے جان از نفسِ پیرِ مغان مے آید

ساقیا دیر بیار او مے لعل بیار
خبرے هست که عید رمضان مے آید

بو که فیض نظرش راحت جانم باشد
عندلیبے ز چمن بال فشان مے آید

خوبی شیوهٔ خود از من دیوانه بپرس
سخن راست بهر طبع گران مے آید

نذر میخانه نمودم خرد و منتظرم
تا چه اندر عوض از مغبچگان مے آید

بانش عشق مگر نگذرد از معشوقی
من عیان میروم و یار نهان مے آید

در شباب آنچه نکردیم به پیری کردیم
در بهار آنچه نیامد به خزان مے آید

خستگان از لبِ لعل تو شفا می یابند
از چنین خیر مرا بوے زیاں می آید

رعشه در تن فتد آنساں که زهم دور افتم
چوں در آغوش من آں سرو رواں می آید

درمیان من و او نیست حجابے الّا
رنجشے هست که گاهے بمیاں می آید

حسرتیؔ عاقبت اظهار محبّت کردم
آنچه در دل بود آرے بزباں می آید

مزن طعنه کایں نقش مشکل نشیند
که بر تربت کشته قاتل نشیند

نه خود را که از ره برد عالمے را
حکیمے که در فکر باطل نشیند

همه عمر خود را بحسرت فروشد
دراں دم که کس از تو غافل نشیند

کنم یاد آهے که از سینه خیزد
دهم داد تیرے که در دل نشیند

تو بر دام خود تکیه داری وگرنه
ندیدم که صیّاد غافل نشیند

ز پیش تو فرزانه دیوانه خیزد
به بزم تو دیوانه عاقل نشیند

نه جوئی جز ابرے که گوهر فشاند
نه پوئی براهے که سائل نشیند

چو رامم کنی فارغ از من نباشی
که آساں رمد آنکه مشکل نشیند

فزوں از دو دم خسته در خوں نغلطد
بگوئید کاسوده قاتل نشیند

کنوں حسرتیؔ چوں تمام است کارش

ز خلوت بر آید بمحفل نشیند

کیست آں کس کہ بانگار لبے باز کند	لب جاں بخش تو گر دعوی اعجاز کند
تا چہ بر حسن خودش ہست غرورش یارب	جور با شیفتۂ خویش در آغاز کند
پہلوئے غیر بزمش نکنم جائے کہ نیست	چشم آنم کہ نگاہ غلط انداز کند
دیدہ در آئینہ چیزے کہ ندیداست گہے	حیرتے نیست گر آئینہ بر و ناز کند

حسرتی بادۂ ما نشۂ عرفی دارد
میرسد دہلی اگر نازش شیراز کند

خود را ہمہ شرمندۂ احسانِ تو یابند	کز باعثِ تست آنچہ شہیدانِ تو یابند
حسنِ تو بلائیست کہ ہر دل کہ شود گم	در پیچ و خمِ زلفِ پریشانِ تو یابند
دامن نفشانی بسرِ عالم و روزے	ایں دستِ ادب پیشہ بدامانِ تو یابند
آں بادۂ صافی کہ وفا نامِ خوشِ اوست	خوش آنکہ بہ پیمانۂ پیمانِ تو یابند
گر چاشنی فقر نداری ہمہ خونست	آں نعمتِ الوان کہ سر خوانِ تو یابند
سحرے دگرانیست کہ گلبوی فتادست	آں شعلہ کہ در چاکِ گریبانِ تو یابند
بر بسترِ نازِ تو چہ رفت است کہ امروز	بوے دگر از سنبل و ریحانِ تو یابند
بیصرفہ مکن قتل کہ آسودہ دلاں نیز	در روزِ جزا اجر شہیدانِ تو یابند

منشور عجب حسرتی از خسرو ما یافت
خوبان عمل فتنه ز دیوان تو یابند

بخانقاه نگہ پیر میفروشش آمد
که شیخ با همه افسردگی بجوشش آمد

چناں زدم بصنم خانہ نعرهٔ تکبیر
که بت پرست ز خود رفت و بت بہوش آمد

نہال زہد و ورع گل فشاند و بار آورد
که بار آمد و با برگ ناؤ نوشش آمد

زباں بکام به از گفتگوے لاینی
مرا ز خوش سخناں ہمچنیں بگوشش آمد

ہزار عیب اگر در منست باکے نیست
که عفو و لطف خداوند عیب پوش آمد

بیا بیار مے و سے بجاے اے ساقی
طیور صبح گہے را دم خروشش آمد

نہاں مدار دلا نکتہ ہاے شور افزا
که دلبر نمکینم سخن نیوشش آمد

بشب ز نرگس فتّان او چہ مستی زاد
که صبح گاه بدریوزه می فروشش آمد

تذرو قہقہہ و بلبل و نوا سنجی
چہ حیرت است اگر حسرتی خموش آمد

نواے من بہر کس خوشش نیفتد
دل آسوده در آتش نیفتد

بہر گامے تہ پا افتاده ہست
نہادش تا کجا سرکش نیفتد

براتش شاه با درویش لغزد
سبوے باده بیغش نیفتد

ز شمع روی تو آنگه هراسم
که خود از من بمن آتش بیفتد

ز مژگانش بدلها رخنه افتاد
الهی رخنه در کارش بیفتد

تو پند حسرتی را خوش نداری
چگویم تا ترا ناخوش نیفتد

تا راه از دلی بدلی بر نه بسته اند
مکتوب ما به بال کبوتر نه بسته اند

دانم که غیر میرود امشب بخانه اش
گر زانکه شب فزون شده و در نه بسته اند

افگنده است تیرگی دل غشاوه ها
ورنه نقاب بر رخ کافر نه بسته اند

از کوی او بغیر وهم سپهر نکرده اند
از بام او نمی پرم و پر نه بسته اند

اندر وفای وعده به تکرار در خورست
پیمان دم الست مکرر نه بسته اند

با شاهدان بسر همی نوش شاد باش
دروازهٔ ثواب مقدر نه بسته اند

از گوهرین پرند فلک خوشنماتر است
انجم ترا اگر چه بمعجز نه بسته اند

از روی همچو ماه بر انداز پرده را
هرگز نقاب بر مه انور نه بسته اند

از بیم او ز رفت اگر نامه بر چه باک
پای نسیم و بال کبوتر نه بسته اند

بشنو حدیث فیضی و با حسرتی بیا
بر آب خضر سد سکندر نه بسته اند

گفتم که بهجر تو دل آرام ندارد — گفتا که خوشش آنکس که دلارام ندارد

گفتا طمع من زکیت سر زده گفتم — نازنوز که عاشق طمع خام ندارد

گفتم که برد بهره ز تو گفت که گستاخ — گفتم که دلم حوصلهٔ کام ندارد

صد ذوق گرفتیم ازاں نو برخوبی — هرچند که لذّت ثمرِ خام ندارد

فریاد ز نقوی که بنزدش نتواں رفت — آه از روشِ او که سرِ بام ندارد

هرچند که آشوب دل و آفتِ جانی — بی وصل تو جان و دلم آرام ندارد

بر غیر دلم سوخت که محو است بعشرت — مسکیں جز از گردشِ ایّام ندارد

از حسرتی زار مپرسید نشانش
کاو ساحتِ دل دیگر و نام ندارد

عاشق سوخته از بزم تو مشکل برود — شمع در محفل و پروانه ز محفل برود

یارِ اصحاب فنا باش که در صحبتِ شاں — کینه از سینه گریزد حسد از دل برود

جاے رحم است بران بسملِ مسکیں که هنوز — نیم جانے به تنش باشد و قاتل برود

آه ازاں حسن که در جلوه گهش بر سرِ جمع — زاهد معتزل و راهب غافل برود

غیر را دوش ازاں بزم بخواری راندم — یار چوں گفت که بیگانه ز محفل برود

اینهمه جلوهٔ ناز است تماشائے باش — عشق بازیست نه بازیست که محمل برود

حسرتی رفت ز کوئے تو بنوعیکه مپرس
دور نبود که هم امشب دو سه منزل برود

ما دل شکستگانیم بر ما ظفر نباشد
با خویش دشمنانیم ما را خطر نباشد

بی شور های و هوی نی دشنه و گلوی
در بزم وعظ از عشق درسے مگر نباشد

عالم بباد خود کن وانز ابیاد در ده
گم کن چناں بخویشم کز من اثر نباشد

بیتابیی که دارم آساں نموده کارم
من نامه می برم خود گر نامه بر نباشد

تنها همین نه چنیم کز دوست میگریزم
با دشمن است ما را هم از من بتر نباشد

هر رند در خرابات پیر مغاں نگردد
هر قطره ز ابر نیساں هرگز گهر نباشد

دیوانه کز ایشاں اخبار دهر پرسی
شوریدگان او را از خود خبر نباشد

زین بیش در کنارش افشردمی و اکنوں
اندو سا گر به بینم تا بهر نظر نباشد

از حسرتی شنیدم در بزم نکته سنجاں
خوشتر ز طرز غالب طرز دگر نباشد

فتنه را از قد رعنای تو امداد رسد
پیچ خم را از نکهت نسخهٔ بیداد رسد

طبع چالاک ترا می لب خشم آورده
آه ازاں لحظه که آتش بکف باد رسد

صنم دیر که آراسته بهمن است
نیست ممکن که بآں حسن خداداد رسد

شادم از خصمی اغیار که از شیرین است ‏— آنچه از جانبِ پرویز بفرهاد رسد

عمرها شد که بیادِ قفسے می نالم ‏— خبر من بر سانید که صیّاد رسد

بسنانِ تو هوسناک فرستند پیام ‏— بکمندِ تو سلام از دلِ آزاد رسد

سرو و عنبر دراں کوی برونق چو ارم ‏— چه تماشا است اگر مرگ ببغدّاد رسد

شوخیٔ شیوه ز چشم تو زبانم آموخت ‏— گرچه شاگرد کم افتد که باستاد رسد

حسرتیؔ سیر ز جاں گشته خبر باید داشت
که مبادا بدر آں ستم ایجاد رسد

نخلِ ولا بآبِ وفا تازه تر شود ‏— برگ آورد شگوفه دهد بارور شود

اے بیخبر ز گردشِ ایّام ناله چیست ‏— هم روز غم بسر آید و هم شب سحر شود

گلبرگ گشته آئنه از عکس روے او ‏— بلبل فداے پنجرۂ آئینه گر شود

از رشکِ غیر میرم و بر لب نیاورم ‏— ترسم امیدوار بتو بیشتر شود

هاں حسرتیؔ ز بادۂ عرفاں قدح بگیر
تا مستی از دماغ طبیعت بدر شود

سفر سفر بود الّا که در وطن باشد ‏— خوشست خلوت و خوشتر در انجمن باشد

وفا خوش است مگر با رقیب خویش نبود ‏— جفا بد است اگر از براے من باشد

خبر نه از خرابات زاهدا از اینست
ز سرّ بتکده آگاه برهمن باشد

ز سنبل و گل و نسرین و نرگسش کم پرس
دران حدیقه که عنقا صفیر زن باشد

بیار عام که گنجایشِ سخن نبود
نگه ز هر دو طرف نایبِ سخن باشد

ز داوری بگذشتم تو باش از دشمن
اگر نگین سلیمان ز اهرمن باشد

محبت صنم و دعوی مسلمانی
نه بت پرست بود آنکه بت شکن باشد

هزار مرتبه در بزم بودنش خوشتر
که خود بخلوت و درویش در انجمن باشد

ببزم یار بود حسرتی ترانه سرا
چو بلبلی که نواسنج در چمن باشد

گر نسیمی آں بہاراں جلوهٔ گل یاد آورد
داغ می گل گردد و بلبل بفریاد آورد

با عدو نیکو وفای ورز عشق آں بد بلاست
هم‌چو شیرین بیوفائی سوی فرہاد آورد

سیم و زر شد رایگاں در کوچهٔ پیرِ مغاں
هر متاعی را که دل از کوی زهاد آورد

هم بشهر خود نخوانندت تا جاں در تن است
از جهاں آباد کس چوں عزم نوشاد آورد

می روی بر تربتِ اغیار دایم بهرِ چیست
تا دل من نالہای محشر اینجا آورد

ق

حسرتی این تازه گل بایدِ نثارِ دوستی
بو که ما را از نسیم کوی خود یاد آورد

غالب آں نکهت نوا بلبل که ذوق نغمه اش

عندلیبانِ گلستاں را بفریاد آورد

دمِ رفتن قدش را فتنه‌ها در آستین باشد
قیامت کو که بنمایم قیامت اینچنین باشد

زہے چشمِ فسون سازش زہے نیرنگیِ کارش
ز تمکینش بوی مهر آید بمهرش رنگ کین باشد

بحاکم ناسپرده سوی دشمن آمدی آری
مروت اینچنین باید محبت اینچنین باشد

تو ای دل بر فریب رنگ و بو بسته نمی‌دانی
که افعی نیز در زیر نهالِ یاسمین باشد

بوصل از دور بینی شیوه‌های شوخ میوزرد
زمانی خشمگین باشد زمانی شرمگین باشد

دماغِ او صدای دل شکستن برنمی‌تابد
همایون طالع است آن کس که یارش نازنین باشد

با آن صید افگن افتاده است کارم حسرتی کورا
خدنگی در کمان باشد نگاهی در کمین باشد

وقتِ سحر ز میکده بادِ صبا رسید
از کاسهٔ کرام شمیمی بما رسید

کارم ز دست دوست من از کار رفته حیف
هر گه که دست من بکشادِ قبا رسید

بی بهره کس نماند ز فیضِ عطای دوست
گل یافت رنگ و بوی و به بلبل نوا رسید

مشکل فتاد کار و ندانم کجا برد
بوی ز زلفِ یار بدستِ صبا رسید

انداز داد شیوهٔ عدل از فلک مجو
کز وی شنیده که بگیتی چها رسید

جم را نهفت در تهِ سوراخِ مور و مار
افعی بپاسبانیِ خلقِ خدا رسید

زاہد ہوائے بادہ ز دل چوں بروں رود — ساقی رسید و ابر رسید و ہوا رسید

دلتنگیت دلیل شگفتن بود کہ گل — وقتیکہ غنچہ گشت بہ نشو و نما رسید

حوران در انتظار و کواکب بجد نشست اند — یک لمعہ از فروغ تجلی بما رسید

روز وصال ناز بمعشوق میکنم — آرے چنیں کند چو بدولت گدا رسید

جز خسروی بپایۂ او کس نمیرسد
در حیرتم کہ کار نظیری کجا رسید

از نام تو بمردۂ صد سالہ جاں رسد — در ذکر تو بہار بفصل خزاں رسد

ہرگز ز ہیچ دشنہ و خنجر نیافتم — ذوقے کہ وصل از نفس خوں چکاں رسد

یک ہفتہ گر بسجدہ در پیر مغاں زنی — آواز فتح باب ز ہفت آسماں رسد

قسمت نگر کہ گوشۂ چشمے ندیدہ ایم — زاں برق شعلہ زن کہ بہ آشیاں رسد

گر ابر دُر فشاں شود و باد مشکبار — در سرنوشت آنچہ نوشتہ است آں رسد

گم کردہ ایم راہ بدشتے کہ اندر آں — رہزن بجادہ از اثر کارواں رسد

بلبل ترانہ سنج ازیں مطلع ار شود — پیش از بہار گل بسوی بوستاں رسد

تیغ نگاہِ یار اگر تا بجاں رسد — حور بہشت جاں بکف از آسماں رسد

مارا رہا مساز کہ بسیار کم فتد — مرغ از قفس برآید و تا آشیاں رسد

آسودہ خاطری و تجلی طلب کنی
این برق کے بجز دلِ ناشادماں رسد

چندیں میاز مای کہ ترسم در اضطراب
ناگہ شکایتے ز توام بر زباں رسد

بگذر ازیں وصیت بے سود حسرتی
فکر او کند کہ باز دریں خاکداں رسد

شہید جلوۂ ناز تو جاں نثار انند
اسیر حلقۂ دامِ تو رم شعار انند

چہ بودۂ تو کہ آشناوگاں بہ بندِ تو اند
تو کیستی کہ گدائے تو شہریار انند

شراب حوصلہ آں قرابہ نوشانم
کہ سم بہ بادہ کشیدند و ہوشیار انند

بیا کہ عاشق و معشوق سبزہ و بار اند
وگر زراست نہ تجلی گل و بہار انند

بہ پیشاں چو دم ناکشودہ در گفتند
برو برو کہ دریں جا گناہ گار انند

توان شناخت نہ ہم صحبتاں شمائل شخص
معاشراں تو رندان و بادہ خوار انند

سفیراں بشفاعت وسلے بہیبت او
برو ز نطق رداں چو ذکر مار انند

کجاست چوں تو یکے ای نواز بدائع کون
بروز کار چمن طلعتاں ہزار انند

بجوش و نالہ خود را سپید کن زاہد
ترا از آں چہ کہ رنداں سیاہ کار انند

من بہ بخت کہ محبان باوفا ہاسم
نقاب تا نکشودہ است دوستدار انند

جفاست حسرتی از شعر لب فرو بستن

وراں دیار که انصاف پیشه یار انند

بوئے ز طرۂ تو اگر با صبا رود — از قیس وحشت و ز فلاطوں ذکا رود

خاکم بسر که عاشق کار آزموده ام — دانم که با رقیب بخلوت چها رود

مفلس شدیم در طلب دولت وصال — حیف است بر زرے که پئے کیمیا رود

آں ذره ام که لمعۂ او تا بخور رسد — آں قطره ام که موجۂ او تا سما رود

در لرزه ام ز لاف وفا تا چها کند — شوخے که با ندیم براه جفا رود

تنگم گرفت ہجر به پیش تو آمدم — ہر کس دم تعب بدر آشنا رود

منصور را بدار کشیدند بے گناه — با اہل حق ہمیشه ہمیں ماجرا رود

پا بستۂ ہوا ہمه ذره بکوے دوست — بر آب گر خرامد و گر بر ہوا رود

رندیم و بذله سنج و می آشام و کامجوی — معشوقه از طرب کدۂ ما کجا رود

آمد بہار و سوئے چمن رفت حسرتی

اروی بباغ بلبل دستاں سرا رود

حاش لله که بتاں مهر و وفا نیز کنند — شادم ار بعد جفا عذر جفا نیز کنند

ساز عشاق بکن فاش ہمانا ایں قوم — گفتگوئے مدد باد صبا نیز کنند

مردماں را چو به پیغم بسخن پیوسته — روم آنجا که مگر ذکر شما نیز کنند

زمرهٔ مصلحتاً نیز رندی گروند
پیشهٔ زهد گروهی بریا نیز کنند

شیوهٔ شکوه نگوییم که صواب است امّا
این خطا نیست که ارباب وفا نیز کنند

آنکه بدمستی رندان خرابات از وست
دور نبود اگرش ساقی ما نیز کنند

نه همین ضبط نفس شیوهٔ عشاق بود
حذر از همدمی اهل هوا نیز کنند

زمرهٔ محرم اسرار و لیکن مدهوش
لاجرم در دم اظهار خطا نیز کنند

گوش بر حرف بد آموز منه تا نیکان
هم ثنای تو نمایند و دعا نیز کنند

گم مکن راه اگر از رهِ ندرست جمعی
سیر این بادیه بی راهنما نیز کنند

مستی آن است که بی جام و سبو دست دهد
وجد آن است که بی ساز و نوا نیز کنند

تو مپندار که این کم نگهی عشوه گری است
حسرتی ساده رخان شرم و حیا نیز کنند

در اول دیدم آنکه رخت مهوشان دید
چون دید با مغان نظر خوشتر از آن دید

عار است ز خود بینی و داغم که از این روی
در آینهٔ روی بتان هم نتوان دید

شور افگنی و خوش لبِ دلبر آیی
گر دست ترا هم ده آن دانش تو آن دید

در صومعه گر پیر شوی نیز نه بینی
دل آنچه در اول نظرِ پیر مغان دید

خوش مشربی آنکه بجا داشت ارادت
هر چند که در میکده ام رقص کنان دید

ساقی مے از خویش رُبا در قدحم ریخت | در مجلس بیگانہ چو اسرار فشاں دید

آرام طلب بود سوے کعبہ سفر کرد
چوں **حسرتی** آشوب اوضاع جہاں دید

ژالہ افشانست ابر و گل دمید | بر سر شاخ است بلبل در نشید
لالہ در داماں صحرا جلوہ کرد | سبزہ بر اطراف جدول شد پدید
از طرب طاؤس در رامشگری | صرفہ خود کبک در رفتار دید
در چنیں ایام عشرت التیام | کس یکے از پیشکارانست عید
اِشتہی سلمیٰ بمزمار و راح | ہمنشیں برخیز و پیدا کن نبید
اے بسا آسودگانِ تازہ رو | چوں سحر افتد پردہ دریابی شہید
شاہد آزاداں کہ لا یعنی بہ اشتہا | نغمہ آزا خواں کہ گوشے کم شنید
ہاں بجز صہبا ولیکن بے قدح | ہاں بزن ساغر ولیکن بے نبید
بر درِ گنجینۂ اسرارِ عشق | گر یکے قفل است صد باشد کلید
حیف از بختت کہ نتوانی کشاد | آہ از دستت کہ نتوانی کشید
شاہد یزدانی اندیشہ ام | وے بلحن خفیف بگوشم در کشید
باغ من موجود خذ ما تشتہی | خانہ ام ازتست اُقفل یا تزید

نازنین دوشش سرپا نهاد دوش
پردهٔ ارباب خلوت میدرید

حسرتی وقت اجابت بود دوش
باده میخوردیم و باران میچکید

حرف الراء المهمله

از مهر تابشش از گل و آبش حساب گیر
خورشید گل شناس و گلش آفتاب گیر

عرض کرشمه شوکت نازت نمیرود
در جام ماه از خُم گردوں شراب گیر

هر گل بجلوهٔ دگر آمد درین چمن
از گل شمیم خواه و ز خورشید تاب گیر

می با رقیب خورده دلم سوختی که گفت
از دشمناں شراب و ز یاران کباب گیر

رویش بس است شمع شب و آفتاب روز
گو ماهتاب خسف شو و آفتاب گیر

دلتنگ دیده چوں ز غمم گفت میفروش
امشب یکی پیاله بقصد ثواب گیر

آں طرّه برکشا و ز گل عطر مشک خواه
آں رُخ بجلوه آر و ز نسرین گلاب گیر

پیمانِ ما و شرم تو هر دو شکسته به
ما را شراب ده ز رخ خود نقاب گیر

آں مه ترنمی کند از شعر حسرتی
گو زهره را که در کف سیمیں رباب گیر

مشاطهٔ سحر از رخ خود مقنعه برگیر — مه را کشش آں پنج بگو مهر قمر گیر

هنگام صبوحی است بیا ساغر میکش — اے زاہد شب خیز یکے فیض سحر گیر

تا باده بگیتی است که نوشد می جنّت — رحمے بغلاماں کن و از تاک اثر گیر

از غیر مکن شکوه چه بیم و چه خجالت — آں عارض افروخته افروخته تر گیر

گر روے جهانسوز تو زینگونه بتاب است — بر بحر گذارے کن و از آب شرر گیر

بیهُده تر از دعوی تقوی است ز رندان — ای غیر تو و عشق برو لاف دگر گیر

اے حسرتی امشب که بدست آمده آں شوخ
هاں سخت در آغوش بکش تنگ ببر گیر

بزم وصلست بیا باده و طنبور بیار — سر برافراخته از غم دلِ مسرور بیار

شمع نے شعله ز آتش نه دمِ گرم افروز — پرده غرّه از ان عارض پر نور بیار

بزم عیش است نه هنگامهٔ ارباب خرد — دلِ هشیار بر خاطرِ مخمور بیار

بذلهٔ چند ندیمانه بگستاخی گو — نکتهٔ چند حکیمانه بدستور بیار

حسرتی گر روشِ خواجه نظیری داری
معنی دور طلب کن سخن دور بیار

هر روز غم ز روز دگر جانگداز تر — هر شام بیشود شبِ هجراں دراز تر

از دامن بلند تو هر دست کوته است
یارب نهال قامت تو سرفراز تر

دیگر چنین بپاکی دامن مناز و بین
از اشکِ مدعی همه دامان نازتر

زانکه که من اسیر تو اے فتنه گر شدم
دستت شده بغارت دلها درازتر

گلزار گرچه پر ز هزار است حسرتی
از من یکے نکرده ترنم بسازتر

کسیکه رو بخرابات کرده خوار مگیر
عیار ظرف حریفان شاد خوار مگیر

مگر که عقل تو معیار کار گیتی هست
بهر چه خوش نکنی خرده زینهار مگیر

نه هر و نشئه گذشتن نشان می نوشی است
کسیکه نیستش این نشئه مے گسار مگیر

بیا ببزم خراباتیانه هوے کش
بروکهن روشِ ناله هائے زار مگیر

هوائی وی بیخود آمد وز خود برد بیهوش
بهوش و بیخبری جز سراغ یار مگیر

بیک دو جرعه که سرخوش شدی فریب مخور
اساس میکده هستی است پائدار مگیر

عزیز مصر وفا ام قسم بعزت حسن
از بسکه عشق مرا کرد خوار خوار مگیر

بران مباش که بر هم زنی جهانے را
صبا شمامه انان بوے مشکبار مگیر

بوصل نیز همان اضطراب ستم که داشت
بجز این دلِ دیوانه قرار مگیر

هرآن عشیقه که با وی بود رقیب مخواه
هرآن شراب که دارد زپے خمار مگیر

زسهو بود امید وفای وعده مرنج　　گمان مبر که جرم است انتظار مگیر

بجز وبال که انداز آشنا داری
تو حسرتی روش طوطی و هزار مگیر

حرف الزاء المعجمه

بیا بجان طرب و در قدح شراب انداز　　ز دیده شرم بر افگن ز رخ نقاب انداز

ندیده است کسی حور اندرین عالم　　بیا بجلوه و عالم در اضطراب انداز

ز غنچه و گل چه دهی خوابگاه را تزئین　　ز باده یکدو سه ساغر بچشم خواب انداز

حدیث شبنم و خورشید تا کجا روزی　　ز روی مهر نگه بر من خراب انداز

تو ای که سوی نجف میروی ز راه کرم　　بگیر خاکم و در پای بوتراب انداز

نخست ساغر ما را بسم نوازش کن　　دگر بجام رقیبان شراب ناب انداز

جزای آنکه شبها بهجر خون دل خوردم　　بیا بساغر مهتاب آفتاب انداز

بیا و طاعت مقبول را ببین یا رب　　خلل بکار دعاهای مستجاب انداز

اگرت هواست که چون حسرتی نوانجی

برزیر شاخ گلے در قدح شراب انداز

پیرم چو آسمان و سر مه لقا هنوز | قامت دو تا شد و غم زلف دوتا هنوز
پاسن ز قتل غیر حکایت چه میکنی | منت پذیر نیستم اے بیوفا هنوز
از وهم من بر آمد ز زاهد از صلاح | ساقی تو هم بگو که تو بودی کجا هنوز
رنجیده نه ز طعنهٔ بیجاے بو الهوس | نشنیده ز من گله هاے بجا هنوز
این داوری بعرصهٔ محشر گذاشتم | من آشنای مرگ و تو نا آشنا هنوز
عمرم همه بصحبت صافی دلاں گذشت | آئینه ام دریغ نهاں نے صفا هنوز
مستی نشاط هستی و شاهد بهار عمر | برمن بدگمان جنون پارسا هنوز
از کار من گره نکشاد و خوشم که غیر | بند قباے یار نکرده است وا هنوز

صد بار آزموده آں پر فریب را
حیف است حسرتی تو و امید ها هنوز

پرده بکشا عاشق و معشوق را یک رنگ ساز | جلوه فرما بلبل و پروانه هم آهنگ ساز
بالباس گل لباس خویش را هم رنگ ساز | باده دیگر قباے ناز خود را تنگ ساز
زیرکاں جز عیش نپذیرند دانگه و بها | براداے جام دل نه بالواے چنگ ساز
در محبت یاس و محرومی نباشد دم مزن | صلح در پیش است چندے باداے جنگ ساز

تا کجا نیرنگ بینی در نظر باشد ترا ‌ ‌ ‌ ‌ بعد ازین با جلوه‌های چشم پر نیرنگ ساز

من اگر بدنام عشقم غیر بدنام هوس ‌ ‌ ‌ ‌ گر برسوائی نمی‌سازی بنام و ننگ ساز

حسرتی را شیوه صحرا است و نظیری اهل شهر
روی بنما عاقل و دیوانه را یکرنگ ساز

ز صبح پیشتر ای مرغ صبح خوان برخیز ‌ ‌ ‌ ‌ بهار گل بچمن نیست جاودان برخیز

ز جلوه‌ات متزلزل بنای بتکده شد ‌ ‌ ‌ ‌ تپش ز طاق بر افتاد پاسبان برخیز

نشسته تو به غیر و فتنه‌ها بکمین ‌ ‌ ‌ ‌ بجان تو که بجان اند دوستان برخیز

بناز گفت که عمری بمن بسر بردی ‌ ‌ ‌ ‌ چو راستی نه ببینی با امتحان برخیز

دوای درد دو عالم بکنج میکده هاست ‌ ‌ ‌ ‌ بیا و غمزده بنشین و شادمان برخیز

چو عشق پیشه شدت از نعیم و دیر تا بیا ‌ ‌ ‌ ‌ بپوریا بنشین و ز پرنیان برخیز

چو یاد دوست کنی غیر را فراموش کن ‌ ‌ ‌ ‌ چو نام عشق بری از سر نشان برخیز

دل گرفته طلبگار عالم دگر است ‌ ‌ ‌ ‌ ز تنگنای جهان آستین فشان برخیز

صدای نغمه بکاشانهٔ عدو است بلند ‌ ‌ ‌ ‌ بمرگ من تو هم ای آه ناتوان برخیز

ازین حدیث نظیری است حسرتی در وجد
چو وجد روی دهد از سر جهان برخیز

حرف السین المهمله

اینست رای من که برو خویش را شناس — تا در میان چه روی دهد ای خدا شناس

وقت دعا ز دیده گر اشکی فرو چکد — خوشدل شو و نشان قبول دعا شناس

از بذل قدر و قیمت مرد است در جهان — نخل گل و ثمر مفشان از گیا شناس

تدبیر و رای واجب و شمشیر و تیر شرط — لیکن وقوع فتح و شکست از خدا شناس

آنجا حیات صوری و اینجاست معنوی — میخانه رشک چشمهٔ آب بقا شناس

مالید پا بچشم و بسویم ندیم دید — برخاستم ز بزم که بودم ادا شناس

در شور عندلیب نیابند بوی گل
آهنگ حسرتی ز دم عطر سا شناس

رحمی بکس نخورده و مرهون نکرده کس — در شهر کس نمانده که مفتون نکرده کس

ور زد صلای جلوه و خلقی برشک جنت — دست کرم گشاده و ممنون نکرده کس

نازم باهل عشق که بر قیس غیرت است — رشکی بملک و جاه فریدون نکرده کس

خونم چکد ز دیده و برقم جهد ز لب — سویم بالتفات نظر چون نکرده کس

صد گونه اعتراض بگفتار بوعلی است — تعریض بر طریقهٔ مجنون نکرده کس

گر غیر ورشک غیر برون کرد کرده باش — از دل خیالِ بزم تو بیرون نکرده کس

ایدل ز جور یار شکایت چه میکنی — کس را ز درد والہ و مفتوں نکرده کس

زین غم که ساغرے گلرنگ نشکند — یادی حکایت دل پُرخوں نکرده کس

ای حسرتیؔ مپرس ز غالب که از غزل
آن کار میکند که با مضموں نکرده کس

جور دشمن کشیده ام که مپرس — مهر از دوست دیده ام که مپرس

وصف کوثر ز اہل تقوی جوی — من شرابے کشیده ام که مپرس

خانه خالی و یار هم بستر — زاں نمط آرمیده ام که مپرس

باد مست دوش آمد و گفت — گرد کوئے وزیده ام که مپرس

حرم اندر طواف آں بینی — بحریمے رسیده ام که مپرس

آسمانرا زمیں همی سازند — آستانے گزیده ام که مپرس

که بدستش مرا فروخت که گفت — من غلامے خریده ام که مپرس

دیده شد دفتر نفوس و عقول — نکتهٔ چند چیده ام که مپرس

حسرتیؔ دوش با نوای رباب
غزل تو شنیده ام که مپرس

ای یار ناز شیوه ز روداد ما بپرس — وی شاه ماه جلوه ز حال گدا بپرس

بنے شکایت هوس مدعی مشنو — لختی حکایت دل بی مدعا بپرس

محمل کجا و ناقه کجا و درا کجا — ای بی خبر نخست ز بانگ درا بپرس

آری ندیده تو مرا هیچگه ولی — از محرمان حکایت چاک قبا بپرس

شاید که بر خوری ز طبیب مسیح دم — از بهر کسب درد نه بهر دوا بپرس

از خستگان زار اگر یاد آوری — از من که سخت خسته و زارم جدا بپرس

قاصد کجا و مجلس انس تو از کجا — بهر خدا حکایت من از صبا بپرس

ای عمر باخته بهوای بتان هنوز — سهل است چاره چاره ز مرد خدا بپرس

روداد او بپرس که بگفت حسرتی
ای یار ناز شیوه ز روداد ما بپرس

حرف الشین المعجمه

قاصد بوصلم مژده داد از پاس محرومی دل کردمش — آراست ایوان همنشین از خانه بیرون کردمش

شبینه بلبل در چمن خوش نالهای تازه داشت — امروز من نالیدم و از رشک تو خون کردمش

شبهای غم او کشتکا شب قمر در عقرب است — فرصت غنیمت دیدم و بر غم همایون کردمش

هر کسن دانش حرف زد به از فلاطون گفتمش — هر کس سخن از شوق گفت از قیس افزون کردمش

شب با ندیم خسرو ثانی خویش بود صحبتم
از بذله خوش شنودم نمود از ناله محزون کردمش

وعظ در مسجد آدینه همی گفتم دوش — از دهانے عجب از مردم اندرز نیوش

مجلس اینگونه بآیین که بنا بی مثلش — سینه ها ولوله انگیز و دہانہا خاموش

چین بر ابرو نه و هم بزم عبید و احرار — عقده در دل نه و درویش و توانگر همدوش

گفتمے گاه یکے را که ز رندی بگذر — گفتمے گه دگرے را که بتقوی میکوش

گه کسے را بنصیحت که بجز نان حلال — گه یکے را بملامت که مئی ناب منوش

حرف من در همه اصحاب بتاثیر قرین — پند من در دل یاران باجابت همدوش

نفسم داشت بافسون بتان راه بدل — سخنم را اثر قول مغنی در گوش

آن دم گرم که بے زمزمه صوفی در وجد — زاهد و با همه افسرده دلی جوش و خروش

الغرض گرمی هنگامه ز حد افزون بود — که گذشت از نظرم مغبچه باده فروش

بر لبم که دگره حرف ثنائے غلمان — از ستایش گری حور زبان شد خاموش

بیکے غمزهٔ چالاک مرا برد از من — بیکے جلوه ز بیباش نه دین ماند و نه هوش

تاب آن تاب رخ و طاقت آن جلوه نماند — بیخود افتادم و از اهل ورع خاست خروش

پای بر سینه زد و برد عنانم از دست
روی سوی میکده کردیم من و او همدوش

آن یکی گفت که این زهد ریائی بوده است
وان دگر گفت کجا شد همه پند و همه جوش

نه امینان بود یکی خاص نظر کردهٔ من
خواندمش سوی خود و گفتمش حسب الصفا هوش

این همه جوش ز سهو است تسامح فرما
سلفی یاد کن از سابق و بگذار خروش

طعنه زن از پی من خلق و من در پی او
تا رسیدیم بمیخانه و گشتم مدهوش

ساغری ز آتش سیّال بمن پیرِ مغان
داد و آن مغبچه آنکه ز لبِ چشمهٔ نوش

گفت کاین عشرت میخانه که می بینی داشت
خانقاهِ تو بگو تا چه دلت راست سروش

بادهٔ هوش فزا در سر و گل پیشِ نظر
نغمه در گوش و بتِ حور لقا در آغوش

ناگه از لغزش مستی بتِ پندار شکست
تا گرفت آمدم از نشّهٔ طامات بهوش

حسرتی حال درین زاویه جوینده قال
نیست مسجد که در وعظ کشائی خاموش

مست است همه بزم تو زاهد نگران باش
ور دل شکیبد به تنهائی نگران باش

خواهی که دمی چند بآرام برآری
خونین جگر و خسته دل و سوخته جان باش

عالی نظران کم سبک از جای در آیند
کم ظرف مشو منتظرِ رطل گران باش

در پیش سفر هست ترا نیز خبر هست
در دیر اقامت کن و از بیخبران باش

آن به که نباشی و گرایں از تو نیاید — زنهار که از دعوی هستی بکران باش

جامی ز شب در کش و جامے بسحرگاه — آسوده دل از کشمکش هر دو جهان باش

اندر ره چو روی جانب انصاف نگهدار — در باده کشی از مژه خونابه فشان باش

چون طاقت نظارهٔ حسنش بکسی نیست — رشکم نبود گو همه عالم نگران باش

شوریده دلان را نفسش مسیح نسیم است

گو حسرتی شیفته آشفته بیان باش

حرف الصاد المهمله

اگر عشق است بیباکانه برقص — بشوق کعبه و بتخانه برقص

بسے پروانش خود وجد کردی — یکے بیهوده ای فرزانه برقص

بسجاده رقص شایان نیست صوفی — بیا در گلشن و میخانه برقص

سمند مستی تمکین میاور — ببزم دوست چون دیوانه برقص

بهنگام ترنم وجد می کن — بگاه رقص با جانانه برقص

بمستی نیز خودداری حسرتا — بمحفل نیست گر بیگانه برقص

نہ بناہر لب برنگ بادہ میجوش
نہ در ہر بزم چوں پیمانہ میرقص

زعشق حسرتیؔ چوں ذکر را شد
تو از شادی بر ایں افسانہ میرقص

حرف الضّاد المعجمہ

عارفانہ زمی لذت کار است غرض
نہ ز شاہد ہوس بوس و کنار است غرض

او نہ بہ نامی خود راند چو بیتاب دید
من باین شاد کہ تعلیم وقار است غرض

زر شادن ابروز عطا کردن گل
کثرت خرچ نے بادہ گسار است غرض

ساقیا از مئے دوشینہ گرانست سرم
بلکہ و ساغر نہ پئے دفع خمار است غرض

منتخد عشق و ہوس است ہبادی ہیہات
کس چہ داند کہ چہ از بوس و کنار است غرض

نہ ہمیں شمع کہ باید گل و ساقی و شراب
چند نحو رشید پیرا ئی شب تار است غرض

حسرتیؔ راز نہاں تا بستقائی شد فاش
چیز دیگر ز تماشائے نگار است غرض

حرف الطّاء المهمله

مژدهٔ زخم سنانت تو غلط بود غلط — آرمیدن بزمانت تو غلط بود غلط

نیلی طراف حرم خاطر اصحاب شهود — راه بردن بنشانت تو غلط بود غلط

جز بیهوده کشی مدهوش که خوش باد سرش — سخن از سرّ نهان تو غلط بود غلط

چشم افشاندن سنگ از تو خطا بود خطا — زخم خوردن ز سنانت تو غلط بود غلط

عهد کردن دادن جان در ره الفت میگفت — اینهمه لاف بجانت تو غلط بود غلط

در شب وصل که خاموش شدیم از حد بگذشت — نام من در دهانت تو غلط بود غلط

اینچنین سحر که همدوش باعجاز افتد
حسرتی جز بزمانت تو غلط بود غلط

حرف الظّاء المعجمه

بیا که بی تو چمن را ز نوبهار چه حظ — نسیم را ز نفسهای مشکبار چه حظ

بگل چه سود ازین خنده های شور افزا — بعندلیب ازین نالهای زار چه حظ

چه نفع لاله رخسار شاهدانه او — بسنبل از شکن زلف تابدار چه حظ

بصد پیام نشاندی ولے منه منت
که غیر نیز شریک است ز اعتبار چه حظ

اگر به دوست بود وصل در سفر چه ضرر
دگر ز یار بود فصل در دیار چه حظ

چو حنظلی نبود نیشکر چه لطف دهد
اگر ستیزه نباشد ز لطف یار چه حظ

رقیب شکوه گذار از خلاف وعده نیست
چو اشتیاق نباشد ز انتظار چه حظ

ترا که دل گرو یاسمین رخی نبود
ز شیوهٔ چمن و جلوهٔ بهار چه حظ

نوای خار کجا صورت عندلیب کجا
به پیش حسرتیؔ از نالهٔ هزار چه حظ

مخور مخور که دم خشم از شراب چه حظ
گرم نمود ز انوار آفتاب چه حظ

گناهگار ز الطاف بهره بردارد
ترا که باده نمی‌نوشی از سحاب چه حظ

تو چون بروی صبا چین طره بگشائی
ز نکهت سمن و بوی مشکناب چه حظ

زنان جلوهٔ خورشید از چراغ چه سود
دم ترنم ناهید از رباب چه حظ

مرا که بیخود و مستم ز احتیاط چه سود
ترا که شوق ندانی ز اضطراب چه حظ

لطافت شب مه دیدنی است در شب وصل
گر آفتاب نباشد ز ماهتاب چه حظ

کتاب بیدلی چنانست حسرتیؔ امّا
اگر ز شعر تو خالی است از کتاب چه حظ

حرف العین المهمله

گویا که گو مغنیه و کود گر سماع
بہر چه هست قسمت ندیم در سماع

این کار دوست بود که تا او ز بزم رفت
شد باده بے تصرف و شد بے اثر سماع

صوتِ حزین مناسبِ طبعِ حزین بود
در بزمگاهِ غیر چه حظ تو در سماع

در هر دلے لطیفت او جلوه سازِ حسن
در هر سرے لطافتِ او کارگر سماع

گر امر از تو هست سمعاً و طاعتاً
ورنه دلم نه شیفته برمی نه بر سماع

دوشین که بود نغمه سرا در حریمِ غیر
چوں نیش بخلید مرا در جگر سماع

نالم بذوق روی دل افروز حسرتی
البته دلکش است بوقت سحر سماع

حرف الغین المعجمه

دلے دارم بجز از یار فارغ
هم از ناصح هم از اغیار فارغ

چناں مدهوش تو مردم که ساقی
بزم نیست از ایثار فارغ

ستمکیش تو گردم که داری
دل از اقرار و از انکار فارغ

دو نیم شد سر و صد شکر گردید / ز دستِ من در و دیوار فارغ

بعبادت زاهد از اوراد غافل / بذکرت صوفی از اذکار فارغ

هراسم از گل شبلی است ورنه / چو منصورم ز بیم دار فارغ

شبِ غم دید و گشت از رحم صد شکر / شدم از مردنِ دشوار فارغ

مگر در انتظارِ تست مسکین / نخسپد مرد شب بیدار فارغ

بنه بر حسرتی صد شبه دارم / که یک دم نیست از استغفار فارغ

حرف الفاء

بروزِ بزم که حرفِ مرا نه تو حریف / شرابِ تند کجا و کجا دماغ ضعیف

بمصر دل بچپان شوکتے که کم دارد / بروم قیصر خاقان بچین بمکه شریف

حدیثِ عشق پریشان زبان من الکن / نهادِ حسن لطیف و مزاج دوست ظریف

بایں تلوثِ جسم و بآں تقدس جاں / چگونه عهدِ وفاق است در کثیف و لطیف

برای شاهدی پاره تن سے بخشش / نه بیم از تو دگر حاصلِ ربیع و خریف

بچشم آنکه نگاهش باصلِ کار افتد / بیک بیت کسوتِ پشمین و خسروی تشریف

خبر رسان بریا پیشه زهد ورنه که نیست | شمار بیخردان در جریدهٔ تکلیف

کلام ما همه شوق و نوای ما همه ذوق | اگر کند نکند بلبلی چنین تصنیف

میانه راه روی کن چو وزن میخواهی | که هم ثقیل ثقیل است و هم خفیف خفیف

ترانه ساز کن از نظم حسرتی مطرب
که هست زیور صوتِ حسن کلام لطیف

حرف القاف

خوشا من و عجب آن وقت حبّذا توفیق | که بار شوق کشایم به باب بیت عتیق

طریق پرخطر و کاروان روان گردید | امید بدرقه کارم فگنده در تعویق

حیات خضر یقینم نبود تا آن دم | که بخت راهبری کرد سوی اهل طریق

دهند خضر و جم ارشاد راه کسے گیرم | مرا که باده بمینا و آب در ابریق

دمے گناه نباشد نگه بنقش مجاز | که در سراچهٔ فکرت نمانده جز تحقیق

بگلشنے که ز شعرم ترانه بربندند | بگوش گل بود آواز عندلیب نهیق

بجز مشاقّتِ هم ناقص و کامل
دگر چه سود بود حسرتی ز شعر دقیق

حرف الکاف العربی

جلوه‌ات هست ز شوخی هوسناک چه باک
ماهتابی و کتان در برت از چاک چه باک

آتش عشق تو در جان دو عالم افتاد
شعله چون سر بکشید از خس و خاشاک چه باک

عاشقان تو بجا مانده خبردار ترا
وعده وصل تو در جا خطرناک چه باک

زاهدا آفت جان در دو جهان صهبا نیست
باده گر مے نتوان خورد ز تریاک چه باک

حسرتی مایل تو گشته عزیزش داری
از دل ساده چه بیم از نظر پاک چه باک

حرف الکاف الفارسی

به همین از تو ساحران فرنگ
که پری توبه کرده از نیرنگ

دل و جانم هلاک شیوه او
که شنیده است آشتی در جنگ

بهر تو از من که بودے ای آهو
کار گیتی بدانش و فرهنگ

میرود از حبیب ما بر ما
آنچه بر شیشه میرود از سنگ

سامع آشفته خاطر است چه سود
جان گرفتار آز گوناگون
میوه کابل و گل کشمیر
دولت بی‌زوال عشق طلب
چشمه زن بر کنار دمی ورش
اختران کو فتاده بر سر هم

گر مغنی غلط کند آهنگ
دل طلبگار عیش رنگارنگ
شاهد خلخ و شراب فرنگ
خراج بهار و حاصل بنگ
بنگال است جوش دار و تنگ
تاج دیهیم و افسر و اورنگ

کار طالع بود دگر ور نه
حسرتی ساده باد بی نیرنگ

حرف اللام

آورد باد رائحه جان‌فزای گل
بشتاب در چمن چو سمن شسته به
ما را بگل چکار که در چشم عندلیب
آه من و تبسم تو خنده ریز شد

برخیز تا شراب بنوشیم پای گل
ای آرزوی لاله که آمد بجای گل
هم جلوهٔ خس است همه ماسوای گل
بر نالهای بلبل و بر خنده‌های گل

خونگشتہ چوں محرکِ او سوے گلستاں
ای حسرتی بگردن گل خونبہاے گل

مہرت نرود از ستم و خوں رود از دل
پیداست کہ مہر چو تو سے چوں رود از دل

با غیر خوری بادہ و چوں جام و صراحی
ہم خوں رود از چشم و ہم خوں رود از دل

ہر جور تحمل کنم الا ستم رشک
مہرت کہ نرفتہ ز دل اکنوں رود از دل

گفتی کہ جز از ما دل خود از ہمہ پرداز
چیزے کہ نباشد بدلم چوں رود از دل

زاں حسرتیت کم سخن آمد کہ فکر
شوق تو کند بیخود و مضموں رود از دل

بغیر عزم حرام است اتخّاذ دلیل
کہ غول پیشہ کثیر اند و خضر شیوہ قلیل

بپاے دوست دم جلوہ جان افشاندم
عجب کہ شہرہ شدم بایں نثار قلیل

خطا نرفتہ یکے نیز تا بکے تقدیر
جفا گذشتہ ز اندازہ تا کجا تاویل

بنور نجم یقیں راز غیب بکشاید
بس است قصہ رازی براے ترک دلیل

گذار مردم دنیا مگر نیفتادہ است
بداں مقام کہ باشد یکے عزیز و ذلیل

بتان خویشتن آرا بعہدہ جلوۂ تو
بجز بخالصِ دل بستہ اند چشم کحیل

بکوے پیر مغاں درد مند چوں نرود
کہ پیر تو نظر او دہد شفاے علیل

بچرم ز شب وصل کان چه بوالعجبی است
بچشم ماست قصیر و بچشم دوست طویل

حضور ار طلبی می خور و ز شحنه مترس
اَمَا عَلِمتَ عَلَی المُحسِنِینَ لَیسَ سَبِیل

نگاه صاحب باغ و تبسم شیرین
علامت است که خرما همی فتد ز تخیل

جلا کنی بچنین ذکر حسرتی دل را
دل تو رهن وساوس لب تو در تهلیل

حرف المیم

نگه از ناله بلبل برخ گل کردم
روی گل دیدم و صد خنده به بلبل کردم

دوش با غیر همی رفت مرا دید و رمید
مصلحت دیدم و من نیز تغافل کردم

گل خورشید بجز رشید وجودے دارد
شبنم ہستیم اتاں جلوه تخیل کردم

اقتضائے اثر عاشق صادق نیکوست
بگلستاں شدم و ناله چو بلبل کردم

گه زمی حرف زدم گاه ز ساقی گفتم
مطلب از فهم برون بود تنزل کردم

پیر میخانه شبے داشت بکف نسخه کون
فهم رمزے ز نگاهش بتامل کردم

حسرتی ذوق گماں کرده و به پیشم آورد

من خود از خشم نگه بر تسبیح گل کردم

گهی در صحنِ مسجدگاه در میخانه ها افتم — سرِ شوریده دارم هر جائے نه پا افتم

ادا دانِ محبت را ستم نوعے ز الطافست — چو آید یک جفا از وی بفکرِ صد وفا افتم

ز بیتابیِ شوق دارم برائے عذر گستاخی — گهے تنگ آرمش در بر گهے در دست و پا افتم

شهیدم لیکن از خود پا برون ننهاده ام گاهے — شود قدرم عیان گر در رکیبِ باد صبا افتم

یقین دارم که آئینِ مسلمانی بیاموزد — اگر چندے بدستِ شوخ کافر ماجرا افتم

چو خشمم می برد از ره بجائے پیر سد راهم — چو عقلم می نماید راه در راهِ خطا افتم

بریں جادو بیانی حیرت مردم عجب نبود — که من خود می ندانستم چنین معجز نوا افتم

دلِ شوریده من افگند روزے مرا جائے
اگر در پا او ای حسرتی افتم بجا افتم

جدا نه انجمن عشرتش ازین دارم — نگاه شوقم و در پرده آستین دارم

زرخ نقاب کشا خود کشاده میگردد — هزار عقده مشکل که بر جبین دارم

چو عندلیب نهادم سرشته اند بدرد — که هم بزم طرب ناله حزین دارم

تو کرده وعده فراموش من نشاده دلی — بیاد وعده یاران و یاد کین دارم

خبر نداده قبولش بمل رسیده نگهم — عبث نگه بفلک روی بر زمین دارم

صفِ نعال گزینم بایں ہمہ اکرام
دلِ تأمل نگہ چشم دوستیں اقدام

زغنچہ پس کہ گسستن پئے کشاد بود
دلم شگفتہ نسازی چہ لاغ بیں دارم

جواب طعنۂ حرمان و طنز ناکامی
ہمیں بس است کہ معشوقۂ نازنیں دارم

سزد طیور چمن را اگر بیاموزی
کہ حسرتی سخنِ شورش آفریں دارم

عبث ز دوریٔ مقصود شکوہ مند ستیم
دمے گسستن از خود بہ دوست پیوستیم

نوائے گرم نکش مطربا کہ در وجدیم
شراب تند بدہ ساقیا کہ بدمستیم

عدو مزاحم و احباب پند گو بودند
ز ہمکنان ببریدیم و با تو پیوستیم

تو در امید بلندی و بیم پستی باش
زما مپرس کہ بالائے بلند و نے پستیم

تمام توبہ شکستیم حسرتی تا بہارت
چہا ز گفتۂ دلدار باز نشستیم

صبح مستانہ نوائے چو ز اسرار زنم
در و دیوار بروے در و دیوار زنم

فرصت از گریۂ مستی اگرم دست دہد
خندہ بر سرزنش مردم ہشیار زنم

بینم اصرار چو از وی ہمہ وسواس شوم
جام صد بار برم تا لب و یکبار زنم

خوردہ ام بادہ بخلوت کدہ با شستہ شوم
وقت آنست کہ ہی بر سر بازار زنم

درشبِ قدر اگرم دست دہد دولتِ وصل — نذر کردم کہ ہمہ بادہ و بسیار زنم

تا کجا بر سرِ خویش و برخ غیر زدن — دست در دامنِ آن شوخِ ستمگار زنم

بربط و پیمانہ شکستم سرِ خم بکشایید — تا کجا بادہ و پیمانہ بمقدار زنم

سعی من از رہ گفتار بجائے نرسید — کاشکے گام طلب در رہ کردار زنم

حسرتی شعر و غزل من نشناسم آرے
نمکم ہست گہے بر دلِ افگار زنم

بر آں سرم کہ ز ہر نیک و بد کنارہ کنم — خورم شراب و برخ نیکواں نظارہ کنم

برائے حیلہ برم نامِ فصلِ گل ورنہ — بہ دے ز بادۂ گلرنگ کے کنارہ کنم

بتِ ہوائے مرا شیخ صومعہ شکست — بیا کہ خدمتِ رندِ شراب خوارہ کنم

بچنگ و بربط و نے می خوری و رقص کنی — اگر سرائر مکنونہ آشکارہ کنم

رسیدہ کار فغانِ شبم بآں غایت — کہ رخنہ ہا بدلِ غیر و سنگِ خارہ کنم

فتد بخاک و شود خاک و گل ازاں روید — نگہ ز روئے تو گر جانبِ ستارہ کنم

جلا می آئینہ خود کنم مگر باشد — کہ عکس پردگیانِ فلک نظارہ کنم

بغیر بادہ بود است چارۂ غم ہیچ — شراب اگر بگذارم دگر چہ چارہ کنم

اخیر مصرع ایں بیت حسرتی برخواند

بعزمِ توبہ سحر گفتم استخارہ کنم

مجنون توام جلوۂ لیلا نشناسم
مست نگہم نشۂ صہبا نشناسم

دانم کہ دہد چرخ مے ناب و لیکن
آں روز کہ من سرکہ ز صہبا نشناسم

جز کین و محبت نبود وجہ تعارف
جز دشمن و دلدار کسے را نشناسم

مقصود نشاط است بہر رنگ کہ باشد
آب خضر از بادۂ حمرا نشناسم

بر وفق مراد است مرا گردشِ ایام
من اندہِ روز و غمِ شب ہا نشناسم

از یار خودم ہست حکایت بحدیثم
من چوں دگراں لیلی و سلمی نشناسم

ہاں جلوہ کہ با وعدہ کجا شوق شکیبد
امروز ہمیدانم و فردا نشناسم

ای حسرتؔ افسوس کہ دیوانہ بر آید
آنکس کہ منش عاقل و فرزانہ شناسم

شبے کہ زمزمۂ دلخراشش میکردم
نخست سنگدلاں را تلاش میکردم

شکایتے ز رقیب و حکایتے ز حبیب
نکردم و بگمانند کاوشش میکردم

سماع و ولولہ رسوائے خلق کرد ایکاش
بکنج میکدہ پنہاں معاش میکردم

شنید بلبل و بیتاب گشت و بسمل شد
سحر خروش سراپا خراش میکردم

کنوں اگر برود سر بلب نیارم بہر
گذشت آنچہ بہ بازیچہ فاش میکردم

هزار ناله خارا تراش میکردم		اگر گمان اثر در دل تو داشتمی

نکرد صحبت من حسرتی قبول ارنه
بکنج صومعه اش بود و باش میکردم

دست تا برداشت از من دل از و برداشتم		بسکه با بی التفاتی خوی کمتر داشتم
رایگان رفت اینکه عمری جا بر آن در داشتم		نی سجودم را قبول و نی سلامم را جواب
طرفگی بین کز صبا امروز باور داشتم		مژده وصلی که او خود داد و دانستم دروغ
در کمین خویش آن چشم فسونگر داشتم		عاقبت پیش رندی گشت و تقوی عاشقی
در بساط خود همین صهبا و ساغر داشتم		زاهد از شوخی بنو این پیشکش بخشی مبر
وین گمان خود از سرشت چرخ و اختر داشتم		در وفا آمد تغیر و در وفاق آمد خلاف
از نگاه من تراود پیدا آنچه در سر داشتم		نی تحمل راز گفت و نی صبا غماز شد

ظلمت شب برقرار و صبح ناپیدا هنوز
حسرتی بیجا سر از خواب عدم برداشتم

حرفیست خوش ای همنفسان خوشتر ازینهم		گفتند که جانان [illegible] جان خوشتر ازینهم
داریم سر از بیجان خوشتر ازینهم		[illegible] بیا تا [illegible] حرفی که بلب رفت
گوییم لب [illegible] خوشتر ازینهم		گفتم سخنی چند و شنیدی که چها شد

شوقِ صد منصور را در جلوه گاهِ یار برد
ماہمان در بندِ فالِ سبحهٔ صد دانه ایم

حسرتی عشقِ مجازی را حقیقی کرده ایم
با ہوا نا آشنا و از ہوس بیگانه ایم

حرف النّون

ہر که یکساعت حریفِ رازِ من خواہد شدن
زندهٔ جاوید بے دار و رسن خواہد شدن

گر تلافی در نظر داری بیا رنجش که باز
لطف خواہد رفت چوں رنجش کہن خواہد شدن

با بتاں رسمِ نیایش کارِ اہلِ عقل نیست
حلّ این مشکل مگر از برہمن خواہد شدن

طرّهٔ عنبر فشاں را پیچ و خم بکشاده
غیرتِ بادِ بہاری در چمن خواہد شدن

دستگاہِ فضل را ہر جا قبولے دیگر است
شیخ در میخانه پیرِ انجمن خواہد شدن

اتّصالِ دوست آساں نیست پیش از انفصال
انفصالِ تن ز جان و جان ز تن خواہد شدن

ہاں و ہاں صیّاد بے پروا مشو غافل مباش
شعلهٔ دل در قفس آتش فگن خواہد شدن

آئینه در پیش و مے در دست و با من در خطاب
کامتحانِ مشربِ ای تزویر فن خواہد شدن

چاره کمتر جو که چوں ہنگامِ درماں در رسد
سرِّ خاصیت شمیمِ پیرہن خواہد شدن

از سخن امیدِ معنی حسرتی بے نسبتی است

حسن مطلق کی مقید در سخن خواهد شدن

شهرت این قصه و سر انجمن خواهد شدن — دیر آمد دوست گستاخی زمن خواهد شدن

شرمساری گر همین است از رخ رخشان او — چشمهٔ خورشید بحر موج زن خواهد شدن

بزمگاه خاص دیوان از هجوم عام شد — رفته رفته خلوت او انجمن خواهد شدن

نرگس فتان سپهری عشوه ها خواهد فروخت — غمزهٔ سحر آفرین هاروت فن خواهد شدن

نکهت و آن طرهٔ بازار چمن خواهد شکست — مستی و آن لب باج می کهن خواهد شدن

ما بتے داریم در پهلو که نام او دل است — اجر یا به هر که مارا او شکن خواهد شدن

بعد مردن گر بهائے پیر افتد در حرم — قالب جانم شمیم یاسمن خواهد شدن

برهمن هم گر بیا ورد کجا خواهد فتاد — شیخ از زهد ریائی برهمن خواهد شدن

حسرتی دل شاهد عدل است هان محزون مباش
بیت عشرت باز این بیت الحزن خواهد شدن

چه خوش است با تو بزمے به نهفته ساز کردن — در خانه بند کردن سر شیشه باز کردن

ز نیاپت سر نهادن بسپهر کشیدن — ز نیاز مندی تو به زمانه ناز کردن

تو و رقص و می پرستی من و وجد و جوش مستی — تو و نغمه هائے دلکش من و ناله ساز کردن

تو چنان نظر فریبی که توان شد ایمن از خواب — نتوان تو چهرهٔ برابر هم را نیاز کردن

سر من فدای نازت نه عدو دگر چه خواهی
تو و عشوه ساز کردن من و دل نیاز کردن

دلِ اہلِ دل مرنجان بنہفتہ حسرتی خود
تو اگر نمیتوانی ز می احتراز کردن

نه چو عشق سازگارم بمزاج دردمندان
نه چو حسن اعتبارم بنگاه خودپسندان

مکن از شراب منعم که نه از هجوم مستی است
که گرفته ام نه شوخی لب نازکت بدندان

چه مناسبت بگل از رخ آتشین عذاران
چه مشابهت به لاله ز کف نگار بندان

بفلک کله شکستن بچه فخر حاجتی نه
چو منِ برهنه سر را بکلاه سربلندان

بگدائیم نه بینی که ستم ببار دو بر
تنِ پرنیان قبایان سر گوهرین پرندان

نه چو آئینه کمالم نه چو حسن شان جمالم
بکدام حیله افتم به پسندِ خودپسندان

برخ چو آفتابت نگهِ قمر عذاران
بکمند عنبرینت سر عنبرین کمندان

شبِ وصل غیر رفتم پئے اکتساب نفرت
چو هجوم عیش دیدم شده شوقِ من دوچندان

نه چه حسرتی بنالم ز جفاے طالعِ بد
بمذاق یار تلخم چه فغانِ دردمندان

مرا بخشید وگاہے جز بدی نیکی نه پید از من
مگر سجاده گستردن بطاعت بود خوشش ہمی

ہمیدانم که این جرم ایزد برگزید از من
غزالی رام شد امشب که دایم میرمید از من

حدیث من پسندش بود لیکن حسن بے پروا
ندارد گوش بر حرفم مگر چیزے شنید از من

نه ایں پیرایۂ صورت مرا سرمایۂ لذت
نخواهد رفت وا هم الفت شعر رسید از من

ندارم شکوه لیکن اے ادراک وجه مهر کیں خواهم
ندارد دشمن وفا سرزد نه بیم آمد پدید از من

بحرف نا سزا سنگ بجاه خاکساری ہیں
که ایں دو دست تحمّل چرخ را ابهته ندید از من

مرا کشتی و خوشنودم نکو کردی بجا کردی
درون سینۂ اغیار خارے می خلید از من

غلط کردم که دانستم بناکس دوست چوں گردد
حدیث عشق و دشمن عیب در گوشش رسید از من

سخن بے ربط گوئی حسرتی لیکن نمی گیرم
همیں روداد من هم بود چوں بارم رسید از من

گر آئینه خواهی بچمن زار گذر کن
در خواهش باغ است در آئینه نظر کن

ریزند گل وصل بدامان محبّت
یک ناله شب ورکش و صد خنده سحر کن

در صحبت اصحاب صفا باش و بجد باش
وز جمع پراگنده با برام حذر کن

تا تاب نگاهست رخ خویش نه بینی
آئینه بینداز و در آئینه نظر کن

کام دو جهان هفت تو در اول گام است
اے حسرتی از هر سوئے کعبه سفر کن

گر چنیں مشکل پسند پیماست نتواں زیستن
خسته غم بودن و آسوده عنواں زیستن

شعلهٔ خوی جانگداز و لمعهٔ روی تاب سوز

خضر با موسی عمران چون مصاحب شد شناخت

عهد برنائی سر آمد وقت رسوائی گذشت

کی تلف کردی زلیخا عمر در ایوانِ قصر

دل ربائی هاے آن ترسا صنم جان می برد

آشنایان شیوهٔ بیگانگی خوش کرده اند

خلعت صبا جبلان گر شمع و گل دارد بگیر

کم کن این کم التفاتی ورنه رفتم از درت

هان مپنداری که در دوست آسان زیستن

قدر تنها در تماشاگاه امکان زیستن

حالیا او بکنج دیر پنهان زیستن

بتوانستی چو با یوسف بزندان زیستن

خوش ندارم لیک با قیس و رهبان زیستن

پاکدامان بودن و آلوده دامان زیستن

هر کرا دل جمع می زیبد پریشان زیستن

پیش ازین نبود که در هجر تو نتوان زیستن

یاد دارم حسرتیؔ وان آشنا انداز او

ورنه همه خلقِ جهان بیگانه عنوان زیستن

خوشم آن که بلبل پرنیاد و خوشا آن رم شان

طرز مستانه خرامی به تدرو آموزند

به زمین بار قدم ها از وجنات آنان

بوسهٔ صد باغ بجیب دل خلقی به بغل

کشمر از تربت خیار آدمیان را شمرند

نه پری مونس شان ونه صبا همدم شان

گیرد آهو به رم آهوی وحشی رم شان

بر سموات از طرهٔ نسرین دم شان

حبذا زلف دلاویز خم اندر خم شان

آه از خاطر بیباک و دلِ بیغم شان

کارم ای وای بآن چاره گران افتادست / که بود سوده الماس گزین مرهم شان

بچه امید بآین طائفه کس بنشیند / همگنان محرم شان و همه نامحرم شان

بی تکلف نتوان گشت ز جان سوختگان / هی درم پیشتر و هی مژه پرسم شان

بگذر از الفت این قوم که شب می نالید
حسرتی آنکه شب و روز بود همدم شان

حرف الواو

اینست که دل می برد از کف ستم او / اینست که جان میدهد اعجاز دم او

آیم بر اغیار ز یاران چه گریزم / آموختم این شیوه ز انداز رم او

یکجان و چنین جور چه سازیم که هر خواست / جان و دو جهان بیم نگاه ستم او

هر کس نظر انداخت بمن زار بگرید / از پای فتادم چو نشان قدم او

ای غیر بدر دیگه نصیب تو مبادا / می میرم ازین غم که نمیری بغم او

ای باد صبا پس چه پرسی ز من و غیر / جان پروری طره پر پیچ و خم او

گویم که ندارم سر اغیار بجانت / دانم که دروغ است چو حرف قسم او

شد مرهم زخم دل ریشم چو نهادم / بر سینه ستم نامه مشکین رقم او

اے جذبۂ دل شرم کہ بہر دگر انست — از خانہ بروں آمدن دمبدم او

امید نزرا ہم بنزد غیر نباشم
من حسرتیم پاس پست کرم او

درعنفوان عمر خیال تا ل کو — درہم رود خیال تا آں خیال کو

نظارۂ رخت کنم آں طاقتم کجاست — قطع نظر کنم ز تو ایں ہم مجال کو

ساقی پیالہ برکف و مطرب نوا بلب — حالے کزو سزد فلک آشفتہ حال کو

من مضطرب کہ بادہ مبادا رود ز دست — ساقی بجستجوی کہ جام سفال کو

دربار عام دست اظہار غم کجا — دربزم خاص رخصت شرح ملال کو

ہموار روح یا تو و منعم کنی ز خویش — زہاں کجا و حوصلۂ امتثال کو

کم ہمتیم غمزۂ جرات فزا کجاست — نومید گشتہ ایم نوید وصال کو

گفتم اگر نظیر نظیری تو امرچ
اے حسرتی لیے بجہاں ہمثال کو

گل توبہ رسح افگند از توبہ پشیمان شو — با حور بجنت آ مے نوش و مسلمان شو

ہم باغ بہ پیبائی ہم راغ بہ رعنائی — گاہے بخیاباں رو گاہے بہ بیاباں شو

چوں گل بچمن بگذر پیمانۂ مے برکف — چوں بلبل دستان زن مستانہ غزلخوان شو

از سنج چو پرہیزی پرہیز کن از ناہد — ور ذوق طرب داری ہمکاسۂ مستاں شو

نے شاہد و مے یکدم حیف است اگر باشی — گو خانہ تبہ گردد در میکدہ مہماں شو

تا غصہ نیاید جا اے شور ہجوم آور — تا موجہ نشاند رہ اے عیش فراواں شو

تا چند بجاں باشم از دلبری دشمن — اے دلبر عاشق کش آرام دہ جاں شو

در روز و شب ہجراں فرقے نتواں کردن — اے ماہ نمایاں شو اے مہر درخشاں شو

از وہم عدو تا کے بیدار بود چشم — امشب بحریم او اے دل تو نگہباں شو

آہنگ حجازم شد ویں پردہ بسازم شد — مطرب ز نوا بس کن حمّال حدی خواں شو

اے حسرتی آتش زن در دفتر بے معنی — پیمانہ بخاک افگن رو بر سر پیماں شو

تا چند ز بیہوشی با چنگ و غزل جوشی
مے خواری قسمت نوشی مست مے عرفاں شو

خون بلبل شراب کرد عشوۂ چشم مست تو — داغ دہد بشاخ گل دستۂ گل پرست تو

خاطر ما شکستۂ دل بر رقیب بستۂ — داغ کند دل فلک رشتۂ نشکستہ شست تو

گرد بپا آورد بسے از دل اہل تمکنت — شوخی گرم قفس تو تیزی چستہ جست تو

خوں چکدم ز دیدہ ہا تا نگرستہ ام بباغ — ساغر مے بدست او دست عدو بدست تو

آں بغرور مہوشاں ایں بنوا صنع کریم

لطف فزاست حسرتیؔ شعرِ بلند و پست تو

اے چشمۂ حیات لبِ جاں نوازِ تو
عمرِ خضر حکایتِ زلفِ درازِ تو

برکش نقاب و طرّہ برافشان و می بنوش
بردار گر کشند نگوئیم رازِ تو

بوئے چمن کہ ناز براں می کند صبا
گردیست برفشاندۂ دامانِ نازِ تو

دارم امیدِ وصل باین طالعِ زبوں
یارب بپا چہ دیدم از نگہ عشوہ سازِ تو

رنجم از آنچہ منع کنی بیش خواہدش
میلم زیادہ شد بنواز احترازِ تو

گنجائی دو صد خم مے در دو جام چیست
اے محتسب اب نرگسِ جادو طرازِ تو

مطرب نماند تاب دگر دم بہ نے مدم
آتش ہمی چکد ز نواہائے سازِ تو

بستیم خوش بہ بوئے وساوس درِ ہوس
نیکوتر است خفتنِ ما از نمازِ تو

داغم ز رشک شعبدہ است حسرتیؔ کہ با
چوں شمع میگریست ز سوز و گدازِ تو

حرف الهاء

تا آہ از درون پر آتش برآمدہ
ہمسایہ ام ز بیم مشوش برآمدہ

انداز خشم شوکت حسنت نگاہ داشت
آتش بپا سپاہی آتش برآمدہ

جز وصف چشم مست تو هیچ از لبم نریخت
دائم ازین سبو مئے عشق بر آمده

گل را قصور نیست قصور دماغ تست
دیوانه نیستی که به پوشش بر آمده

آن شکوه ناشنو بعد و عذر شنیع حیف
نازک مزاج او چه جفا کش بر آمده

رو از جفا منال جفا نیک بر دهد
کے خسروی ز پشت سیاوش بر آمده

شادابی و شکوه گلستان بهم زدند
خور بر سپهر و پا برکابش بر آمده

هر شعر دردناک که آمد ز دل برون
تیریست کز درونه ترکش بر آمده

یکبار و ساده همچو تو بعد از زمانها
از پرده پرند منقش بر آمده

گو شعر گو سخن که نظیری که حسرتی
صحبت به پیر میکده ام خوش بر آمده

شبهاے مه که او بتماشا بر آمده
شپّر بگوشه رفته و حربا بر آمده

آن کوے قبله گشته و جاست اختلاف
شیخ از حرم ز بتکده ترسا بر آمده

هرگز نگفته این نرسیدم که شب چرا
پنهان ز در درآمد و پیدا بر آمده

عالم خراب آن لب میگون چشان شده
گر گل گلاب جسته و صهبا بر آمده

کاوس گو بجستن دستان که پیش رو
تنگ نگاه یار به یغما بر آمده

از لعل آتشین تو یاقوت خاسته
از طره تو عنبر سارا بر آمده

نازم به بخت خویش که هنگام تشنگی — گوهر بجاے آب ز دریا بر آمده

از بهر کسب فیض ازاں کوئے خلد رشک — باد از چمن شمیم ز گلها بر آمده

از پیش من برود بشتابی که فی المثل — یوسف ز هفت کاخ زلیخا بر آمده

بر حرف نغز و شیوه شیرین حسرتی
شورے ز طوطیان شکرخا بر آمده

آں مهروش سحر ز شبستاں بر آمده — یا مهر در شمائل انساں بر آمده

با جاں بدل بر آمد و ایں هم گماں نبود — صد حیف ناوکت ز دل آساں بر آمده

هر گوشه در خرابهٔ دلی است یوسفے — در مصر کے چو یوسف کنعاں بر آمده

آورده غیر اگر دو سه اشکے چه میکنی — چشم مژه بهم زده عماں بر آمده

از بس درازی شب هجراں شنیده ایم — دائم ماه و مهر درخشاں بر آمده

چوں دید خضر نوش لب لعل یار گفت — ایں چشمه به ز چشمهٔ حیواں بر آمده

سویم نیامده است عدو در حریم او — پیش که رفته باز که پنهاں بر آمده

شبنم خراب و رنگ رخ گل شکسته کرد — پیش از طلوع خور بگلستاں بر آمده

دے حسرتی شمر و الف را یکے
امروز نکته سنج و سخنداں بر آمده

حسن ہر چیز ز ہر جائے بغارت بردہ / از ملک سود ز درویش خسارت بردہ

نہ غرض شہرت خود بود و نہ رسوائی کس / طبع شوخش دل خلقے بشرارت بردہ

نقض پیمان و رمی کام گرفتن خوش بود / خوشترک اینکہ گدا از ز بکفارت بردہ

نکہتِ موئے تو با ز ارسمن افسردہ / لمعۂ روئے تو از ورد نضارت بردہ

مے نشینم بسر کوئے تو در شمس خوشم / گرمئ مہر تو از مہر حرارت بردہ

خلوت آراستہ لیلی بہ نابیی خواندہ / بزم پیراستہ شیریں بوزارت بردہ

حسرتی چوں غزل خواجہ نظیری خواندہ / از من اندیشۂ معنی و عبارت بردہ

شب در آمد ز درم سرخوش و خواب آلودہ / سینہ بکشودہ و دامن بشراب آلودہ

بوسہ بنمامی و لب بیگزی اے شیریں لب / شہد لطف است اگر زہر عتاب آلودہ

آہ از دشمن و گستاخ نگاہش کامشب / نگہ شوخ تو میگشت حجاب آلودہ

شکوہ با مستی و کردیم سپاس از شادی / آمد از بزم حریفاں چو شراب آلودہ

یاد نادر دگر از من و حیرانی من / دید چوں دیدہ اغیار بآب آلودہ

شب بر و بیخودی از دیدن روئے تو رفتہ / حسرتی بود چو لعلت مئے ناب آلودہ

پردہ ہر جا ز رخ انداختۂ یعنے چہ — خلوت و بزم یکے ساختۂ یعنے چہ
چہ خطر داشت رہِ راست کہ بر گردیدی — راست گو بودی و کج باختۂ یعنے چہ
پیش ازیں خاطرت از نام جفا می لرزید — ایں زماں تیغ بقتل آختۂ یعنے چہ
روز با خویشتن بصد مہر مرا داشتۂ — نیم شب بر سرِ من تاختۂ یعنے چہ
بنود لطف چو بیگانہ بود در صحبت — غیر در بزم طلب ساختۂ یعنے چہ
گفتمت کز سرِ عشق تو ز پا افتادم — گوش بر حرف نینداختۂ یعنے چہ
سند شاہ کجا و خس و خار کجا — خاطر از خطرہ نپرداختۂ یعنے چہ
عشق در محو نشانست و توانی رہِ عشق — علم انداز بر افراختۂ یعنے چہ
جلوہ نشاہد ہستی است در آئینہ کون — تو بجز آئینہ نشناختۂ یعنے چہ

بابت عشوہ گری ہفت بری عباسی
حسرتی نقد روان باختۂ یعنے چہ

خوشا آن زمان کہ بنیروی جذبہ دلخواہ — روم بطوف حریم رسول و بیت اللہ
بآب زمزم او لوث مادر دل شویم — چنانکہ شستہ شود گردہا ز تن بمیاہ
سحر ز خواب چو خیزم بروی او خیزم — بشام چون بنشینم نشیمنش بہ پگاہ
فلک نمی شنود نالہ مرا ہر چند — بگوش کعبہ رسانم صدای واشوقاہ

بپا طواف حریم رسول نتوان کرد
پدیده گردش گردم چنین است مدنگاه

زحادثات فلک بس ملول وتنگ دلم
بخانۂ تو گریزم کہ ہست جاے پناہ

چو خون جانوران حلال نیست روا
مرا چگونہ کند از ستم زلیخ تباہ

بعمر خود نپذیرفتہ ایم معبودے
بجز خدا و برین مدعا خدا است گواہ

امید ہست کہ ہم حسرتی زلب دم مرگ
برآید اشہد ان لا الہ الا اللہ

چو برق تازہ برش مہ شوخ ادا نشستہ
ز رہش غبار ماندہ نہ بپیش صبا نشستہ

ز خدنگ غمزہ جانم شدہ ریش ریش ہم
جگرش رسان کہ تیر تو بہ مدعا نشستہ

بعشق کارسازی بحسن رازداری
بہ پیام راز نقشے عجب از صبا نشستہ

ہمہ نازمایۂ تو دل و آن بایں خرابی
کہ بصد کرشمہ در وے صنم ہوا نشستہ

چو روم تسیم باشم چو کنم رجوع زمان کو
نتوان نہاد گامے بہزار جا نشستہ

کہ خبر دہد بخسرو کہ بہ پیش غیر شیرین
بدو صد کرشمہ رفتہ بہزار ادا نشستہ

سبب ہلاکت من طلب سلامت من
کہ بگنجہا شنیدم ہمہ اژدہا نشستہ

خجلم ز رشک بزمش کہ نکردہ ہیچ پروا
کہ فلان چگونہ امشب ز برم جدا نشستہ

ز ہجوم عاشقانش نتوان شناسنش ہرگز
بہ برِ کہ بودہ شام و سحر کجا نشستہ

در بار و حسرتی را اجبال خویش جاده
چو به پیش قصر سلطاں نگری گدا نشستہ

از دیدنِ تو چشم بگلزار آمده
بلبل بپاسخ تو بگفتار آمده

هرگه که عزم خانه نمودی ز بوستاں
شمشاد از پے تو برفتار آمده

زاهد ز محفل تو سپه مست خاسته
دیوانه روبروے تو هشیار آمده

مشغولیش نداد بدل فرصت نظر
صد بار بر سرِ دیوانه آمده

بیروں میاز خانه که هرگز ندیده ام
بلبل براں گلے که ببازار آمده

چوں باد میخز امد و چوں سروی چمد
سرمست باده از برِ اغیار آمده

آزاد گشتم از غم عالم به بندِ تو
آرے خوشست مرغ بگلزار آمده

آوازهٔ خرامش و چشمش جہاں گرفت
کاهو ز دشت و کبک ز کُهسار آمده

نے شمع هر چه هست بکاشانه دیده ام
روزے که یار شمعِ شبِ تار آمده

ساقی سرِ سبو بکشاد و دهانِ خُم
ابرے بزارے خواهش میخوار آمده

آں فتنه ها که از پے فردا فخیره بود
امروز بهرِ چشم تو در کار آمده

وعظ آنچناں بگفت که از گریه تر شدم
شب حسرتی ز خانهٔ خمّار آمده

مهر آنچنان که هست نمودار آمده — آئینه منفعل ز رخ یار آمده

دیوانه ناشکیب نمودن شگفت نیست — آن چشم مست آفت هشیار آمده

دردانه اش هر آئینه سیری عجیب بود — تسبیح چون گسیخته زنار آمده

بیند مرا ز دور و بکف گیرد آئینه — آن ساده رو ببین که چه پرکار آمده

خوی از رخش فتاد نمودار گشت گل — اشکم چکید لاله پدیدار آمده

مشت گلی بتحفه مرغان دام برد — فرخنده طائرے که بگلزار آمده

باز آمده است بهر الطاف نے سبب — پنداشتم که از بر اغیار آمده

بینم جمال دوست میسر کرا شود — از ذره تا بمهر طلبگار آمده

یوسف رخان ز هر طرفے گرد آمدند — در ساعتے که یار ببازار آمده

عزمش شنیده جانب گلشن که حسرتی
مستانه چون نسیم برفتار آمده

دیدار خویش را چو بفردا نهاده — امروز از چه شوق بدلها نهاده

یک لمعه از تجلی برق ظهور تست — نورے که در بدیهی اولے نهاده

بر چشمهاے تیره دلان مهر کرده — روشندلی بدیده بینا نهاده

خوشنود و ناخوش از همه دیر و زود گشته — جلدوے و انتقام بفردا نهاده

گر آرزوے تو بدلے کم بود مگیر
داغِ ہزار گونہ تمنّا نہادہ

آخر خوش است شیوۂ ترکانہ بردہ
آں دل کہ بے طلب بہ برِ ما نہادہ

بخشندگی طریقۂ تو عفو خوے تو
شوقِ گناہ در تہِ دلہا نہادہ

آتش بجانِ زادۂ فرعون میزنی
از شعلۂ کہ در کفِ موسے نہادہ

در نرگسش کہ تشنۂ خونِ دو عالم است
ذوقِ ہزار ساغرِ صہبا نہادہ

ما از ہوائے جلوۂ دیدار سوختیم
تا نے عجب بعرشِ معلّے نہادہ

مشکل بود رہائی جاں از کمندِ تو
سامانِ دلفریب مہیّا نہادہ

بندے بپائے ذرّۂ خوشش خم فگندہ
دامے بہ رہ ز زلفِ چلیپا نہادہ

ہرگز عزیز نیست ز تو جاں بجانِ تو
بہرِ فروغِ رسمِ غارت و یغما نہادہ

لطفِ زبانی ز تو را ہم نمی برد
کایں دانۂ فریب بصد جا نہادہ

اے حسرتی ز فکرتِ وقّادِ خود بنظم
رسمِ جدا ز طرزِ احبّا نہادہ

حرف الیا

دیں ہوش کہ من دارم مدہوش شراب اولے
ویں خلوتِ بہشتی بزمِ مے ناب اولے

ترسم کہ مرا شخصے از اہلِ صفا داند
بر دامنِ آلودہ داغے ز شراب اولے

حورانِ پری پرور را خوبانِ نکو خو را
در دیدہ حیا نیکو بر چہرہ نقاب اولے

گر رشک برد جانم در شوق برد تابم
آن زلف بخم بہتر آن طُرّہ بتاب اولے

گر تیرہ ہمی گردد دشمن نخورد حسرت
گر بادہ دہی ساقی با چنگ و رباب اولے

گل چہرہ کشا آمد بلبل بنوا آمد
ابرے بسبزہ آمد ساقی مے ناب اولے

ہم سبحہ دہم ساغر بر دست گرانم شد
ہم شیخی و ہم رندی در عہدِ شباب اولے

در انجمن پیران باید بادب دم زد
گستاخی و بیباکی در عہدِ شباب اولے

از حسرتی شیدا چون ہیچ نمی آید
این رند خراباتی سرمست و خراب اولے

تا کجا بر طمع وصل شکر خند کنی
عشق آمیختہ زہر ہوس چند کنی

تلخ گفتی و شنیدیم حجاب از پے چیست
میتوانی کہ تلافی بشکر خند کنی

مدعی از سرِ آن ناوکِ مژگان بگذر
سینہ آماجگہِ تیر بلا چند کنی

اے محبت ز تو خوش بو العجبی ہا آید
طفل را فتنۂ پیران خردمند کنی

بندہ را نیست بمیلانِ طبیعت کاری
کارہا بر نمط امر خداوند کنی

نتوانم کہ بافسون دل تو بکشایم
نتوانی کہ بافسانہ مرا بند کنی

آنچنانم ز تو آزرده که مشکل دیگر
دل من شاد بصد وعده و سوگند کنی

سعی در کار تما و بجهان کار مدار
دو جهان از تو اگر کار باین پند کنی

هر که از دوستیت دم زند اول اورا
بدسگال پدر و دشمن فرزند کنی

نتوانی که بهی تلخی زهر از کامم
ایکه در جام رقیباں شکر و قند کنی

خسروی مرد اگر فابده اشنا چیست جز این
که دل غیر باین واقعه خورسند کنی

بر روی خوشت نقاب تا کے
از اہل نظر حجاب تا کے

جرات ز عتابیت تو سرزد
با مدعیاں عتاب تا کے

ساقی بفشرده درو نی
آمیختن شراب تا کے

دلاله حسن ناگزیر است
از باد صبا حجاب تا کے

درہائے سپہر بر کشاوند
بر بستر ناز خواب تا کے

بس منفعلم ز شکوهٔ گرم
آمیختن گلاب تا کے

مطرب بر رخ نوائے بلبل
جلباب نئے و رباب تا کے

نے پرده حدیث عشق سرکن
از شعر و غزل نقاب تا کے

دیوان تو خسروی بیاضی است

از منتخب انتخاب تا کے

این باد درین حباب تا کے
این آب درین سراب تا کے

در روح و جسد علاقہ تا چند
در ظرف گل این شراب تا کے

این طائر عرش آشیانہ
در مزبلۂ خراب تا کے

این پرتو نور راز بے کیف
در سایۂ آفتاب تا کے

مہر جم و خاتم سلیمان
پامال درین خلاب تا کے

آخر نہ دلت اسیر شوخی است
اے صاعقہ اضطراب تا کے

زین شیرۂ جاں کہ در لبت نیست
گردد بہ ہانم آب تا کے

در شیب کہ نو بہار عقل است
دیوانگی شباب تا کے

نزدیک رسید حسرتی مرگ
دوری ز رہ صواب تا کے

آمد ابر و میدہد پیغام مے
موسم گل نیز ساقی جام مے

لالہ چشمک میزند بلبل نوا
میرسد از ہر طرف پیغام مے

پاس ناموس جہاں تا یک دار
توبہ از ہر چیز در ایام مے

محتسب ہم گر بیاید منع نیست
میدہد ساقی صلاے عام مے

سرخوشت گویند تا پایان کار ۔ جوشش بود آغاز مے انجام مے

بوے مستی از لباس گل مخواہ ۔ دوختند این جامہ بر اندام مے

نسبتے در مستی و دیوانگیست ۔ زان قبل شوریدہ ام شیدام مے

گر شراب کہنہ وقف عمرہاست ۔ تازہ گرداں جان من از نام مے

پاس عرف پارسائی می کنم ۔ زان نیایم پیش تو ہنگام مے

ہم مہ صوم است و ہم فصل بہار ۔ می کشایم روزہ ہا از جام مے

جمع ضدین از تو آید حسرتی ۔ سبحہ در دستے بدستے جام مے

با جذبۂ شوق راہ ستم گم نمی کنی ۔ ناچار آمدی کہ ترحم نمی کنی

ما را امید مہر فزاید زمان زمان ۔ چندانکہ بر رقیب ترحم نمی کنی

تو خشمگین ز کین و من از راہ سادگی ۔ دانم ز روے ناز تکلم نمی کنی

فریاد وقت تذکرۂ عیش دشمن است ۔ گوشے کہ بر فغان و تظلم نمی کنی

شادم ز بسکہ خوار شدم بیش از ہمہ ۔ اکنون نظر بخواری مردم نمی کنی

جان میدہی دلا بولای بتان و باز ۔ چندے گرہ و چاک گشتے ہم نمی کنی

وحشت بذیل دامن دلدار میرسد ۔ سر رشتۂ خیال اگر گم نمی کنی

خندیدن رقیب بحالِ زبونِ من
خوش آمدت اگرچہ تبسّم نمی کنی

می جام وصل نیست کہ از غیر کم دہد
اے حسرتی چرا طلب خم نمی کنی

از خونِ دل تپاں زستم ہاے کیستی
ایجاں بحسرتم کہ تمناے کیستی

ہر دم ببزم دلکشِ جاناں گذار تست
اے قاصدِ خیال زاعداے کیستی

ایجاں کہ عبیر و مشک ہیکے در دماغ تست
محوِ شمیم زلف سمن ساے کیستی

بالاے آسمان برین این ہمہ صعود
اے اخترِ رقیب تو غوغاے کیستی

پنہاں نکردم از تو کہ بیمار کیستم
بارے تو ہم بگو کہ مسیحاے کیستی

فرداے حشر وعدہ امروزش اے رقیب
ہا سادہ خوش بوعدہ فرداے کیستی

عمر لیست سر زغرفہ و منظر نمی کشی
طاقت گداز و حوصلہ فرساے کیستی

جاں میدہی و عقدہ برابرو نمیزنی
ایجاں ہلاکِ نازِ دل آراے کیستی

اے زلفِ دوست ایدل جانم اسیر تو
طوقِ گلو و سلسلۂ پاے کیستی

سرگشتۂ و شکوہ زاختر نمی کنی
اے آسماں نہاد شکیباے کیستی

عشق است ورنہ رشک شک گمانہا بدپریں
اے حسرتی کہ والہ و شیداے کیستی

ازعرش بود ره بسرائے که تو باشی
از جاے رود جا بجائے که تو باشی

عارض ننمودی و دل از دست ربودی
پنهان ز نظر جلوه نمائے که تو باشی

دل می طلبی از من بیدل چه بلائی
مفلس نشناسنده گدائے که تو باشی

بیرون درم یا تو بباغ ار بودم جاے
در خویش نگنجم بفضائے که تو باشی

گل را نبود رنگی و بوے که تو داری
مهتاب نباشد بصفائے که تو باشی

با من نه نشینی و ز دور انه گزینی
بهر که تو هستی و برائے که تو باشی

گر بیخود و گریے جرم جاے سپاس است
از من چه حساب است بجائے که تو باشی

در انجمنش دم نزد ترنم نتوان زد
اے زهره بدین ساز و نوائے که تو باشی

هان حسرتی از راز نهانی جزم ده
فرزانه و دیوانه نمائے که تو باشی

دل داده نه دیده دل زار چه دانی
در دام نه حال گرفتار چه دانی

عاشق نشدی خواهش وصلے ننمودی
بر دل گذرد آنچه ز انکار چه دانی

نه چشم عنایت نه نرگس بیم جفا بیت
از لطف چه آگاهی و آزار چه دانی

یاری نگزیدی و رقیبے نشنیدی
رنجے که شکست تو اے یار چه دانی

اے گل بدلت خار محبت نخلیده
ذوق گذر وادی پر خار چه دانی

معشوقی و باخنده لبت را سروکار نیست
در انجمن عشق ترا نیست گذارے
یا ماه وشے نیست سروکار دولت را

تو مرتبهٔ دیدهٔ خونبار چه دانی
تو لذت آه پس دیوار چه دانی
بے مہری گردون جفا کار چه دانی

دانم که ز بیتابی شوقست وگرنه
اے حسرتی این طرز دل افگار چه دانی

ایکه سوز دل بلبل بینی
شعلهٔ رنگ رخ گل بینی

گر بایں رخ بگلستاں آئی
داغ لاله بدل گل بینی

شوخ تر آں مہ تاباں یابی
برق را گرم تامل بینی

غیر بیتاب ز گستاخی ہاست
کار عشاق تحمل بینی

دیدیم از نرگس مستانهٔ تو
آنچه تو از اثر مل بینی

صبح گل چیں بچمن می آید
مہر را آفت بلبل بینی

حسرتی سایهٔ آں زلف شناس
خم و پیچے که بسنبل بینی

جاں از رقیب خواہی و اصرار میکنی
کاریست سہل حیف که دشوار میکنی

کو بین رونمائے جانست نمی شود
با ما چه دیده که خریدار میکنی

در طینتت ز کینه فزودند عنصری / جرم تو نیست کاین همه آزار میکنی
در پیش من ز لذت آمیزه نیست کم / شیرین ادائی که بانکار میکنی
ساقی بده که باده باندازه میدهی / مطرب بخوان که نغمه بهنجار میکنی
نقصان کمال خواهد و در حیرتم مرا / صالح نکرده و زیان کار میکنی
شوق برخ تو طبع ز هر چیز برگرفت / دیوانه می نمائی و هشیار میکنی
نی پرده تاب جلوه ندارد کسی ازان / خود را بصد لباس نمودار میکنی
در هر لباس جلوهٔ دیگر همی نهی / دلها بطرز غیر طلبگار میکنی
مجنون بدام طرهٔ لیلی در آوری / قمری به بند سرو گرفتار میکنی
از شمع شعله در دل پروانه میزنی / بلبل فدای شیوهٔ گلزار میکنی

بے حیله حسرتی نتوان گفت خوش بود
گر عزم طرح صحبت اشعار میکنی

اگر فلک ز سوی دشمنان بگردانی / بلای آه من از آسمان بگردانی
کنی چو عزم تماشای باغ گلچین را / چمن طراز تر از باغبان بگردانی
چو نیست دم اظهار دوستی با او / ز من نگاه و ز دشمن زبان بگردانی
دو چار شیشه شوی گر بروز عاشورا / به نیم خنده دلش شادمان بگردانی

بجلوہ کوکب ہفت اختراں سیہ سازی
بعشوہ اختر نہ آسماں بگردانی

بہ نیم خندہ کہ برگل کنی بجانب خویش
ہزار رازدر بوستاں بگردانی

زعشوہ ہائے نہان تو با عدو شادم
بچند روز مرا نکتہ داں بگردانی

الا رفیق نصیحت شعار می خواہم
کہ خاطرم ز نشاطِ جہاں بگردانی

بشرح حسن شبابِ جمیل بیتوئے
طبیعت از قصب و پرنیاں بگردانی

بذکر راوق مشکیں ختام کا فوری
دلم ز بادۂ آتش نشاں بگردانی

جناں من ز ہوائے بہشت رضواں
بوصف جلوۂ حورِ جناں بگردانی

بذکر دلکشی نغمۂ طیورِ بہشت
دلم ز رود و سرودِ مغاں بگردانی

بسوئے حسرتی خود گذر تواں کردن
سحر گہاں چو زگلشن عناں بگردانی

متفرقات

اہلِ دانش بہر کسب علم در کاشانہ ام
من گہے در کوئے شاہد گاہ در میخانہ ام

صد سعادت رونمود و صد بہاراں جلوہ کرد
مہر آمد در حمل یا یار در کاشانہ ام

عشرتِ پنہاں ببین و شوکت بیلہ بسنج
شعلہ در جانست اگر شمعم اگر پروانہ ام

تا نداند نا امیدم حرف لطف آمیز را
خورده‌ای با رقیبان تو چرا داری خمار

گرچه در دل بشناسم پیش او باور کنم
حسرتی برخیز من هم باده در ساغر کنم

چه پرسی حسرتی از گردش پنهان من شبها
حدیث شوق عشق خود شنیدن آرزو دارم

مبادا گوئی بهر عدو که در دل تست
روم ز پیش تو هنگام می کشیدن تو

مقطّعات

ای قرعهٔ احترام تو از کعبه سوی هند
دانی که باز گشت چرا کرده ایم ما

زان مشرق او اسم قدس از چه روی باز
اندیشه صرف تیره سرا کرده ایم ما

بهر طواف کوی تو ای مهر اوج فضل
رو جانب زمین ز سما کرده ایم ما

ای حج و عمره را ز تو دائم رکن و شرط
زین راه طی مرحله ها کرده ایم ما

ای آنکه از تفنن الفت چه دور گر
از قبله رو بقبله نما کرده ایم ما

شیخ الرئیس را بتو همسر نوشته ایم
پرسی اگر صواب خطا کرده ایم ما

پور قبا در را بتو هم پایه گفته ایم
انصاف میدهم جفا کرده ایم ما

آن مظهر شیون صفائی که اکتساب

آئی که دل بشیوهٔ شیرین ربوده

مرآت دل بهجر چو زنگ الم گرفت

جان از فشار درد جدائی ستوه شد

زان پاره آتشی که دلش مجمر آمده

بر ما بگیر نامه اگر کم نوشته ایم

ورنامه تا نوشتن تو از تو پیش خود

این نامه گرچه بعد دو سالی نوشته ایم

هم در طواف کوی ترا یاد کرده ایم

در کعبه داستان مدیح تو خوانده ایم

هم بهر تو بمرده تمنا نموده ایم

هر جای کان محل اجابت شمرده اند

در ختم نامه عرض دعا گر نکرده ایم

وانگه دعا بموضع دیگر چه جسته ایم

از شیوهٔ تو رسم وفا کرده ایم ما

آئی که جان بذوق فدا کرده ایم ما

از یاد عارض تو جلا کرده ایم ما

از وعدهٔ وصال دوا کرده ایم ما

آتش غبار و آب هوا کرده ایم ما

دانی که اعتماد صبا کرده ایم ما

صد گونه عذر با تو ادا کرده ایم ما

اما هزار نازش بجا کرده ایم ما

هم آرزوی تو بمنا کرده ایم ما

واندر مدینه یاد تو شنا کرده ایم ما

هم بر صفا دعا بصفا کرده ایم ما

حق وفا و مهر ادا کرده ایم ما

ای حسرتی عذر نیا کرده ایم ما

چون بار با کعبه دعا کرده ایم ما

ای باد بگلستان دهلی

روزی که عهد ... اگر ...

باآں گل تازه گوکه از داغ	شد تختهٔ سینه لاله زارے
بستی چو در چمن برویم	سوے قفسم بیا تو بارے

رباعی

الطاف تو بر بندهٔ عاصی چه عجب	لطف و کرمت نسبت مسبّب به سبب
ناست بلب و تجلّیت درجاں باد	آندم که کشم رخت ز دنیا یارب

دیگر

[1] ز ینگونه سیه گلیم و روسیهم	کابلیس کند عار ز یاد گنهم

دیگر

توبه ز ملاهی و مناهی توبه	وز هرچه که از بنده نخواهی توبه
بپذیر و خط عفو بعصیانم کش	کردم ز سر صدق الٰهی توبه

دیگر

نے خوش آید مرا مقالات حکیم	نے دل شگفد ز بذله و هزل ندیم
شاید که بیا در و شمیم زلفے	آشفته نشسته ام بامید نسیم

دیگر

[1] اصل نسخہ میں اس رباعی کا صرف ایک ہی شعر تھا دو نسخہ بمبئی (نقل) زیادہ کیا گیا ۱۲

رباعی

شب شیرهٔ روح از کلامش می ریخت | صهبا از لعل لاله فامش می ریخت
میگشت و نگشتن از ادا میبارید | میرفت و نرفتن از خرامش می ریخت

دیگر

گر پیر شدم چه غم شبابم بخشند | در مخمورم شراب نابم بخشند
گر روز سیاه شد چو شب باکی نیست | در روز سیاه آفتابم بخشند

دیگر

از زلف سیه برو نقابے درکش | بستر قع برخ چو آفتابے درکش
وز ستر و عفاف گر نه تنگ آمده | با من بچمن بیا شرابے درکش

دیگر

نه قطره زن طریق مشتاقی باش | نے در گرد مغنی و ساقی باش
عمر ابد و وصال جاوید طلب | فانی از خود شو و بدوست باقی باش

دیگر

اینجا نفسے غیر بشارت نبود | اینجا سخنے بجز اشارت نبود
فهم سخنم گر نکنی معذوری | اینجا همه معنے است عبارت نبود

رباعی

بلبل که ز عشق گل حزین میباشد | با ناله و فریاد قرین میباشد
تنها نه ز خود رود که از گلشن هم | گر بینا هم که گل چنین میباشد

دیگر

این قول قدیم از افادات حکیم | هر طبع سلیم می نماید تسلیم
از هر چه که ناخوش بجهان ناخوشتر | بیگانه وشی ز آشنایان قدیم

دیگر

من تشنه و سیراب ز صهبای خودم | من کعبهٔ خویشم و کلیسای خودم
با غیر خودم هیچ سروکاری نیست | من عاشق و معشوق خود آرای خودم

دیگر

هر صبح ترا بجستجو می باشم | هر شام در آرزوی تو می باشم
گفتی که فلان چگونه می باشی تو | تو باش بگو که من نکو می باشم

دیگر

چندی [illegible] شهر یاران رفتم | چندی پدر زیر شعاران رفتم
[illegible] سهو و کبر و طامات | ناچار بکوی می گساران رفتم

رباعی

در دیر مغاں بُتِ خود آرائے ہست | خود بینی و خود سرائے و خود رائے ہست
اندر نظرش یکیست مستی و عفاف | توبہ شکنی و توبہ فرمائے ہست

دیگر

از خاکی و چوں خاک ہمی باید زیست | نے ہمچو قبا دے و جمے باید زیست
گفتی کہ چو مردہ زیستن دشوار است | دشوار اگر ہست ہمی باید زیست

دیگر

دے حسرتی خستہ ملاقی گردید | اصرار بسے چو رفت ساقی گردید
گفتم نہ ہمہ گذشتنی الا از می | گفتا ایں نیز اتفاقی گردید

دیگر

در شہر حکایت ہمی آشنامی تست | در پیر و جواں شہرت خود کامی تست
گفتم بتو آنچہ بود دیں خود در یاب | بدنامی تست یا نکونامی تست

تمت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

در نعت

گر سر بہ آشتی و مدارا بر آورم — پرخاش از سکندر و دارا بر آورم

وحدت سپردہ منصب جولانگری مرا — گردے ز کاروان تو و ما بر آورم

از قید نہ رواق نگارین بدر روم — یوسف ز ہفت کاخ زلیخا بر آورم

ہنگام غول حوصلہ کوتاہ و رہ دراز — مشکل سرے بعالم بالا بر آورم

آن بادہ نوش پاک نہادم کہ شہد و شیر — ہنگام دار و گیر ز مینا بر آورم

رندم ولے بگاه جدل با فقیہِ شہر | دودے ز دودمان لم و لا بر آورم
بس نکتہ ہاے نغز کنم نذر انجمن | دریا عنے کہ بادہ ز مینا بر آورم
از ذکر و شکر نفس اگر سستی آورد | فریاد یا معین اعنّا بر آورم
فرسودہ رسمہاے جہان نا خوش منست | گوہر ز کان و لعل ز دریا بر آورم
از بہر کسب فرحیِ سایۂ ہما | بر خاستم کہ شہپرِ عنقا بر آورم
گو شیخ شہر رنجد و گہ پیر میکدہ | من آن نیم کہ دم بمدارا بر آورم
از روے شید و زرق و باندازِ رنگ و بو | در دل ہر آنچہ نیست ز لب ہا بر آورم
در خانقہ ز شیشہ و پیمانہ بگذرم | در ذکر حق بمیکدہ حاشا بر آورم
طاعت سرشتہ گشتہ ز دل چون بدر رود | مستی بجان سرشتہ نہ آنرا بر آورم
سجادہ گسترید کہ خواہم نماز کرد | پیمانہ آورید کہ صہبا بر آورم
دیوانہ را قرار بیک طور نیست زاں | گہ لا و گہ الٰہ و گہ الّا بر آورم
اندر رہاے تلخ بشیرینی بیاں | در ذوق نا سلیم گوارا بر آورم
چون جہل علم نیز نقاب جمال اوست | از ہر دو لوح سینہ معرّا بر آورم
از طرز عارفانہ ہر طبع حظ برد | ابیات دل پسند احبّا بر آورم
دستان جاں نواز و نواہاے دلکشا | بر شیوۂ طیور خوش آوا بر آورم

گر بر وصفِ شاهد و صهبا بر آورم
افکار از طبیعتِ دانا بر آورم

مشتاقم آنچنان که به یک دم بهم شدن
صدگونه حسرت از دلِ شیدا بر آورم

نازم بسحرِ عشق که از نار مشتعل
انفاس سرد صبحدم آسا بر آورم

از یکدو آهِ شعله فشانِ زبانه خیز
آهن چلے ز طینتِ خارا بر آورم

گویا بوصفِ خندهٔ پنهان قصیده ایست
آن ناله‌ها که در دلِ شبها بر آورم

خاکم بسر که با همه غیرت بزمِ دوست
خواهم که کارِ خویش ز اعدا بر آورم

هرگز به هیچ شغل دلم وا نشد کجاست
کاری که از هوای دل آنرا بر آورم

سے روی دل بسوی نجوم است کز نقاب
روی مخدّراتِ خفایا بر آورم

اندیشه‌های سبعهٔ سیّاره وا کنم
مرکوزِ هفت گنبدِ خضرا بر آورم

وجهے نه راستم از پی تصحیح امّهات
علّت برای گردشِ آبا بر آورم

گویم نه جبر و طالع و مستولی و قران
احکام و مضمرات و خبایا بر آورم

آگاه از صناعتِ طب نیز نیستم
تا خویش را نظیرِ مسیحا بر آورم

نه صوفیم که از اثرِ لذّتِ سماع
رقصی نه من جهان بتماشا بر آورم

نه مطربم که چرخ چرخ آرم از نوا
تا هیچ را بزمزمه از جا بر آورم

نه عاشقم که از تفِ آه شراره بار
دود از دو یار گلشن و صحرا بر آورم

نه عاشقم که غازه برخساره بر کشم
با پیچ و تاب زلف چلیپا بر آورم

از سرمه آب خنجر مژگان فزون کنم
وانگاه دست از پئے یغما بر آورم

نه شاعرم که شورش هزلے در افگنم
شورِ طرب ز جمع اخلّا بر آورم

گویم برائے اخذ جواہر قصیدہ ہا
مدح از پئے گرفتن کالا بر آورم

گویم سخن که بوسهٔ شیریں ربایمے
سنجم غزل که کام ز سلمیٰ بر آورم

اما برائے آنکه دو بیتے گزیدہ
اندر ثنائے داور دارا بر آورم

بیگانه نیستم ز طریقِ سخنورے
گاہے بشعر دم ز تولا بر آورم

اول بآب چشمۂ کوثر وضو کنم
وانگه نفس بنعت مزکّی بر آورم

آن کز چمن طرازی بستانِ مدح او
ماوائے خود بجنّتِ ماوا بر آورم

آں کز ترانه سنجیِ گلزار نعت او
اندیشه چوں بہار مطرّا بر آورم

سلطانِ دیں امامِ رسل شاہِ انبیا
کز بندگیش پایۂ والا بر آورم

شاہینِ قہر او چو شود بال و پر فشاں
خواہد عدو که شہپرِ عنقا بر آورم

خاکِ درش که سرمۂ اہلِ بصیرتست
گوید که کام دیدۂ اعمیٰ بر آورم

ہر امر و نہی کز تو بگوشم فرا خورد
از جان و دل ندائے اطعنا بر آورم

حرفے گر از فروغِ جمالِ تو سر کنم — گرد از نہاد صخرۂ صما بر آورم

افسانۂ حقیقتِ مہرت چو سر دہم — عشقِ مجاز از دلِ برنا بر آورم

گاہِ ثنائے غالیۂ خلقِ دلکشت — زانگونہ بوئے عنبرِ سارا بر آورم

از یک حدیثِ لطف کہ با من کنی بخواب — مضمون صد ہزار تسلی بر آورم

گر بخت بر درِ تو برد سجدہ ہائے شوق — نے از جبیں کہ از ہمہ اعضا بر آورم

خواہم بر آستانِ رفیعت نہاد سر — تا سر ز ساقِ عرشِ معلےٰ بر آورم

شاید فتد نگاہ بایوانِ جاہِ تو — خود را فرازِ بامِ ثریا بر آورم

خطِّ غلامیٔ تو بدستِ عمل نگار — امروز شد سپردہ کہ فردا بر آورم

از داغِ بندگیت جبیں را گر زینت است — خواہم کہ آفتاب ز سیما بر آورم

دستم نگار بندِ عروسِ مدیحِ تست — نبود عجب اگر ید بیضا بر آورم

طبعم ترانہ سنجِ ثنائے کمالِ تست — نشگفت گر شہد بدعوے بر آورم

آں ساحرم کہ مدحتِ شیریں اگر کنم — از طبعِ قیس الفتِ لیلےٰ بر آورم

گاہے برسم و عادتِ مرغانِ بوستاں — لختِ جگر سرشتہ نواہا بر آورم

گاہے صفیر سنج بود کلکا سمن بنظم — گاہے صریرِ خامہ بانشا بر آورم

گہ عہدِ التیام بالفاظ میزنم — گہ دم ز اتحاد بمعنے بر آورم

از بیتِ عاشقانہ بشوقِ وصالِ خود — معشوقہ از طرب کدہ تنہا برآورم

از شعرِ عارفانہ ز اوباش و سوقیاں — صوت و نوائے نحن عرفنا برآورم

در ساعتے بمطلب الغاز و ارسم — در یک نفس ہزار معمّا برآورم

چند از گزاف بے مزہ شوری در افگنم — تا کے ز لافِ بیہدہ غوغا برآورم

بر عرضِ حسن خاتمہ ختمِ سخن کنم — زاں پس کہ یک دو حرف تمنا برآورم

شاہا سپہر بارگہا بندہ پرورا — خواہم کہ نام کفر ز دنیا برآورم

آتش بکار و بار مغانِ عجم زنم — زندیہ ہند موجہ دریا برآورم

ہم غزدہ آدرم ز پے انکسا نفس — ہم بہر کسر کفر سراپا برآورم

گو زادہ ام بہند ولے در زبہ سخن — یا رب کہ سر ز یثرب و بطحا برآورم

ولہ

رستم از ہجر و بمنزل گہ جاناں رفتم — جانب گل کدہ از دشت مغیلاں رفتم

ہان وہاں روشنی چشم بگر بید مرا — تشنہ بودم بسرِ چشمہ حیواں رفتم

شاخے از طوبی و کاخے ز زبر جد دادند — طالعِ من کہ ازیں منزلِ ویراں رفتم

سرو آزاد کجا وادی پُر خار کجا — در نو آئین چمن تازہ خیاباں رفتم

منم آں ذرّہ بیتاب کہ از یاری شوق — تا بخلوت گہِ خورشید درخشاں رفتم

منم آں قطرہ ز عماں بروں آمدہ
کہ پس از سیر و سفر باز بعماں رفتم

منم آں سادہ کہ رنگینی دو یوم تعریفت
منم آں شوخ کہ آگاہ ز غولاں رفتم

من کہ پیر خردم حسرت شاگردی داشت
سادہ انداز تر طفل دبستاں رفتم

چہ کسادا است کہ کس قدر رو بہایم نشناخت
خاتم دست سلیمانم و ارزاں رفتم

بخریداری من پیرہ زنی نیز نخاست
گرچہ صد بار سوے مصر ز کنعاں رفتم

شادم از ضعف کہ بس پایۂ والا بخشید
بہ پر و بال ہوا ہمچو سلیماں رفتم

شدہ بود مرا ایں چمن رنگ آمیز
لاجرم نکہت گل گشتم و پنہاں رفتم

تا کہ یاد سے نکند کس بہدی ہم از من
نیکوئی گشتم و از خاطر یاراں رفتم

بزم آسودہ دلاں گرمی ہنگامہ نداشت
اشک حسرت شدم از چشم عزیزاں رفتم

آمدم دوش انداں دار و پشیماں گشتم
رفتم امروز ازیں دیر و پریشاں رفتم

صولت حسن تواں دید کہ با اینہمہ شوق
بدر خانۂ دلدار ہراساں رفتم

بیکسی بین کہ بعالم ہمہ خوردند افسوس
بزیارت چو بر خاک شہیداں رفتم

مرحبا شوق گرفتاری دام کاکل
کہ ببال و پر خود بر در زنداں رفتم

تا بگویش نسیمے کے دل من بکشاید
زیں چہ حاصل کہ بگلگشت گلستاں رفتم

منم آں پردہ کشائی غم پنہانی دل
کہ بہ پس کوچۂ اغیار غزلخواں رفتم

شعلهٔ زندگیم بادِ نفس سرد نکرد
بهوایت چو چراغ تهِ داماں رفتم

دیدهٔ منتظرم آب و صفائی می‌خواست
یاد آئینه رخے کردم و حیراں رفتم

در حریمِ دلِ خوبانِ جہاں جای من است
لیک وارسته برنگِ مهِ کنعاں رفتم

دم هجر است غمین گشتنِ تو مژدهٔ وصل
چه شگفت است گر از پیش تو شاداں رفتم

دل من شیفتهٔ قدر شناسی گل است
بگلستاں نرود تا نه گلستاں رفتم

در شبِ هجر که جز سوختنم کار نبود
شمع گر دیدم و تا صبح بپایاں رفتم

رشک سیداشت مرا بر حذر و دل میخواست
خمی گشتم و در محفلِ مستاں رفتم

طبع من نازک و ایں قوم جفا جو بد خو
مهر و الفت شدم و از دلِ خوباں رفتم

اعتباریست تفاوت همه در اصل یک است
در سرائے شه و در منزلِ دهقاں رفتم

نه غرض کسب هنر بود و نه ادراک علوم
بهر هم بزمی طفلاں بدبستاں رفتم

باامیدیکه رسد ناقه و محمل از پے
سارباں وار بهر گام حدی خواں رفتم

قصهٔ رفتنِ من چوں شب هجر است دراز
قصه کوتاه بصد حسرت و حرماں رفتم

جستجوے دلِ گم گشته نمودم هر جا
هم درِ شهر زدم هم به بیاباں رفتم

حیف زاں گم شده هرگز اثرے رو ننمود
کعبه هم رفتم و هم بر درِ رهباں رفتم

مرحبا زمزمهٔ شعر که در هر بزمے
نغمه انگیز تر از مرغ خوش الحاں رفتم

نور من شمع رہ خضر شد اندر ظلمات
خود ندائی اثر فیض مزار شاہ است
یارب از لطف و کرم پرور دالاش پیدا
آن بدریائے رسالت گہر یکدانہ
آنکہ با این دل بت بندہ زفیض لطفش
آنکہ از جلوہ نمائی بہار خلقتش
خوش دمے بود کہ آہنگ ثنایت کردم
ساعتے خوب بمن لطف تو ارزانی داشت
روشناتر انشتو دعم بزرگی و تہی
قریۂ عیش نہ از خوبی نہبیس زدم
نے باوازۂ ناہید شکستم توبہ
نے زغارت گری ترک فلک ترسیدم
نے پئے آگہی راز دبیر گردوں
نے در خفتہ بختا ندم نہ بطے آوردم
نے رصد بستم و نے ساز طلسمی کردم

گر شب تار بسر چشمۂ حیوان رفتم
کہ بہم پائی دل ناصیہ سایان رفتم
گرچہ صد بار در اندیشہ بجولان رفتم
کہ زفیضش نہ بدریوزہ عمّان رفتم
پایہ در پایہ و رہ بر رہ ایمان رفتم
بے تکلف بسر روضۂ رضوان رفتم
کہ بہنجار ز آغاز بپایان رفتم
متخصّص نہ بہ نجم کہ شناسان رفتم
بسپاس و شکایت نہ ز دوران رفتم
الم اندوز نہ از شومی کیوان رفتم
نے بہنگامۂ مہر از سر پیمان رفتم
نے بدریوزۂ نور از مہ تابان رفتم
گہ سوئے بابل و گہ جانب یونان رفتم
ہمچنان سادہ ز آلایش طغیان رفتم
ور بگوئی کہ نہ بر طرز حکیمان رفتم

ما گروہیم کہ سرِ دفترِ ما امّی ہست	اقتفائے اثرش کردیم و زنیساں رفتم
امّی ہست چہ امّی کہ بہ اسرار علیم	علم از وے یافتم از شعبدہ بازاں رفتم
الغرض سیر نخست است بوادی قصیدہ	کہ بہ اسلوب خرام مہ تاباں رفتم
راست اینست کہ از حوصلہ ام بود فزوں	مگر از نسبت مدحت ہمہ آساں رفتم
فیض بے واسطہ از مبدء فیاض است این	نے بپیش از شدم نے بصفاہاں رفتم
گر نہ بر جادۂ عرفی زدہ ام گام مگیر	کہ سراسیمہ چو رم خوردہ غزالاں رفتم
بچو دم زمزمۂ نعت زلب می‌ریزد	چہ شگفت ار نہ بآرایش عنواں رفتم
سرورا سوئے خودم خواں کہ کشم آہنگی	کف خاک آمدم و چشمۂ عرفاں رفتم
خسروا سوئے خودم خواں کہ شوم نغمہ سرا	گدیہ جو آمدم و عزت خاقاں رفتم
داورا سوئے خودم خواں کہ نوائے بکشم	بے نوا آمدم و با سر و ساماں رفتم
ملکا سوئے خودم خواں کہ صفیرے بزنم	خس و خار آمدم و سنبل و ریحاں رفتم

حسرتی اختر ما از ہند بدر گر لعب
دائم از خاک بمنزلگہ کیواں رفتم

ولہ

کارے بجسب خواہش دل در جہاں مخواہ	تغییر رسم کہنۂ ہفت آسماں مخواہ

بر شاخسار دہر نو برا ثر مجوے
در چشمہ سار چرخ ز گوہر نشاں مخواہ

خالیست از زبرجد مقصود نیل چرخ
بیہودہ رنج خویش مبر در زکاں مخواہ

گر آفتاب شعلہ زند در ہوا و تو
از مشتری ردا مطلب طیلساں مخواہ

ہر چند دود لازم نار آمد است لیک
ہنگام احتیاج ز آتش دخاں مخواہ

ہر طبع را بشیوہ نو آفریدہ اند
کامے ز ہفت اختر و نہ آسماں مخواہ

دل بر نکاح قاضی و لولی چہ بستہ
زین اختلاع غیر بلا در جہاں مخواہ

با نفس یک مصارعت رستانہ کن
خود را اسیر دیو درین ہفتخواں مخواہ

زحمت مبر کہ بر ندہد در مصاف نفس
خفتان ز بر بروں کن و برگستواں مخواہ

گوہر کہ در نہاد تو ماند آں بیار
تجلیل خویش از شرف دودماں مخواہ

گر دل تو دہند حبیباں ضماں بگیر
در سر طلب کنند حریفاں اماں مخواہ

نا راستی بطبع ستمگر نہادہ اند
غیر از کجی ز طینت تیغ و کماں مخواہ

نے پادشاہ زر دہد و نے خدا بہشت
خود را ہلاک خنجر ناز بتاں مخواہ

معنی چو دست داد بصورت چہ احتیاج
جام بلور بہر مے ارغواں مخواہ

پروانہ گر شوی بسر شعلہ جا بگیر
بلبل اگر شوی بچمن آشیاں مخواہ

خوشتر ز صد ہزار شنیدست بانگ شوق
آوازے عندلیب شنو نغمہ خواں مخواہ

نه عاشقم که از تف آه شراره بار / دود از دمار گلشن و صحرا بر آورم

نه عاشقم که غازه برخساره برکشم / با پیچ و تاب زلف چلیپا بر آورم

از سرمه آب خنجر مژگان فزون کنم / وانگاه دست از پی یغما بر آورم

نه شاعرم که شورش هزلی درافگنم / شور طرب ز جمع اخلّا بر آورم

گوییم برای اخذ جواهر قصیده ها / مدح از پی گرفتن کالا بر آورم

گوییم سخن که بوسه شیرین ربایمی / سنجم غزل که کام ز سلمی بر آورم

امّا برای آنکه دو بیتی گزیده / اندر ثنای داور دارا بر آورم

بیگانه نیستم ز طریق سخنوری / گاهی بشعر دم ز تولا بر آورم

اول بآب چشمه کوثر وضو کنم / وانگه نفس بنعت مزکّی بر آورم

آن کز چمن طرازی بستان مدح او / ماوای خود بجنّت ماوا بر آورم

آن کز ترانه سنجی گلزار نعت او / اندیشه چون بهار مطرّا بر آورم

سلطان دین امام رسل شاه انبیا / کز بندگیش پایه والا بر آورم

شاهین قهر او چو شود بال و پر فشان / خواهد عدو که شهپر عنقا بر آورم

خاک درش که سرمه اهل بصیر تست / گوید که کام دیده اعمی بر آورم

هر امر و نهی کز تو بگوشم فرا خورد / از جان و دل ندای اطعنا بر آورم

حرفے گر از فروغ جمالِ تو سر کنم — گرد از نہاد صخرۂ صما بر آورم

افسانۂ حقیقتِ مہرت چو سر دہم — عشقِ مجاز از دلِ برنا بر آورم

گاہ ثنائے غالیہ خلق دلکشت — ز انگوزہ بوئے عنبرِ سارا بر آورم

از یک حدیث لطف کہ با من کنی بخواب — مضمون صد ہزار تسلّی بر آورم

گر بخت بر درِ تو برد سجدہ ہائے شوق — نئے از جبیں کہ از ہمہ اعضا بر آورم

خواہم بر آستان رفیعت نہادنے — تا سر ز ساق عرش معلّے بر آورم

شاید فتد نگاہ بایوانِ جاہِ تو — خود را فراز بام ثریا بر آورم

خطّ غلامے تو بدست عمل نگار — امروز شد سپردہ کہ فردا بر آورم

از داغ بندگیت جبیں را گزیر نیست — خواہم کہ آفتاب ز سیما بر آورم

دستم نگار بند عروس مسیح نیست — نبود عجب اگر ید بیضا بر آورم

طبعم ترانہ سنج ثنائے کمال نیست — نشگفت گر نشید بدجوئے بر آورم

آں ساحرم کہ مدحت شیریں اگر کنم — از طبع قیس الفتِ لیلیٰ بر آورم

گاہے برسم و عادت مرغان بوستاں — لختِ جگر سرشتہ نواہا بر آورم

گاہے صفیر سنج بود کلکِ من بنظم — گاہے صریر خامہ بانشا بر آورم

گہ عہد التیام بالفاظ میزنم — گہ دم ز اتحاد بمعنٰے بر آورم

از بیتِ عاشقانه بشوقِ وصال خود
معشوقه از طرب کده تنها بر آورم

از شعرِ عارفانه ز اوباش و سوقیاں
صوت و نوائے نحن عرفنا بر آورم

در ساعتے بمطلب الغاز و ارسم
در یک نفس ہزار معمّا بر آورم

چند از گزاف بے مزه شورے در افگنم
تا کے ز لاف بیہده غوغا بر آورم

بر عرضِ حسنِ خاتمه ختم سخن کنم
زاں پس که یک دو حرف تمنا بر آورم

شاہا سپہر بارگہا بنده پرورا
خواہم که نام کفر ز دنیا بر آورم

آتش بکار و بارِ مغانِ عجم زنم
وز دیر ہند موجۂ دریا بر آورم

ہم غزوه آورم ز پے انکسارِ نفس
ہم بہر کسر کفر سراپا بر آورم

گو زاده ام بہند و لے روزِ رستخیز
یارب که سر ز یثرب و بطحا بر آورم

ولہ

رستم از ہجر و بمنزل گہِ جاناں رفتم
جانبِ گل کده از دشتِ مغیلاں رفتم

ہاں و ہاں روشنی چشم بنگرید مرا
تشنه بودم بسرِ چشمۂ حیواں رفتم

شاخے از طوبی و کاخے ز زبرجد دادند
طالعِ من که ازیں منزلِ ویراں رفتم

سروِ آزاد کجا وادیِ پُر خار کجا
در نو آئین چمن تازه خیاباں رفتم

منم آں ذرّهٔ بیتاب که از یاری شوق
تا بخلوت گہِ خورشیدِ درخشاں رفتم

منم آن قطرهٔ ز عمان برون آمده
که پس از سیر و سفر باز بعمان رفتم

منم آن ساده که رنگینی دیوم نفریفت
منم آن شوخ که آگاه ز غولان رفتم

من که پیر خردم حسرت شاگردی داشت
ساده انداز ز طفل دبستان رفتم

چه کساد است که کس قدر و بهایم نشناخت
خاتم دست سلیمانم و ارزان رفتم

بخریداری من پیره زنی نیز نخاست
گرچه صد بار سوی مصر ز کنعان رفتم

شادم از ضعف که بی پایه و الا بخشید
بی پر و بال هوا همچو سلیمان رفتم

شده بود مرا این چمن رنگ آمیز
لاجرم نکهت گل گشتم و پنهان رفتم

تا که یاد نکند کس ببدی هم از من
نیکوئی گشتم و از خاطر یاران رفتم

بزم آسوده دلان گرمی هنگامه نداشت
اشک حسرت شدم از چشم عزیزان رفتم

آمدم دوش از آن دار و پشیمان گشتم
رفتم امروز از این دیر و پریشان رفتم

صولت حسن توان دید که با اینهمه شوق
بدر خانهٔ دلدار هراسان رفتم

بیکسی بین که بعالم همه خوردند افسوس
بزیارت چو سر خاک شهیدان رفتم

مرحبا شوق گرفتاری دام کاکل
که ببال و پر خود بر در زندان رفتم

تا بکویش نرسم کی دل من بگشاید
زین چه حاصل که بگلگشت گلستان رفتم

منم آن پرده کشائی غم پنهانی دل
که به پیش کوچهٔ اغیار غزلخوان رفتم

شعلهٔ زندگیم باد نفس سرد نکرد | بهوایت چو چراغ تهِ داماں رفتم

دیدهٔ منتظرم آب و صفائی میخواست | یاد آئینه رخے کردم و حیراں رفتم

در حریم دلِ خوبانِ جهاں جای من است | لیک وارسته برنگ مه کنعاں رفتم

دم هجر است غنیمت گشتن تو مژدهٔ وصل | چه شگفت است گر از پیش تو شاداں رفتم

دل من شیفتهٔ قدرشناسی گل است | بگلستاں نه و نه تا بگلستاں رفتم

در شبِ هجر که جز سوختنم کار نبود | شمع گردیدم و تا صبح بپایاں رفتم

رشک میداشت مرا بر جنون و دل میخواست | خرمی گشتم و در محفل مستاں رفتم

طبع من نازک و این قوم جفاجو بدخو | مهر و الفت شدم و از دلِ خوباں رفتم

اعتباریست تفاوت همه در وصل یار اند | در سراے شه و در منزلِ دهقاں رفتم

نه غرض کسب هنر بود و نه ادراک علوم | سحر هم بزمی طفلاں بدبستاں رفتم

بامیدیکه رسد ناقه و محمل از پے | ساربان وار بهر گام حدی خواں رفتم

قصهٔ رفتنِ من چون شبِ هجر است دراز | قصه کوتاه بصد حسرت و حرماں رفتم

جستجوے دلِ گم گشته نمودم هر جا | هم درِ شهر زدم هم به بیاباں رفتم

حیف زاں گم شده هرگز اثرے رو ننمود | کعبه هم رفتم و هم بر درِ رهباں رفتم

مرحبا زمزمهٔ شعر که در هر بزمے | نغمه انگیز تر از مرغ خوش الحاں رفتم

نور من شمع سہ خضر شد اندر ظلمات — گر شب تار بسر چشمۂ حیوان رفتم

خود ندانی اثر فیض مزار شاه است — کہ بهم پائی دل ناصیہ سایان رفتم

یارب از لطف وکرم بود والاش رسال — گرچہ صد بار درہ اندیشہ بجولان رفتم

آن بدریاے رسالت گہر یکدانہ — کز فیضش نہ بدریوزه عمّان رفتم

آنکہ با این دل بت بنده زفیض لطفش — پایہ درپایہ وره بره ایمان رفتم

آنکہ از جلوه نمائی بهار خلقش — بے تکلف بسر روضۂ رضوان رفتم

خوش دمے بود کہ آهنگ ثنایت کردم — کہ بهنجار ز آغاز بپایان رفتم

ساعتے خوب بمن لطف تو ارزانی داشت — متخصص نہ بہ نجم کہ شناسان رفتم

روشنا از نشنودم بہ بزرگی و تہی — بسپاس و شکایت نہ ز دوران رفتم

قرعۂ عیش نہ از خوبی برجیس زدم — الم اندوز نہ از شومی کیوان رفتم

نے بآوازۂ ناهید شکستم توبہ — نے بهنگامۂ مهر از سر پیمان رفتم

نے ز غارت گری ترک فلک ترسیدم — نے بدریوزۂ نور از مہ تابان رفتم

نے پئے آگہی راز دبیر گردون — گہ سوے بابل وگہ جانب یونان رفتم

نے در خستہ طبیبان دم نہ بطبے آوردم — همچنان ساده ز آلایش طفلیان رفتم

نے رصد بستم و نے ساز طلسمی کردم — ور بگوئی کہ نہ بر طرز حکیمان رفتم

ما گروهیم که سر دفتر ما امّی هست
اقتفای اثرش کردم وزینسان رفتم

امّی هست چه امّی که به اسرار علیم
علم ازو یافتم از شعبده بازان رفتم

الغرض سیر نخست است بوادی قصید
که باسلوب خرام مه تابان رفتم

راست اینست که از حوصله ام بود فزول
مگر از نسبت مدحت همه آسان رفتم

فیض بی واسطه از مبدء فیاض است این
نی بشیراز شدم نی بصفاهان رفتم

گرنه بر جادهٔ عرفی زده ام گام بگیر
که سراسیمه چو رم خورده غزالان رفتم

بیخودم زمزمهٔ نعت زلب میریزد
چه شگفت ار نه بآرایش عنوان رفتم

سرورا سوی خودم خوان که کشم آهنگی
کف خاک آمدم و چشمهٔ عرفان رفتم

عنبرا سوی خودم خوان که شوم نغمه سرا
گدیه جو آمدم و غیرت خاقان رفتم

داورا سوی خودم خوان که نوائی بکشم
بی نوا آمدم و با سر و سامان رفتم

ملکا سوی خودم خوان که صفیری بزنم
خس و خار آمدم و سنبل و ریحان رفتم

حسرتی اخترم از هند بود گر بعرب
داغم از خاک بمنزل گه کیوان رفتم

ولہ

کاری بجز خواهش دل در جهان مخواه
تغییر رسم کهنهٔ هفت آسمان مخواه

بر شاخسار دهر ثمر تو برافزو مجوے
در چشمه سار چرخ ز گوهر نشان مخواه

خالیست از ثمر چه مقصود نیل چرخ
بیهوده رنج خویش به هر زرکان مخواه

گر آفتاب شعله زند در نهاد تو
از مشتری ردا مطلب طیلسان مخواه

هر چند دود لازم نار آمد است لیک
هنگام احتیاج ز آتش دخان مخواه

هر طبع را بشیوه نو آفریده اند
کار ز صفت اختر و نه آسمان مخواه

دل بر نکاح قاضی و لولی چه بسته
زین اختلاط غیر بلا در جهان مخواه

با نفس پاک مصارعت رستانه کن
خود را اسیر دیو درین هفتخوان مخواه

زحمت مبر که بر نهد در مصاف نفس
خفتان ز بر برون کن و برگستوان مخواه

گوهر که در نهاد تو ماند آن بیار
تجمیل خویش از شرف دودمان مخواه

گر دل نشود سهند حبیبان ضمان مگیر
در سر طلب کنند حریفان امان مخواه

نار استی بطبع ستمگر نهاده اند
غیر از کجی ز طینت تیغ و کمان مخواه

ملکے بپادشاه ز سر رهروے خدا بهشت
خود را هلاک خنجر ناز بتان مخواه

معنی چو دست داد بصورت چه احتیاج
جام بلور بهر مے ارغوان مخواه

پروانه گر نشوی بسر شعله جا مگیر
بلبل اگر نشوی بچمن آشیان مخواه

خوشتر ز صد هزار شنیدم بانگ شوق
آواے عندلیب شنو نغمه خوان مخواه

تا روزگار عمر بلذت بسر بری — از روزگار جز دل شورش نشاں مخواه

ردّ و قبول چیست بانعام خسروی — از ژنده و پلاس ببر پرنیاں مخواه

انداز نیل شوکت ساسانیاں مجوے — ساماں کسب دولت ساسانیاں مخواه

چنگے بشعر زن سخن عارفانہ گوے — ہجو فلاں مجوی و ثناے فلاں مخواه

چوں شاعری عطیۂ عشق است بہر شکر — غیر از غزل ز دل مطلب از زباں مخواه

تا کے بہ ہندلاف سخن گستری زدن — بیہودہ قیل و قال کہ ایں خواه و آں مخواه

اے حسرتی بہ بزم حریم رسول خیز
پایہ ازو طلب کن و از آسماں مخواه

جانم فداے آنکہ چہ پاک آستانہ ایست — ماواے خویشتن بجز آں آستاں مخواه

ولہ

اے در حصار بزم تو از راه ادراہ آفتاب — با آنکہ اشرفست ز ہر اختر آفتاب

رویت نہ پرده نمایاں ہماں کہ ہست — پنہاں شود کشد چو برخ معجر آفتاب

باشد چو مہر جلوه نماے گہے ببام — از صبح تا بشام نشینم در آفتاب

از موے عنبرین تو سرمست یاسمن — وز روے آتشین تو در آذر آفتاب

آئینہ ہر گل برنگ شکستہ را — باشد چو بادہ گو ہمہ در ساغر آفتاب

از فتنہ سازی خوئے تو یک شیوہ آسمان — ور شعلہ زار روئے تو یک اخگر آفتاب

گر دوست شب فروغ پذیرد ز وعدہ است — مانند صبح دیدہ عاشق بر آفتاب

دور از تو تیرہ روز تو واندیکے بود — گر سر بر زند داغ دگر بش بر سر آفتاب

آسایش درون کسے از تو مشکل است — اے در نزاد شعلہ و در گوہر آفتاب

از بہر زلف غالیہ سای تو ہر سحر — بیند برنگ نور ہمہ عنبر آفتاب

سوزند گر سپند بمجمر برائے تو — گردد ز شعلۂ رخت آں مجمر آفتاب

دشمن در آرزوی ہم آغوشی است و من — در حیرتم چگونہ کشد در بر آفتاب

ہاں فیض نور کیست کہ روشن بود جہاں — از عرصۂ زمانہ برافتد گر آفتاب

رخشندہ ماہ برج رسالت کہ نور او — تابندہ در جہالت چو در محشر آفتاب

خورشید آسمان نبوت کز انکسار — سایہ بر آستان بلندش سر آفتاب

صد طعنہ حضیض زند اوج تو بر فلک — صد طعنہ تیرگی ز فروغت بر آفتاب

گر پرتوے دہند بدوران نہ نور تو — گردد نجوم و ماہ و فلک یکسر آفتاب

از شید اوست تمامہ گیہان منور است — یک شعشعہ فتادہ زرویت بر آفتاب

اے آنکہ از برائے ہوا خواہیت آسمان — بے ابر پرورد سمن و گل در آفتاب

گر مغرب و عشا نه بدے در زمان تو — پنہاں نمی شدے ز نظر دیگر آفتاب

تا جرم مہ بہ تیشۂ حکمت دو پارہ شد — از بیم تیغ خشم تو شد مضطر آفتاب

اے آنکہ ہست قبلۂ عالم حریم تو — یکشام سجدہ اش نگذارد گر آفتاب

دیگر ز داغ فرق پرستندگان تو — آرند ز آفتاب فروزاں تر آفتاب

از نسبت زماں تو نبود عجب اگر — ہر چرخ عرش گردد و ہر اختر آفتاب

یارب چہ صاحبی تو کہ بیخواست جا کند — دربان قصر جاہ ترا بر در آفتاب

در جنب ذکر تقوی عامان امتت — تقوائے مشتری نکند باور آفتاب

گر لاف دلربائی عشاق تو زند — کی می پذیرد این سخن از نادر آفتاب

گفتم بآسماں کہ بسے در شگفتیم — طالع شود چساں ز سوے خاور آفتاب

یعنی حریم شہ شرف افزاے مغرب است — باید ازاں طرف بکند سر بر آفتاب

اول بسجدہ رفت پس لب چنیں کشاد — کاے از فروغ رائے تو پر نور بر آفتاب

این مایہ لاف دانش و این مایہ سادگی — پرسی ز وجہ نور ضیا گستر آفتاب

زیں راز ہر کسے آمدہ دانا کہ روشنی — در ماہ نیست نیست محاذی گر آفتاب

پس عکس روے شاہ نیفتد چو اندراں — گردد چساں ظہور لوامع در آفتاب

نور از کجا رباید و تاب از کجا برد — طالع شود اگر ز سوے دیگر آفتاب

از گردش زمانه منم تیره روزگار ‏— ای پیش نور رای تو بیجوهر آفتاب

بنگر بچشم مهر و بروز سیاه من ‏— چشمک زند ستارهٔ من تا بر آفتاب

در هر دو عالم از تو امید حمایت است ‏— ای ماهتاب خادمت و چاکر آفتاب

گویند روز حشر بفرق گناه‌گار ‏— طالع شود بتاب و تب دیگر آفتاب

در سایهٔ ردای عنایت مرا بگیر ‏— تا گرد و ابر رحمت ازان چادر آفتاب

ثنا ها ز فر نعت تو نبود شگفت اگر ‏— ریزد چو لفظ از لب مدحت گر آفتاب

هر گل که در مدیح تو ریزد ز باغ فکر ‏— بر داردش سپهر و نهد بر سر آفتاب

حاسد چو چشم بست ز انصاف دور نیست ‏— کس وا ندید دیدهٔ شپّر در آفتاب

ای حسرتی گزاف بهل وقت دعوت است ‏— آن آه گرم کش که شود مضطر آفتاب

سرسبز باد نخلهٔ دین محمدی ‏— تا سایه است بر فلک اخضر آفتاب

خورشید دین بعرصهٔ گیتی محیط باد ‏— تا دائر است بر سر هر کشور آفتاب

شاداب روی ملت و پژمرده روی کفر ‏— تا می کند گذار بخشک و تر آفتاب

وله

زین بعد ما و در غم دل ناگریستن ‏— گشت آشنای نرگس شهلا گریستن

ازماست آبروی محبت کہ پیش ازیں — ہنگامہ نبود چنیں با گریستن

او بدگمان و مدعیان در کمین ما — بگذاشتیم شیوۂ ہر جا گریستن

واندر دلے کہ درد باو دادہ اند چیست — از خلق دور رفتن و تنہا گریستن

ورنالہ نیز ما نفس آہستہ می کشیم — تا در نصیب کیست بغوغا گریستن

سامان یک محیط مہیّا دلے ہنوز — درخورد عشق نیست مہیّا گریستن

عنبر فشان و عود بسوزان و مشک پاش — خواہم بیاد زلف سمن سا گریستن

با عشق بود لطف نشاط و الم کنوں — بیہودہ خندہ کردن و بیجا گریستن

ہم یار مہربان شد و ہم پند گو خموش — فرخندہ شیوہ ایست ہمانا گریستن

اندر فراق کار من اینست والسّلام — یا از حجاب آب شدن یا گریستن

با گریہ تا بمنزلِ تمکیں عروج کو — اے ناشناس منزلتِ ناگریستن

در بزم عیش دست تمنّائے اشک و آہ — باید بروزگار تمنّا گریستن

یکبارہ بند بود دل گریہ ہم رواست — تا کے بیاد آں رُخ زیبا گریستن

خود در عذاب از پے آرام دیگراں — مشکل چو شمع انجمن آرا گریستن

از دوست غمزۂ دلکش و از ورد خندہ خوش — از عندلیب نالہ و از ما گریستن

تلخی شنیدہ ایم ازاں لعل شکریں — کاندر مذاق ماست گوارا گریستن

نور آورد بسینه و ظلمت برد ز دل
آغاز صبح و آخر شبها گریستن

کار سحاب از آں نه بچشم حواله شد
کز من بیادرے بمدارا گریستن

هاں دل بضبط کوش نه بینی که یار را
رسوا نموده تو ز رسوا گریستن

مقبول یار هست حریف نشاط دوست
بیجا بخوں طپیدن و بیجا گریستن

از ابر عجز آب تمنا نبوده است
مطلوب نیست از مژه الا گریستن

گاهے بحکم شوق و گہے از غرور قرب
ما را بگونه گونه ادا ها گریستن

بیباک گاه ناله کشیدن بزیر بام
گاهے بجلوه گاه بغوغا گریستن

یک سمت موج آب و دگر سمت موج خوں
خوش آیدم بساحلِ دریا گریستن

بگریستم بنزدش و گرم عتاب شد
در عشق رسم نیست همانا گریستن

شوریده سر تنک بمژگانِ غیر کو
با هر مذاق نیست گوارا گریستن

خندیدن و نشاط تو فرخ شمرده
ما دیده ایم شیوهٔ شیوا گریستن

فرخ زمانه که دگر روز بیم شود
بر آستانهٔ شه والا گریستن

آں سرورِ رسل که بدورانِ لطف او
پیوند دیده را نبود با گریستن

آں مایه خوشدلی بزمانش رواج یافت
شد ناله چیستان و معمّا گریستن

در دور وی ش از ندامت مستی است گریه ها
رفت آنکه بد ز مستیِ صهبا گریستن

بر زہر خندِ خصم تو بنود شگفتیٔ	کاین خنده بوده است بمعنی گریستن
اے خرّم آں زمانه که بخشند دیده را	نیروے دردمندی و بیجا گریستن
گاہے ز روئے شادی و گاہے ز راه شوق	در ہر دو جا کنیم دو بالا گریستن
امروز گریه سر دہیم از دل چنانکه باز	باقی نماند از پے فردا گریستن
ہاں حسرتی بصرفۂ نوازاں نمی سزد	در بزم شاه جز بجا با گریستن
بر چین سرشک از مژه و دم بسینه کش	کاینجا نمی خزند به آوا گریستن
اینجا سرشک از مژه بیروں نیامده	مقبول تر فتاده ز دریا گریستن
تا در زمانه ہست ز نیرنگی سپہر	یکجاے خنده کردن و یکجا گریستن
بادا نشاط قسمت احباب ہمچو گل	بادا چو ابر روزی اعدا گریستن

ولہ

نسیم صبح آمد سوے من از ساحت گلشن	پر از ریحان و گل جیب آستینش از لاله و سوسن
چو دامان کریماں آستینش شاہداں میریخت	زر بہر کام صد معدن گل ہر عیش صد خرمن
چو آں قاصد که آرد مژدۂ وصل از بر جاناں	شگفته دل کشاده رو تبسم ریز خنده زن
دل من لحظه لحظه از دمش وقت شگفتن ہا	چناں کز جنبش بادِ بہاری غنچه در گلشن

ز حیرت گفتمش کای جلوه گاه تو گلستان ها — چه پیش آمد ترا چون آمدی اندر سرای من

بگفت ای آنکه از آهنگ تو شمشاد در جنبش — ز الحانت چو قمری بلبلان را طوق در گردن

چما از کلبهٔ احزان قدم ننهی سوی بستان — چرا از غم سراپا بر نداری جانب گلشن

پس آنگه در زمانی کز در و لعل و گل و نسرین — چمن آراسته است از شکل لاله رخساران سرو گردن

ز باد نوبهاری دامنی بر آتش گل زد — که هم اندر چراغ لاله باران ریخته روغن

سلیمان بهار آراست بر دوش هوا تختش — گریزان شد خزان از بیم آن مانند اهریمن

گلستان ارم سنجی چو با صحرا درین موسم — بیابی راغ را اعلی به بینی باغ را ادون

نصیح پیشکش درخورد چشمک دیدهٔ نرگس — تکلف بر طرف رخسارهٔ گل لایق دیدن

گل خورشید تابنده چو خورشید درخشنده — فروزان یاسمین و نسترن همچون مه روشن

حدایق خوشنما چون کوچهٔ خوبان سوسن بو — شقایق دلربا مانند گلرویان نسرین تن

بیا در ساحت گلشن ز صهبا ساغری برکش — بیا طرف چمن وز پای گل پیمانه در زن

بگفتم سرو گفتا هست گفتم کو بگفت اینست — که چون خاطر شود خورسند بنمائی کمال فن

هم از نظارهٔ بستان نضارت چشم را آید — هم از صهبای ریحانی دماغ دل شود روشن

شوی سیراب چون بی آتش رنگ برخیزد — زوال افسردگی شوخی کند در جای او مسکن

بآیین کهت چون عندلیبان نغمه ار ریزی — گل افشانی ز نو از روضهٔ اندیشه صد خرمن

بگفتم گر غرض اینست هم با اینهمه سردی — بحمدالله که بیت گرم گفتن میتوانم من

نه با پرویز شیرین کرد آنچه از تست با دشمن — نه با فرهاد خسرو کرد بدکان میکنی با من

نه من عمرم معاذالله که خواهم کار عشق از حسن — مکش دست از جفا هرگز جفا از تو وفا از من

وران بزم آیینه بودم که گیسو پرفشان از رخ — وران محفل قدح بودم که می آمد برون از دن

بکانون عجب عود جفا را می زنی دایم — بقانون وفا هم گاه گاہے ضربتے میزن

بدست دشمن آفت وباری از یزدان تماشا کن — که رستم میرسد ناگاه چون در چه فتد بیژن

اثر در آه گرم واشک خونینم چه از این نبود — کزان سوزد گریبان وازین رنگین شود دامن

بدان ماند که بر دشنام کس چشم دعا دارد — امید رحم از گردون بآه آسمان افگن

فلک را کینه با ارباب الفت هست میدانم — ولیکن او نمیداند که از مخلصانم من

فروزان شد به برج رسالت که شعاع او — منوّر چرخ تابان زهره رخشان مهر و مه روشن

نبودی این شبستان را سحر تا روز محشر هم — نگشتے مهر روے دلفروزت گر فروغ افگن

برآید از پی جود تو لعل از کان دُر از دریا — همی خیزد بشارت را زراز معدن گل از گلشن

کند با دوستان لطف تو کار ابر با بستان — کند با دشمنان قهر تو کار برق با خرمن

جوان و پیر را امید الطاف روان افزا — قوی و ناتوان را بیم قهرت موجب مُردن

کلیم ار ره غلط سازد عجب نبود که می دارد — سواد کوی تو نور و ضیاے وادی ایمن

دریغ از دوست دارد و آن احسان که می بینم
ز نوای بحر فیض ای معدن انعام با دشمن

ترا بر لوح خاطر ثبت چون در لوح محفوظ است
چه کاری کان پدید آید چه امری کانست در مکمن

زنا عجازت نباشد دور چون مریم اگر گردد
بعیسی حامله زان جهان فتنه آبستن

زحد بگذشت ای فخر بشر قدر بلند تو
بجا آرد و کانت در گهت حجاب را دیدن

نشیند از ادب پیوسته اسرافیل در بزمت
همیشه در گرامی محفلت جبریل زانو زن

سخن کوتاه کن ای حسرتی هوی دعا بکش
ندارد حد شمار وصف او پس اختصار احسن

بری از کسف باد احمد دین احمدی یا رب
همیشه تا که گاهی منکسف مهر است و گه روشن

در منقبت مرتضوی

دوش کان رشک ماه کنعانی
همچو خور کرد پرتو افشانی

کلبه ام نے نے از زمین تا چرخ
گشت چون نجم بخت نورانی

شب چو روز از چراغ مستغنی
شام چون صبح در درخشانی

درد و اندوه و هم بدم بکمی
هر نفس عیش در فراوانی

دل چو گل خنده ریز گشت که گرد
نفس کار باد بستانی

سر ببالینش نہادم و کردم — سجدۂ شکر لطف یزدانی

گہ لبش گاہ چشم بوسیدم — گاہ رخسار گاہ پیشانی

خواستم شرح سوز غم ناگہ — مژہ شد گرم شعلہ افشانی

چون جبینش بروے او ہم دلدار — ریخت گوہر چو ابر نیسانی

وانگہ افشاند گل ز لعل و چہ لعل — غیرت لالہ ہاے نعمانی

کہ مکن قصۂ چنان آغاز — کہ بپایان رساند نتوانی

نفسے چند کوش در عشرت — کہ شب وصل را تو میدانی

کہ بصد چرخ چرخ دولابی — کہ بصد سیر و دور دورانی

بہزاران فغان نیم شبی — بدعاہاے صبح نورانی

بخت ہم آرد و کند شاید — چون شب قدر گردد ارزانی

پس بفرہمو ساز و برگ طرب — جمع کن تا رود پریشانی

مطربے با نواے باربدی — شاعرے ہمزبان خاقانی

گو بآہنگ دلنواز کند — زمزمہاے آن غزل خوانی

تودہ تودہ گل و سمن کہ شود — صحن منزل فضاے بستانی

پس طلب کن شیشہاے شراب — کہ برد غم ز دل بآسانی

ساغری داوزان نخست بمن — که ز هد بوی لطف پنهانی

گفتمش کای تو اول بلقیس — گفتمش کای تو یوسف ثانی

مکن از راه مهربانی و لطف — صبح زهد مرا شبستانی

ای دلت خالی از غبار مکن — دامنم تر که پاک دامانی

تلخ گردید وزین نمط آورد — لب شیرین به شکر افشانی

اینکه ای زهد خویش میلانی — هرچه باشی ولی نه صنعانی

داستانش شنیدنی است که هست — عبرت افزای اهل عرفانی

بگذر از عذر نا سزا نه سزاست — شام پیری بصبح ریعانی

باز گفت اینکه چون تو نیست کسی — بجهان شهره در سخندانی

سخنی گویمت که این مشکل — میشود حل از آن بآسانی

هم گشاید مرا گره از دل — هم ترا عقده ها ز پیشانی

که ز می نیز احتراز مکن — گر ز ما احتراز نتوانی

زود گیر از برای خاطر ما — ورع ارما لعنت پنهانی

قدحی از شراب انگوری — ساغری از مدام ریحانی

گشت چون از عتاب عقده پذیر — کاخ تقوی گرفت ویرانی

لاجرم چند جام مے خوردم — کہ بکامم ہمیشہ ارزانی
گشت آئینۂ دلم صافی — شد شبستانِ طبع نورانی
دلِ من زندہ گشت در بر داشت — گوئی ایں آتش آب حیوانی
ذوق آں کردہ شوق بادۂ خلد — در فزونی و در فراوانی
کہ ازیں ہم بلذّت افزوں تر — کہ ہم آں باقی است وایں فانی
لیک زاں می ہمی نمییابی — غرّہ کم شو کہ پاک دامانی
نے تولائے ساقی کوثر — نے ولائے ولی یزدانی
بحر جود و کرم علیؑ کہ کفش — دُر فشاند چو ابر نیسانی
لطف او جمع کرد دلہا را — کہ پریشانست جز پریشانی
ہمتش جز بچوب نشمارد — آں عصارا کہ کردہ ثعبانی
بخششِ خارج از حسابش را — گر تو خواہی بعقل گنجانی
ذرّہ ہارا اگر شمار کنی — یا بنجوم سپہر یزدانی
خسِ آں آستانِ گل داماں — خاکِ آں شدّہ زیبِ پیشانی
پیشتر پایۂ سریر او است — آنکہ دارد سریر خاقانی
ہر کہ گلچین باغ مہر تو نیست — نکند سیر باغ رضوانی

آنکه اندر زمانهٔ تو شده　　ملکی طبع انسی و جانی

دشمنت در فسانه ناچار است　　که ز شیطان زرفت شیطانی

کار پیکان تیر مے آید　　با عدویت ز لعل پیکانی

سر جم بشکند هر آنکه کند　　بدر عالی تو دربانی

هم بلفظ تو معجز عیسی　　هم بنطق تو آب حیوانی

فرط لطف تو میزبان کرده است　　هر که را خوانده بمهمانی

اینکه از مهر روی روشن تو　　شد شبستان دهر نورانی

ظلمت از بهر غازهٔ خصمت　　ماند باقی بعالم فانی

چرخ خیزد برای تعظیمش　　هر کرا بر بساط بنشانی

چه غم از آفتاب حشر مرا　　چون بفرقم تو پرتو افشانی

داورا گرچه خسروی امروز　　خوش‌نواتر بود ز خاقانی

چه کند فوق طاقت بشر است　　ذات پاک ترا ثنا خوانی

بدعا میرود که مے یابد　　از گدا جز دعا تو میدانی

چه دعائے که بهر این نطق　　بجمادات گشته ارزانی

تا بود مدح ابر دُر پاشی　　تا بود وصف برق رخشانی

	باصدف آنچہ آب نیسانی		ابر رحمت بدوستاں سازد	

برق با خرمنِ حسود کند
آنچہ تیغت بروز میدانی

تمت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

تقریظے کہ خاکسار الطاف حسین حالی در زمان حیات مصنف مغفور بریں دیوان بلاغت
عنوان در سال ہزار و ہشتصد و دو و سیحی نوشتہ بود

رباعی

ہر چند ستایشِ سخن دینِ من است ٭ میگویم و راست گفتن آئینِ من است
درمدحِ سخن ساختگی نیست مرا ٭ تحسین سخن شناس تحسینِ من است

الا اے ہوشمند فرزانہ دریں روزگار کہ جنس بالا دست سخن از متاع حسن نوخطان
ناروا تر و دم گیرائی اہل سخن چوں نفس سرد واعظان بے اثرا فتادہ است زنہا

گمان نبری که اندازه قدر گفتار را نقصان فرا گرفته است و سرمایه لفظ و معنی بزیان رفته - چشمه حیوان اگر در ظلمات پنهان گردد خاصیت جان بخشی از و بیرون نرود - و ماه کنعان اگر در بازار مصر بهیچ نیرزد جوے از نصاب کمال حسنش کم نشود - کما قیل

از قیمت یوسف نشود یکسر مو کم ✤ هرچند خریدار ببازار نباشد

اگر گوئی که سخن را که مکانتے بلند و قدرے ارجمند است خود بوجود نکته دران سخن پیوند است - ورنه لفظی است بے معنے - و اسمے است بے مسمی - و سخنور چنانکه معلوم است امروز از جهان معدوم است - پس اگر کبریت احمر را خاصیت اکسیر باشد گو باشش - و اگر سایه هما فره اقبال با خود دارد گو بدار - از آن که نه موجود است چه خیزد - و از آنچه مقصود است چه زاید - گویم راے چنانکه فرمودی هنر از توابع وجود اهل هنر است - و عرض از لواحق ذات جوهر - و چندانکه هنرمند کمیاب - هنر کمیاب تر اما با این قصور نظر و نقص ادراک و ناتمامی دانش و نارسائی دریافت که مرا آدمی راست چگونه بتوان گفت که اهل کمال را جز در نشیمن عنقا آشیان - و از سخن جز اسم و از سخنور جز رسم در جهان نیست

نی اکسیر را این جهان را بحقارت منگر ✤ تو چه دانی که درین گرد سوارے باشد

سرت گردم اگر بیق حوادث روزگار مرغان نواسنج را آشیان ها پاک بسوزد تا عندلیبی
در چمن نغمہ سرا ست باغ را دشت نتوان خواند و اگر طلوع سپیده سحری رونق بازار ستارگان
بر ہم شکند تا مہر درخشان عالم افروز است جہان را تاریک نتوان گفت۔ گرفتم ہنر را
گرمی بازار نہ چندانست کہ کالای گران بہاے معنی از ہر دکان نتوان خرید و گنج
شایگان سخن در ہر خرابہ نتوان یافت۔ اما صاحب نظران دانند کہ با اینہمہ نارواییہا
در کیسہ روزگار رخشندہ گوہر ہاست۔ از چشم کور سوادان مانند گنج در ویرانہ پنہان
و بر سپہر کمال فروزندہ اختر ہاست از دیدہ شپرّ چشمان چون مہر جہان تاب سر در
نقاب کتمان علی الخصوص در یتیم معانی۔ مہر منیر فلک نکتہ دانی۔ قائمہ عرش تحقیق۔
باب مدینۂ تدقیق بحر لجّی علم و ایقان۔ کوکب درّی افق عرفان۔ بہین ثمرۂ نخل باغ
ارادت۔ گزین نتیجۂ پیوند مادہ و صورت پیشنا ورد ریاے حقیقت رہبر و صحراے
طریقت۔ چارسوے مملکت معنی را اگیہان خدیو۔ و شش جہت عالم حقیقت را
فرمان روا۔ نگارستان رنگین بیانی را چہرہ پرداز۔ و بہارستان شگفتہ طبعی را
چمن پیرا۔ رمز شناس سرائر عقل و نقل۔ نکتہ سنج غوامض درایہ و روایہ۔ مرحلہ
پیماے طریق نظر و استدلال قصب السبق رباے عرصہ فکر و قیاس۔ شمسہ
پیش طاق بلند نظری و والا فطرتی۔ نواب خجستہ القاب محمد مصطفےٰ خاں بہادر

متخلص بجسرتی

بلفظ لایعبر عن معان ✤ احاطتها مکارم ذی الهمام

اللّٰهم متّعنا دمتع الکلّ بدوام لقائه و مدام لقائه - حوصله وسیعش جهانیست که بلندی همت
آسمان اوست - و قدر رفیعش آسمانیست که فروغ خرد و مهر درخشان اوست ضمیر منیرش
نقاب حقایق را گنج شایگان - و چراغ فکر سبش انجمن قدس را شمع شبستان - حله
الفاظش سراپاے معنی را پیرایه ناز - و حلیه عبارالتش گوش و گردن مضمون را زیور
امتیاز - افسون لطف گفتارش در زنجیر آزاده دلان چون قید و بند - و همچون نطق
شکر بارش در مذاق حنظل طبعان چون شهد و قند - استعاراتش چون اشاره چشم
خوبان دلربا - و عباراتش چون چشمه آب حیوان جانفزا - اطنابش چون طول شکوه
دوست داران سامعه نواز - و ایجازش دلاویزتر از نگاه چشم نیم باز - فکرش
از دعاے سحری شب زنده داران رساتر - و سخنش از ناله نیم شبی جگر خواران گیراتر
فقره شیرینش نگویم شیره جان اما پاره شیرین تر از آن - و مصرعه رنگینش نگویم برگ گل
امّا دل از کف ربا ینده بلبل - رائحه انفاسش از نکهت گل در دماغ بلبل بل از
عطر پیرهن در مشام یعقوب سازگارتر - و شهد مقالش از رشحه زلال در مقام مستسقی بل
از جرعه می در مذاق مخمور خوشگوارتر -

الحق گرمی طبع پر زور شرابیست که تمکین پسندان اگر همه کوه وقار باشند بیک جرعه از آب
خود را نگاه نتوانند داشت - ورنه غنچه را که عندلیب شاخسار ملکوت - و طوطی شکرستان
لاهوتست با غزل سرائی و بذله سنجی چه کار و چگونه روا باشد کسے را که در طریق علم و
حکمت به اثر سقراط و فلاطون قدمے براه رفتن موجب ننگ و عار باشد در کمینه
صناعتی امثال عرفی و نظیرے را مقلّد عمل بودن - و زلالی و انوری را مقتدائے
فن ساختن - گرفتم در زمان سلف نقد معنی را گنجینه داران و عرصۀ فکر را شهسواران
بوده اند - و هنگامه گفتار را گرمی بازار - و ریاض سخن را رنگ اعتبار بیش از زمان صاحب
دیوان بوده است - امّا کسانیکه در مصطبۀ ذوق رطل گران پیموده اند و از مایۀ
تمیز حظّ وافر برده نیک میدانند که باآنکه قطره ها در بحر - و سبزه ها در دشت و دسته ها
در سبد و نغمه ها در ساز - و جرعه ها در ساغر - و باده ها در سبو - و بذله ها در گفتار
و افسون ها در عمل - و شعر ها در دیوان - و مصرعه ها در غزل فراوان بود - هر قطره دُرّ ثمین -
و هر سبزه گل و ریاحین - و هر دسته دستۀ گل - و هر نغمه نغمۀ بلبل - و هر بذله نُقل محفل -
و هر افسون جادوے بابل - و هر شعر تر و هر مصرعه نشتر نباشد -

رباعی

زمزم نتوان دید به هر چشمه روان * یوسف نتوان خرید از هر دوکان

هرکس نبود چو خسروی سحر بیاں ✤ هر لب دمِ اعجاز ندارد چو مسیح

جادهٔ که وے در سخن سنجی می پیماید پیشینیان نیز پیموده اند۔ اما پاشنه ها ریش و پا ها
آبله دار بوده است۔ اگر قدمے رفته اند۔ و خواجه همه گلگشت کناں میرود و آهنگی که او
درین پرده مے سراید دیگراں هم سروده اند۔ اما نظر ها از سیر و اندیشه ها از رنگ فرو
مانده است۔ اگر مصرعے سنجیده اند و خواجه همه بدیهه می سنجد۔ آرے نغمهٔ حقیقت
در پرده اشعار سرودن و اسرار معنوی در کسوت تعبیر و بیان جلوه گر نمودن نه کار هر چرب
گفتار شوخ بیان است۔ و آنگاه حال تا قال و اثر تا عین تفاوت بسیار دارد۔ اینک
دیوانے ترتیب داده و مجموعهٔ فراهم آورده که سخن را اوج کمالے برتر ازاں دست
دادن و سخنور را سرمایهٔ قبولی خوشتر ازاں بهم رسیدن دشوار تر از آنست که نالهٔ مرغان
خوش آهنگ بسوز و نی عشاق و نهاوند نتواند رسید۔ و مرغوله مطربان جادو نوا چوں
لحن داودی آهن را موم تواند کرد۔ بنا بیز و خم کدهٔ صهبائے ذوق است و پردهٔ
آهنگ شوق۔ نظرگاهِ پاکان شاهد باز است۔ و نیرنگ حقیقت و مجاز۔ انیس خلوت
گوشه نشینان است و جلیس صحبت عشرت گزینان۔ تهیدستان خرد را سرمایه
هوش است و درد کشاں جنون را بادهٔ سرجوش۔ نسخهٔ مفرّح روحانیست
و مجموعه لطایف وجدانی۔ طالع سخن را رقم سرنوشت و شاهد معنی را حسن خداداد۔

روزگار فراق را خجسته سرگذشت است - و ایام وصال را فرخنده روئداد - گلشن
نظم را ہوسم بہار است - و زمین شعر را آب جوئبار - تفسیده درونان را از فراست -
و شاداب طبعان را شیرهٔ نبات - بالاے گفتار را خلعت دیبا است - و لطف ریت
قبول را قامت زیبا - آنانکه خاطر نکته فهم و طبع ادا شناس دارند بیایند - و سرتاسر
این قدسی صحیفه بدیدهٔ ہوش بنگرند - تا دارسند که مرا این نکته سنج معجز بیان را در گذارش
سخن حاصیتی است که دیگران بران دست نیافته اند - و اگر راست پرسی کرامتی است
که از خامهٔ الهام طرازش بر روے کار آمده - یعنی جمهور اہل فن چنانکه دانی اتفاق دارند
برین معنی که شعر را چندانکه از حد راستی دور تر برند بقبول دلها نزدیک تر باشد - و بہر
قدر از اوج صدق زیر تر اندازند پایه حسنش بالاتر رود - و حق اینست که سخن بے
مبالغه و اغراق دلفریب نبود چنانکه نظامی می فرماید

در شعر مپیچ و در فن او + چون اکذب اوست احسن او

با اینهمه گفتار آبدارش بے آنکه چاشنی تبلیغ و غلو داشته باشد دلاویز تر از عشوهٔ
شاہدان مهوش و ذوق انگیز تر از بادهٔ بے غش افتاده است - انصاف بالاے
طاعت است این مایه گفتار که آسمان بر فراز است - و زمین در نشیب - و چنان
در زیبا بر واند و دندان جمله در دہان - از شنونده چه دل رباید - و مستمع را چه

ذوق بخشد - پس بے آنکه نوعے از صنعت اندیشه و ایجاد طبیعت را دران راه
دهی - چه ساحری توانی کرد تا سامعه یاران بنوازی - و شور احسنت در انجمن
اندازی - همانا کار کار بشر نیست - خواجه سخن سرائی نمی کند معجز نمائی می کند -
هیهات در سپارش راه مدح جادهٔ تنزل بپیودم - و ممدوح را نه باندازهٔ قدر والا ستایش
ننمودم - بحث از فضائل ذات و جلائل صفات بود - و سخن در توابع و عوارض گفته
آمد و لختے بدرازی کشید - هرگاه مشک و زعفران را روائح روح پرور نهاد دست
و مهر و ماه را بوارق نور گستر خدا داد - آن دو ارزنده جوهر را السپاهی و زردی ستودن
و این دو درخشنده گوهر را بگرمی و سردی آفرین نمودن چرا - همانا قدم رخش که بهنگام
تاختن براهه رود عیب عنان گیر است - و پردهٔ ساز که در مقام بلندی
به پستی گراید از قصور مغنّی است - اکنون که رهرو نظر را پاے ره پیما بسنگ
آمد - و عجز بیان حیله جستن و بهانه انگیختن آغاز نهاد - زنهار گمان نبرند
که مدائح سخن و محامد سخنور بپایان رسیده باشد تا خامهٔ ستایش گر از خرامش
و اندیشهٔ ثنا گستر از سگالش آرمیده باشد حاشا حاشا که اگر قصیده را وحی
و رباعی را الهام و غزل را اعجاز و غزل سرا را معجز نما گفته باشم حرفے از ان
طومار و اندکے از ان بسیار بسزا گفته باشم - آه چه توان کرد هم تیر نارسا -

وہم صید بلند پرواز۔ ہم شب کوتاہ وہم افسانہ دراز ؎

زباں ز نکتہ فرو ماند و رازِ من باقیست ٭ بضاعتِ سخن آخر شد و سخن باقی است

اللہ بس۔ ماسوے ہوس

صحت نامہ دیوان فارسی نواب محمد مصطفیٰ خان صاحب المتخلص بہ حسرتی

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
لوح	۱	الشعر	الیشعر	۱۰	۱۰	نباے	بنائے
〃	〃	الحکمۃ	لحکمۃ	۱۱	۸	رضاربان	رضازبان
〃	〃	لسیحا	لسیحی ا	۱۱	۹	رو	رد
۲	۳	آشنا	اشنائے	۱۲	۱۴	پیش	بیش
۳	۱۲	پیدائے	بیدائے	۱۴	۱۵	زبان	زبان
۴	۱	گذشتیم	گزشتیم	۱۸	۶	صبوحیت	صبوحیست
۵	۴	گریزد	گزیزد	۲۱	۳	نفس	تفس
۶	۵	وعده	وعدۂ	〃	۸	ث	نثا
۷	۶	پاکِ	پاک	۲۲	۵	نگہت	نکہت
〃	〃	بسوخت	سوخت	〃	۱۰	ہرکچا	ہرکجا
〃	۸	گرد	کرد	۲۳	۳	خواہد	خواہد
〃	〃	خسرو	خسرو	〃	۱۵	شناسارموز	شناسائے رموز
۹	۴	گریزد	گزیرد	۲۴	۲	باید	یابد
〃	۱۱	چه	چچه	〃	۱۰	لغز	لغز

نوٹ: اس صحت نامہ [illegible] غلطی یہ ہے کہ تمام دیوان میں جہاں [illegible] ہوئی ہے صرف ایک [illegible] تصحیح کی جاتی ہے۔

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۲۵	۲	کون	کوَنْ
″	۱۴	گریز	گزیر
۲۸	۵	اہ	ماہ
۳۳	۳	نارم	نازم
۳۴	۳	جان می یابد	جائی یابد
۳۵	۴	شاہاں	سشاہا
۴۰	۳	آن آیی پرداز	آن آئینہ پرواز
۴۱	۱۵	بنازبری	بنازبڑی
۴۴	۸	اذ	ار
۴۷	۱۵	خصمی	خصمئے
۴۹	۱۰	دلی	ولے
۵۳	۱۰	حاکم	خاکم
۵۵	۱۱	بمجز	بمُعجز
۵۶	۱	دلارام	دل آرام
″	۱۲	یاشد	باشد
۵۷	۱۳	نکہت	نگہت
۵۹	۱	تنکدہ	بتکدہ
۶۱	۱	یاوہ	بادہ
۶۵	۵	داماں	دامانِ
″	۸	اشتہی	اشتہت
۶۷	۱	خود	خور
۶۷	۱۰	شعلہ ترآتش	شعلہ آتش
۶۷	۱۱	خاطر	خاطر
۶۸	۱۲	خوار خوار بگر	خوار۔خوار بگر
۶۹	۴	لمجمہ	المعجمہ
۷۱	۶	تنبش	بتش
۷۷	۳	نبود	نبود
۷۶	۴	ارپے	ازپے
۷۶	۱۴	ارجاے	ازجائے
۷۹	۱۳	اوشکن	ازشکن
۸۰	۵	نتوو	نبو
۸۰	۶	صورت	صوت

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۸۱	۵	سازِ	ساز	۹۸	۸	پیش	بیش
۸۱	۶	طاعتاً	طاعتہً	۹۸	۱۲	سرامی	خرامی
۸۲	۴	گشت	کُشت	۱۰۰	۶	حالے کزو بتر و فلاک	حالے کزو شور و خاک
۸۲	۱۰	خاقان	وخاقان	۱۰۰	۱۳	توبہ	پردہ
		حبذا	وحبذا	۱۰۱	۷	حدی خوان شد	حُدی خوان شو
۸۶	۹	حرامست	حرام است	۱۰۲	۶	پیش	بیش
〃	۱۱	تعذیر	تعزیر	۱۰۵	۳	رز	زر
〃	۱۴	بعہدہ	بعہد	۱۰۵	۱۰	مینا می	می نامی
۸۸	۱۱	رازی	زاری	۱۰۶	۱۳	لوشتہا	لوثہا
۸۹	۱	اقوام	دارم	۱۰۷	۱	گردشِ	زگردش
۸۹	۲	چراغ ہیں	چراغیں	۱۰۸	۱	درپاز	دریار
۹۲	۱	گمان اثرِ	گمانِ اثر	〃	۱۳	ارپے	ازپے
۹۵	۹	ورز	ورزد	۱۱۴	۳	رشتہِ رام	شد رام
۹۶	۸	ببازو	بیازو	۱۱۷	۵	افگا	انگار
〃	〃	ستم	شبنم	۱۲۰	۳	پرمسی	پرسی
۹۷	۱۱	پراکندہ	پراگندہ	۱۲۱	۶	نوشتہ	نوشتۂ

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۲۱	۱۴	اہم	ایم	۱۵۱	۶	ہشتصدودو	ہشتصد شصت و
۱۲۸	۱۱	تمزیخ	تمزیج	۱۵۲	۱۰	مقصود	مفقود
۱۳۱	۸	انکسا.	انکسار	۱۵۴	۴	اوست	او
۱۳۱	۱۲	بگرییید	بگوئیید	″	۱۰	ارنگاه	اژنگاه
۱۳۲	۷	نگمت	نکہت			کارتر	گارتر
۱۳۴	۸	نجم گرشناسان	نجم شناسان	۱۵۵	۹	- ربوده	ربوده -
۱۳۸	۲	ساز	سار	۱۵۶	۴	فرد	فرد
۱۳۹	۱۲	نورضیا	نور وضیا	۱۵۷	۶	حاصیتی	خاصیتی
۱۴۰	۱۰	سائز	سائر	″	۱۱	پیچ	پیپچ
″	۱۱	وائد	ددائر	۱۵۸	۷	بورق	بوارق
۱۴۴	۱۲	گدی	گوئی				
۱۴۵	۲	کردبد	کرده بُد				
۱۴۸	۶	اکر	اثر				
۱۴۹	۱۳	استان گل	استان گل				
۱۴۹	۱۲	یزدانی	دورانی				
۱۵۰	۱۳	یابد	ناید				